

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Přírodovědecká fakulta

Demografie

Demografie

Bc. Pavlína Kudrnová

**ÚROVEŇ PLODNOSTI A ÚČAST ŽEN
NA PRACOVNÍM TRHU VE VYBRANÝCH
STÁTECH**

**FERTILITY LEVEL AND LABOUR FORCE PARTICIPATION
OF WOMEN IN SELECTED COUNTRIES**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Jiřina Kocourková, Ph.D.

Praha, 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, 14. 08. 2014

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce RNDr. Jiřině Kocourkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné připomínky, rady a komentáře k obsahu práce.

Úroveň plodnosti a účast žen na pracovním trhu ve vybraných státech

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je analyzovat postavení žen v rodině a na trhu práce ve vybraných státech reprezentujících jednotlivé modely rodinné politiky. V souvislosti se specifickými charakteristikami vztahujícími se k určitým státům bylo v rámci některých modelů vybráno více zemí. Mezi analyzované státy patří Česká republika, Finsko, Francie, Itálie, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Švédsko a Velká Británie. Práce je zaměřena na porovnání postavení států s ohledem na úroveň plodnosti a zaměstnanosti žen, na podmínky pro skloubení pracovního a rodinného života a na postoje a názory obyvatel, jež se týkají problematiky genderové rovnosti, rovných příležitostí a zaměstnaných matek malých dětí. V první části práce jsou představeny změny v postavení žen a v rodinném chování, jež se odehrály v 20. století, a faktory, které ovlivňují úroveň plodnosti a participaci žen na pracovním trhu. Druhá část práce se věnuje analýze plodnosti, zaměstnanosti žen a vztahu mezi nimi a komparativní analýze podmínek pro sladění pracovního a rodinného života. Následně jsou na základě dat z šetření European Values Study a Eurobarometer analyzovány použitím binární logistické regrese postoje respondentů. Výsledky analýzy potvrdily, že ve státech s lepšími podmínkami pro skloubení pracovního a rodinného života mají lidé liberálnější postoje, což se společně pozitivně odráží v zaměstnanosti a reprodukčním chování žen.

Klíčová slova: plodnost, účast žen na pracovním trhu, sladění pracovního a rodinného života, rodinná politika, postoje k rovnosti žen a mužů, postoje k zaměstnanosti žen s malými dětmi

Fertility level and labour force participation of women in selected countries

Abstract

The objective of this thesis is to analyze the position of women in the family and in the labour market in selected countries representing different models of family policy. More countries were selected within some models in connection with the specific features related to these states. The analyzed countries are the Czech Republic, Finland, France, Germany, Italy, the Netherlands, Portugal, Sweden and the United Kingdom. Thesis focuses on comparing the position of countries with regard to the fertility level and female employment, to the conditions for the reconciliation of work and family life and to the attitudes and opinions of respondents concerning issues of gender equality, equal opportunities and mothers' employment. The first part presents the changes in the position of women and in family behaviour that took place in the 20th century and factors that influence fertility and labour force participation of women. The second part deals with analysis of fertility, female employment and the relationship between them and also deals with the comparative analysis of the conditions for reconciliation of work and family life. Subsequently, on the basis of data from the survey European Values Study and Eurobarometer, attitudes of respondents are analyzed by using binary logistic regression. The results confirmed that people have more liberal attitudes in countries with better conditions for the reconciliation of work and family life and this together is positively reflected on employment and reproductive behaviour of women.

Keywords: fertility, labour force participation of women, reconciliation of work and family life, family policy, attitudes towards gender equality, attitudes towards mothers' employment

OBSAH

Seznam tabulek	8
Seznam obrázků	9
1 Úvod	10
2 Změny v postavení žen a v rodinném chování.....	12
3 Faktory ovlivňující reprodukční chování a participaci žen na trhu práce.....	15
3.1 Preferenční teorie	15
3.2 Teorie racionální volby	17
3.3 Kulturní teorie	18
4 Rodinná politika.....	22
4.1 Definice a vývoj rodinné politiky	22
4.3 Vliv Evropské unie	26
5 Zdroje dat a metodika	30
5.1 Zdroje dat	30
5.2 Metodika.....	32
6 Vývoj plodnosti a zaměstnanosti žen.....	35
6.1 Vývoj plodnosti	35
6.2 Vývoj zaměstnanosti žen.....	40
6.2.1 Dopad rodičovství na zaměstnanost žen	44
6.2.2 Nerovné postavení mužů a žen v rodině a na trhu práce.....	47
6.3 Vzájemný vztah	50
7 Opatření pro sladění práce a rodiny	54
7.1 Částečný úvazek a možnost úpravy pracovní doby.....	55
7.2 Systém dovolených.....	58
7.3 Zařízení péče o děti	62
8 Postoje k postavení žen v rodině a na trhu práce.....	66
8.1 Struktura výběrových souborů	66
8.2 Prioritní opatření pro usnadnění sladění práce a rodiny a pro zvýšení počtu pracujících žen	68

8.3	Analýza postojů k postavení žen v rodině a na trhu práce s použitím metody binární logistické regrese	70
9	Závěr	83
	Seznam použité literatury.....	86
	Seznam použitých zdrojů dat.....	97
	Přílohy	99

SEZNAM TABULEK

Tab. 1	Působení veřejných politik.....	21
Tab. 2	Míra zaměstnanosti (v %) ve vybraných letech	44
Tab. 3	Míra zaměstnanosti žen (20–49 let) podle věku nejmladšího dítěte (v %) v roce 2011 a podle počtu dětí (v %) v roce 2013	46
Tab. 4	Průměrný počet hodin týdně strávených v hlavním zaměstnání v roce 2013 a péči o děti a domácnost v roce 2012	49
Tab. 5	Ukazatele charakterizující využívání částečných úvazků ženami	57
Tab. 6	Podíl dětí navštěvujících formální zařízení péče o děti (v %) v roce 2010 a 2012 a index změny (v %) mezi roky 2005 a 2012	63
Tab. 7	Struktura výběrových souborů European Values Study (2008) a Eurobarometer 72.2 (2009)	67
Tab. 8	Jaká opatření k usnadnění sladění práce a rodiny by měla být řešena prioritně?.....	69
Tab. 9	Když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy. 72	
Tab. 10	Muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy	74
Tab. 11	Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti	76
Tab. 12	Matka musí dát péči o své malé dítě přednost před svou kariérou	78
Tab. 13	Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná	80
Tab. 14	Průměrný podíl respondentů, kteří souhlasili s uvedeným výrokem, v jednotlivých skupinách.....	82

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1	Genderové uspořádání, genderová kultura a genderový systém	19
Obr. 2	Vývoj úhrnné plodnosti v letech 1960–2012	36
Obr. 3	Vývoj konečné plodnosti generací žen 1940–1969	38
Obr. 4	Vývoj průměrného věku ženy při narození dítěte v letech 1960–2012.....	40
Obr. 5	Vývoj podílu žen (15–64 let) s vysokoškolským vzděláním v letech 2000–2013	41
Obr. 6	Vývoj míry ekonomické aktivity žen (15–64 let) v letech 1970–2013	42
Obr. 7	Míra zaměstnanosti žen a mužů (20–49 let) podle (ne)přítomnosti dětí do 6 let v roce 2013	45
Obr. 8	Rozdíl ve výši platu mezi muži a ženami v roce 2012.....	48
Obr. 9	Korelační koeficient mezi mírou ekonomické aktivity žen a úhrnnou plodností v letech 1970–2010.....	51
Obr. 10	Vztah míry ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti v roce 1970.....	52
Obr. 11	Vztah míry ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti v roce 1990.....	53
Obr. 12	Vztah míry ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti v roce 2010.....	53
Obr. 13	Struktura veřejných rodinných výdajů v roce 2009	55
Obr. 14	Podíl žen a mužů s možností změny začátku a konce pracovní doby v roce 2012.....	58
Obr. 15	Délka mateřské a rodičovské dovolené v roce 2013	61
Obr. 16	Podíl dětí navštěvujících formální zařízení péče o děti podle počtu hodin týdně v roce 2012	65
Obr. 17	Tři nejčastěji zmiňovaná opatření, která by měla být řešena prioritně v otázce zvýšení účasti žen na pracovním trhu	70
Obr. 18	Dendrogram vycházející ze shlukové analýzy postojů respondentů v jednotlivých státech k vybraným pěti výrokům.....	82

Kapitola 1

Úvod

V postavení žen ve společnosti se během 20. století odehrály významné změny. Nová práva, nové možnosti a měnící se hodnotové orientace se mimo jiné projevíly v nárůstu participace žen na pracovním trhu a v poklesu úhrnné plodnosti. Z počátku byl tento pokles přičítán právě zvyšující se participaci žen na pracovním trhu, dnešní státy severní a západní Evropy však ukazují, že je možné dosahovat relativně vysoké úrovně plodnosti i při vysoké zaměstnanosti žen.

Placená práce je dnes důležitým prvkem v životě většiny žen. Ve vyspělých státech se ženy staly nedílnou součástí trhu práce, i když v úrovni zaměstnanosti najdeme mezi státy rozdíly. Plné využití potenciálu ženské pracovní síly je zároveň jedním z řešení problému finanční udržitelnosti sociálních systémů v souvislosti s procesem stárnutí obyvatelstva. Snahy docílit co největší participace žen na trhu práce, nejen z výše zmíněného důvodu, ale také např. kvůli rostoucí dětské chudobě či ekonomickému růstu, a zároveň zvýšení úrovně plodnosti jsou patrné jak na národní, tak i nadnárodní úrovni. K dosažení obou těchto cílů je nezbytné co nejvíce rodinám usnadnit skloubení pracovního a rodinného života. Významnou roli hrají podpora ze strany státu, podpora ze strany zaměstnavatelů a také samotné postoje žen/obyvatel a podpora v rámci rodiny, ze strany partnera. Postoje obyvatelstva mají vliv na formování rodinně přátelského prostředí a opatření ke kombinaci práce a rodiny a zároveň jsou jimi i formovány. Názory na postavení žen a mužů v rodině a na trhu práce jsou důležitou součástí, jež dotváří celkové prostředí. Postoje společnosti k této problematice mohou být rozdílné dle různých demografických charakteristik a mohou se lišit také v jednotlivých státech.

Problematika skloubení pracovních a rodičovských rolí, rovných příležitostí a genderové rovnosti v rodině a na trhu práce je stále velmi aktuální a je středem zájmu Evropské unie. Pozornost věnovaná této otázce a úsilí vynaložené na její řešení a realizaci vhodných opatření se můžou v jednotlivých státech lišit. Cílem předkládané práce je porovnat postavení žen v rodině a na trhu práce ve vybraných státech. Pozornost je věnována vývoji plodnosti, zaměstnanosti žen a vztahu mezi nimi, opatřeními podporujícími harmonizaci zaměstnání a rodičovství a postojům a názorům obyvatelstva týkající se této problematiky. Vybrané země zastupují jednotlivé modely rodinných politik podle typologie od Gauthier (2002). V rámci některých modelů bylo vybráno více států v souvislosti se specifickými charakteristikami, jež jsou pro ně

typické. Do analýzy byly zahrnuty Velká Británie jako zástupce liberálního modelu, skandinávský neboli sociálnědemokratický model reprezentují Švédsko a Finsko, v němž na rozdíl od Švédska můžeme najít opatření, které ženy může motivovat v odložení brzkého návratu na trh práce. Konzervativní typ zastupuje Německo, Nizozemsko unikátní velkým podílem žen pracujících na částečný úvazek a Francie s tradiční pronatalitní rodinnou politikou. Prorodinně orientovaný (latinský) model je reprezentován Itálií a Portugalskem, které se od Itálie odlišuje vysokou účastí žen na pracovním trhu, a postsocialistický model je zastoupen Českou republikou.

Cílem práce je ověřit hypotézu, že ve státech, kde je rodinně přátelské prostředí s vhodně nastavenými podmínkami pro skloubení práce a rodiny a kde je podpora rovných příležitostí a rovnoměrnějšího rozdělení rolí mezi muži a ženami, jsou postoje k postavení žen v rodině a na trhu práce liberálnější a zároveň je zde vyšší úroveň plodnosti a zaměstnanosti žen. S ohledem na postoje respondentů je předpokládáno, že se liší v závislosti na pohlaví, věku, rodinném stavu, vzdělání, přítomnosti dětí v domácnosti a státu, přičemž vyšší šance konzervativnějších odpovědí jsou očekávány u mužů, u starších věkových kategorií, u ovdovělých, u respondentů s dětmi v domácnosti a v rámci států především u Itálie, Portugalska a České republiky.

Práce je rozdělena do devíti kapitol. V kapitole následující po úvodu jsou představeny změny v postavení žen a v rodinném chování, jež se odehrály v 20. století. Třetí kapitola se zabývá faktory ovlivňujícími úroveň plodnosti a participaci žen na pracovním trhu. Představeny jsou tři teorie, jež se tímto zabývají – preferenční teorie, teorie racionální volby a kulturní teorie. Důležitou roli hraje také rodinná politika, které se věnuje další kapitola. Pozornost je upřena na definici rodinné politiky, stručný vývoj, cíle, modely rodinných politik a vliv Evropské unie. V páté kapitole jsou prezentovány zdroje dat a metodika použité v analytické části práce. Šestá kapitola seznamuje s vývojem plodnosti a zaměstnanosti žen ve vybraných státech a s jejich vzájemným vztahem. Součástí je komparativní analýza úhrnné a konečné plodnosti, průměrného věku ženy při narození dítěte a ukazatelů týkajících se postavení žen na pracovním trhu (podíl žen s vysokoškolským vzděláním, míra ekonomické aktivity žen, míra zaměstnanosti podle pohlaví, podle (ne)přítomnosti dětí, jejich věku a počtu, rozdíl ve výši platu mezi muži a ženami, rozdíl v počtu hodin strávených placenou a neplacenou prací). V sedmé kapitole je představena situace jednotlivých států týkající se opatření umožňující kombinaci pracovního a rodinného života se zaměřením na flexibilitu na pracovním trhu, na systém tří typů dovolených a na zařízení péče o děti. Osmá kapitola se zabývá analýzou postojů k postavení žen v rodině a na trhu práce, k dělbě rolí mezi muži a ženami a k hodnotovým orientacím týkajících se práce a rodiny. Na ni již navazuje závěr.

Kapitola 2

Změny v postavení žen a v rodinném chování

V životě žen, respektive v jejich postavení v rodině a ve společnosti došlo ve 20. století k významnému posunu. Mezníkem bylo získání volebního práva, možnosti studovat na univerzitách, proniknutí na trh práce a objev spolehlivé antikoncepce. Světové války ženám umožnily vstup na trh práce, když musely ve výrobě nahradit muže, kteří byli na frontě. Zaměstnanost žen tak do doby, než se muži po konci války vrátili, výrazně stoupla (Čermák, 2003). I přes to ale převažoval konzervativní přístup v postoji k zaměstnanosti žen. Ten se stavěl proti jakékoliv jejich zaměstnanosti mimo domov. Vdaná žena se měla věnovat domácnosti (zaměstnání a veřejný život pro ženu nejsou prospěšné) a muž měl na starosti uživit a zaopatřit rodinu. Ekonomická a společenská závislost žen na manželech tvořila základ rodinných vztahů (Možný, 2006).

Po druhé světové válce nastal tzv. babyboom. Válka jakožto těžká životní událost, kterou si lidé prošli, měla za následek, že mladí lidé mnohem rychleji dospěli a začali tak dříve zakládat rodiny. Druhým důvodem byl fakt, že muži byli dlouhou dobu odloučení od žen, což se projevilo časnějším vstupem do sexuálního života a tedy i do manželství, jelikož v té době nebyly tolerovány konsenzuální svazky a ani neexistovala spolehlivá antikoncepce, která by zabránila těhotenství. Sňatek byl chápán jako předstupeň rodičovství a tak přesunutí těchto životních událostí do nižšího věku vyústilo ve zvýšení plodnosti mladých žen. K celkové zvýšené plodnosti přispěl také kompenzační efekt těch generací žen, jejichž reprodukční období narušila válka (Koschin, 1998). Toto období (do začátku 60. let) je nazýváno zlatým věkem rodiny. Nicméně ideál padesátých a částečně šedesátých let propagovaný na západě, kde se šťastná manželka v rodinném domku na předměstí starala o teplo rodinného krbu a muž vydělával peníze, tedy s tradičně rozdělenými a vzájemně se doplňujícími rolemi, byl narušen změnou hodnotové orientace prezentované generací mladých lidí narozených těsně po druhé světové válce (Možný, 2006). Do společnosti začaly pronikat nové hodnoty, postoje a normy a s nimi i nové možnosti, jak naplnit a uspokojit život. Typickým rysem bylo odchýlení se od altruismu k individualismu, lidé se začali více soustředit sami na sebe, na naplnění osobních cílů, začali projevovat větší zájem o vzdělání a budování kariéry. Ve společnosti se šířil materialismus a emancipace žen (Rychtaříková, 1997-1998). Především nastupující generace žen, která byla první s relativně velkým zastoupením vysokoškolského vzdělání, nechtěla přijmout postavení typické pro jejich matky a rozhodla se bojovat za ekonomickou nezávislost

žen spojenou se zaměstnáním a vlastním příjmem. Toto feministické hnutí upozornilo také na postoj k neplacené práci v domácnosti, která je nespravedlivě chápána jako méněcenná a druhořadá (plní pouze hodnotu užitnou a nikoliv tržní), ačkoliv je „sociálně stejně významná a individuálně stejně náročná jako práce mužů v zaměstnání“ (Možný, 2006, s. 175). Z generace na generaci tak došlo k zásadní změně týkající se role žen v jejich životě. Esping-Andersen (2009) mluví o tzv. maskulinizaci životních preferencí. S rostoucí zaměstnaností žen ustupoval tradiční model rodiny s mužem živitelem a ženou pečovatelkou. Oslabení pozice muže na pracovním trhu a jeho platu znamenala v případě, že si rodina chtěla udržet životní úroveň, na kterou byla zvyklá, nutnost druhého příjmu. Participace žen na trhu práce se tak ve většině evropských zemí stala z ekonomického hlediska nezbytností a převládajícím modelem rodiny se stal dvoupříjmový model s pracujícím mužem i ženou (Formánková, 2010 dle Beck, 1992).

Velmi důležitým mezníkem v utváření této nové etapy charakteristické odklonem od tradičních hodnot bylo rozšíření moderní spolehlivé antikoncepce, která umožnila realizaci plánovaného rodičovství (Rychtaříková, 1997-1998). Antikoncepční revoluce se stala významnou událostí především v životě žen, kterému dala jiný rozměr - nikdy předtím neměly ženy takovou moc a kontrolu nad svým reprodukčním chováním a nad plánováním svého života.

Výše popsané změny týkající se posunu v rolích mužů a žen v domácnosti a životních hodnot natrvalo změnilo vzorec demografického chování. Tento proces započatý v polovině 60. let v zemích severní a západní Evropy byl nazván druhým demografickým přechodem. Úhrnná plodnost klesla pod hranici prosté reprodukce, uzavírání sňatků a zakládání rodin se odkládalo, začaly se objevovat a šířit nové podoby partnerského soužití - soužití nesezdaná či oddělená, začal se zvyšovat podíl mimomanželsky narozených dětí (Rychtaříková, 2007). Zmíněné procesy se postupně stávaly častějšími a veřejnost je přijala jako součást moderní doby. Nesezdaná soužití fungovala především jako předstupeň manželství, postupně se ale stala alternativou k sňatku. Tolerance a přijetí se dočkaly i bezdětnost či mimomanželské děti (především v rámci kohabitace). Náklady na děti měly rostoucí trend, jejich přínosy naopak klesající. Ačkoliv rodina a rodičovství neztratily na významu, stále opanují nejvyšší post v životních prioritách mnoha lidí (Frejka et al., 2008), k dosažení citového uspokojení, z čehož se stala hlavní funkce dětí, stačí jedno či dvě děti (Koschin, 1998).

Zmíněné události se o něco později nevyhnuly ani Evropě jižní, zatímco politicky, a od té doby již i co se týče demografického chování oddělená východní Evropa, si udržovala časnou a vysokou sňatečnost a relativně vyšší plodnost. Tyto trendy ještě posílila přijatá opatření pronatalitní politiky v 70. letech (Rychtaříková, 1997-1998). Jiná situace panovala i co se týče zaměstnanosti žen. Vysokého podílu žen vykonávajících placenou profesi bylo dosaženo nikoliv svobodnou volbou, ale zákonem, jenž stanovil práci jako povinnost. Ženy by pravděpodobně neměly jinou možnost i z toho důvodu, že pro vedení domácnosti byly potřebné dva příjmy, ačkoliv jejich výše byla v případě žen nižší a horší bylo i jejich postavení v práci (Hraba et al., 1997 dle Paukertová, 1993).

Po pádu komunismu a přechodu k tržní ekonomice se změny v demografickém chování, odehrály i v zemích východní Evropy, ale mnohem rychleji a s dramatičtější průběhem (Rychtaříková, 2007). Dle Rychtaříkové (2007) je však příčina prudkého poklesu plodnosti a dalších změn jiná. Na rozdíl od západních zemí, kde za těmito událostmi stála vnitřní svobodná volba, změna hodnot a životního stylu, na „východě“ se jednalo o tlak vnější ekonomické transformace, který příliš nenahrával zakládání rodin. Většina mladých lidí nechtěla a nechce zakládat rodinu, aniž by byla finančně alespoň částečně zabezpečena. Vzhledem k prodloužení doby studia (kvalitní vzdělání bylo nezbytné), k rostoucím nákladům na bydlení a k potížím najít si stabilní zaměstnání znamenající jistý příjem je vytvoření vlastní domácnosti stále obtížnější a rodičovství se tak odkládá (Frejka et al., 2008).

V současnosti jsou již ve vyspělých státech ženy na trhu práce vnímány jako jeho nedílná součást, stále však musí bojovat proti diskriminaci, které čelí na trhu práce. Schopnost mít děti je často staví do horší pozice, mateřství je mnoha zaměstnavateli bráno jako handicap (ženy s malými dětmi jsou méně flexibilní apod.). Zároveň se snaží dosáhnout rovnoprávnosti i v péči o domácnost a děti, která, i po zapojení se na trh práce, zůstala téměř výhradně v jejich rukou a ony tak čelí tzv. dvojí zátěži (po příchodu z placeného zaměstnání je čeká další práce, tentokrát neplacená). „Skutečná rovnost mezi muži a ženami začíná především doma a vede k ní cesta přes stejný podíl na zodpovědnosti mužů a žen za péči a starost o děti a rodinu.“ (Špidla, 2008) Podpora však musí přijít jak ze strany partnera, tak také státu - vytvořením vhodného pracovního prostředí pro ženy s dětmi, poskytnutím zařízení péče o děti apod.

Nově nastolený vzorec demografického chování přinesl nová rizika a problémy, s kterými se státy musí vypořádat. Jak říká Esping-Andersen (2002), genderová revoluce je žádoucí i nezvratná zároveň, nicméně aby se mohlo využít výhod, které jsou s ní spojené, musí dojít k přehodnocení vztahu mezi sociálním státem, prací a rodinou. Zaměstnanost žen s sebou přináší jak pozitiva v podobě zlepšování blahobytu rodin a napomáhání udržitelnosti státních financí (ta je ohrožena procesem stárnutí populace), tak i nová rizika jako např. větší nestabilitu rodiny či neobvyklé, často zranitelné domácnosti. Problémem je také plodnost ve vyspělých státech, která nedosahuje úrovně potřebné pro prostou reprodukci, jejich populace stárne a v nedaleké budoucnosti se začne zmenšovat. Aby se zabránilo tomuto vývoji, je potřeba, aby si lidé „pořizovali“ více dětí. Data z OECD Family Database (2014) přitom poukazují na to, že Evropané si přejí více dětí, než nakonec ve skutečnosti mají. To je důležité pozitivní, ale zároveň i varovné zjištění, z kterého je třeba vycházet a na které je třeba reagovat. Politika by měla nabídnout a zajistit takové podmínky, které vytvoří prorodinné klima a mladým lidem umožní mít tolik dětí, kolik si přejí (Esping-Andersen, 2009; Špidla, 2008). Pokud by otázce skloubení pracovního a rodinného života nebyla věnována pozornost a problém „neslučitelnosti“ by nebyl řešen, v evropských společnostech by mohlo nastat období dlouhodobého stavu nízké fertility (Esping-Andersen et al., 2002).

Kapitola 3

Faktory ovlivňující reprodukční chování a participaci žen na trhu práce

Rodina a práce patří mezi nejdůležitější součásti života většiny žen, přináší jim pocit seberealizace, ekonomické nezávislosti, zadostiučinění, potěšení. Věnovat se naplno oběma těmito sférám se v mnoha ohledech může zdát jako nelehký úkol, některé ženy tak raději zvolí pouze jednu z těchto sfér, které přizpůsobí svůj život, většina žen se ale snaží skloubit obě tyto sféry. Finální podoba zvolené strategie žen/rodičů může být determinována mnoha různými faktory. Tím, jakým způsobem se ženy o životní strategii rozhodují, jaké řešení volí a jaké faktory je ovlivňují, se zabývá mnoho teorií. Níže jsou stručně představeny tři teorie - preferenční teorie vycházející z individuálních preferencí a hodnot, teorie racionální volby vycházející z ekonomického chování jedince a kulturní teorie vycházející z kulturního prostředí společnosti.

3.1 Preferenční teorie

Preferenční teorie je jedna z poměrně hodně rozebíraných teorií zabývajících se chováním žen a jejich rozhodováním v oblasti rodiny a trhu práce. Jak uvádí její autorka, britská socioložka Catherine Hakim (2003), jedná se o nový přístup založený na preferencích životního stylu jednotlivých žen, postoje a hodnoty jsou klíčovými faktory.

Preferenční teorie je postavena na čtyřech principech. První říká, že aby mohly ženy proměnit své preference ve skutečnost, musí si daná země projít pěti sociálními a ekonomickými změnami, čímž vytvoří tzv. nový scénář, jakési prostředí, které ženám v bohatých moderních společnostech dává nové příležitosti, možnost skutečné volby. Změny vedoucí k proměně preferencí žen v oblasti rodiny a trhu práce jsou:

- Antikoncepční revoluce po roce 1965 umožňující ženám poprvé v historii spolehlivou kontrolu nad svou plodností
- Revoluce v rovných příležitostech zajišťující ženám poprvé v historii rovný přístup ke všem pozicím, povoláním a kariérám na trhu práce
- Rozšíření úřednických profesí, které jsou pro ženy více lákavé než profese dělnické

- Vytvoření pracovních pozic pro osoby s druhotným příjmem, které nechtějí upřednostňovat placenou práci před jinými zájmy
- Rostoucí význam postojů, hodnot a osobních preferencí týkajících se životního stylu bohatých moderních společností

Výše uvedené změny jsou historicky specifické pro každou společnost a nejsou automatické, nemusí tedy nastat ve všech moderních společnostech. Jejich načasování se může lišit, závisí na podmínkách dané země - sociálních, kulturních, ekonomických, politických, demografických. První dvě události jsou podstatou sociální revoluce pro ženy, přičemž antikoncepční revoluce je nezbytným předpokladem pro revoluci rovných příležitostí. Ukázkou následků nového scénáře jsou Spojené státy americké a Velká Británie, kde všech těchto pět změn již proběhlo a ženám tak byla umožněna volba životního stylu dle jejich osobních preferencí (Hakim, 2003).

Druhý princip zmiňuje heterogenní pojetí žen, respektive jejich preferencí a priorit v souvislosti s rodinou a zaměstnáním, třetím principem je heterogenita vytvářející konfliktní zájmy mezi skupinami žen a poslední princip říká, že tato heterogenita je hlavní příčinou rozdílných reakcí na politiky sociálního inženýrství v novém scénáři.

Na základě těchto skutečností Hakim (2003) ve své teorii představuje tři odlišné životní strategie žen rozděluje je do tří skupin – ženy orientované na rodinu a domácnost, ženy orientované na práci a ženy přizpůsobivé:

- Prvně jmenovaná skupina žen upřednostňuje rodinu před kariérou. Tyto ženy mívají často více dětí, a pokud to nevyžaduje rodinná finanční situace, do práce nechodí. Velikost rodiny ovlivňuje sociální politika státu, naopak na politiku zaměstnanosti nereagují. Vzhledem k tomu, že v poslední době je vyvíjen tlak na zvyšující se ekonomickou aktivitu žen, tvoří tyto ženy v západním světě menšinu.
- Stejnou pozici, co se týče zastoupení, mají i přes velký nárůst žen ve vysokoškolském vzdělávání a na vysokých pozicích ženy orientované na práci. Kariéra je u nich na prvním místě, investují do svého lidského kapitálu a rodinný život probíhá „na pozadí“. Mnoho z těchto žen volí bezdětnost a to i přes to, že jsou vdané. Tato skupina žen pracuje ve velké míře na plný úvazek. Sociální/rodinná politika u nich nevyvolává žádné reakce, citlivé jsou ale např. na ekonomické příležitosti.
- Přizpůsobivé/adaptivní ženy se snaží rozložit svůj čas rovnoměrně mezi rodinu a práci a užívat si to nejlepší z obou rolí - matky/pečovatelky i pracovnice. Častěji se nechávají zaměstnávat na částečný úvazek a hledají co nejvhodnější profesi pro kombinaci s rodinným životem. Jsou vnímavé ke všem politikám dotýkajících se oblasti harmonizace pracovního a rodinného života. Adaptivní ženy vytvářejí nejpočetnější skupinu.

Uvedené skupiny žen jsou zastoupené ve všech vzdělanostních úrovních a sociálních třídách. Podíl žen v jednotlivých skupinách se liší napříč moderními společnostmi z důvodu veřejných politik, které mohou náhodně či záměrně zvýhodňovat některou z uvedených skupin.

Jak uvádí autorka, ve Spojených státech amerických a ve Velké Británii veřejná politika neovlivňuje rozložení žen, to zde odpovídá normálnímu rozdělení.

Preferenční teorie se zabývá i otázkou, jaké faktory mají vliv na to, do jaké skupiny se ženy zařadí. Ačkoliv se jedná o velmi složitý proces, autorka uvádí jako důležité biologické naprogramování a socializaci (v rodině, ve škole apod.), zároveň ale podotýká, že nedokážou stoprocentně vysvětlit individuální rozdíly ve volbách, které lidi provází během života. Velký důraz přikládá také dosaženému vzdělání, jež formuje postoje žen, podle kterých se pak ženy mohou orientovat buď na práci nebo na rodinu (Chromková Manea, Mrázová, Rabušic, 2006, str. 62).

Na závěr Hakim (2003) mluví o nutné změně v přístupu politiků, v zaměření veřejné politiky. Zdůrazňuje potřebu rozmanitosti politik, které budou zaměřeny na všechny skupiny žen. Zvrátit pokles plodnosti není nemožné, politici budou muset začít u přecenění mateřství a reprodukční práce, tj. přicházet s podporou a novými opatřeními nejen pro pracující matky, ale také pro ženy orientované na rodinu a domácnost. Podpora významu a pozice mateřství ve srovnání s placenou prací by mohla mít vliv na porodnost.

Řada autorů má k preferenční teorii připomínky. Např. Valentová (2004) upozorňuje, že preferenční teorii lze aplikovat pouze na evropské země s určitou úrovní ekonomického rozvoje – země s infrastrukturou sociální pomoci pro matky-pracovnice, s flexibilním trhem práce, s regulací vstupu na trh práce co se týče rovnosti pohlaví. Dále zmiňuje faktory jako chudobu, možné nízké příjmy domácností, stav trhu práce, kulturu a další, kterými zpochybňuje možnost svobodné volby žen. Právě možnost svobodné volby je často Hakim vytýkána. Kromě Valentové se s touto kritikou setkáme např. i u Crompton (Balunová, 2010 dle Crompton, 2006) a McRae (2003), které se také domnívají, že svobodná/dobrovolná volba může být v mnoha případech ve skutečnosti volbou vynucenou. Pfau-Effinger (2004, str. 30) zase poukazuje na nedostatečné vysvětlení procesu výběru různých životních strategií žen - proč ženy volí právě tu danou životní strategii a ne jinou a proč se jedná právě o výše zmíněné skupiny. Ve výčtu nedostatků preferenční teorie najdeme také vynechání mužů z procesu plánování rodiny a její velikosti. Hakim klade důraz pouze na preference samotných žen a nebere v potaz názor mužů, kteří hrají v plánování rodiny také důležitou roli (Chromková Manea, Mrázová, Rabušic, 2006, str. 66).

3.2 Teorie racionální volby

Teorie racionální volby vysvětluje preference a chování jedinců z pohledu ekonomie. Gary S. Becker zavedl ekonomický přístup do oblastí, kterými se do té doby jiní ekonomové nezabývali (Vojáček, 2011). Základním předpokladem teorie racionální volby je vnímání jedince jako racionálního člověka, který maximalizuje svůj prospěch a užitek porovnáváním nákladů a výnosů (minimalizuje náklady a maximalizuje výnosy), snaží se nalézt a zvolit pro něho to nejvýhodnější řešení. To lze přenést i do oblasti týkající se práce a rodiny.

Z rodičů to byly a v mnoha případech stále jsou především ženy, které věnují svůj čas dětem na úkor jiných činností. S rostoucím výdělečným potenciálem žen však dochází k nárůstu hodnoty času žen stráveného mimo pracovní trh, kam spadá i péče o děti a domácnost, jelikož hodnotu času zvyšuje ušlý zisk z jiných činností, kterými se člověk mohl zabývat (Hamplová, 2003 dle Becker, 1996). Založení rodiny s sebou většinou přináší nepřímé náklady v podobě odchodu z práce, což znamená ztrátu příjmu a s tím související finanční závislost na partnerovi, stagnaci v oblasti získávání pracovních dovedností a znalostí, dále ztrátu určité svobody, sociálního kontaktu apod. (Foldynová, 2012). „Počet dětí je silně negativně spojen se mzdovou úrovní nebo jiným měřením hodnoty času manželek a je mnohem častěji pozitivně než negativně spojen se mzdovou úrovní či příjmy manželů.“ (Becker, 1981, str. 140) Podle Beckera (1981) tato změna v hodnotě času žen způsobila nárůst nákladů na děti a s tím související pokles poptávky po dětech a pokles porodnosti. Jako další příčinu poklesu porodnosti uvádí moderní stát, který v oblasti vzdělání, péče apod. částečně nahrazuje roli rodiny, poskytuje stejné služby a tím oslabuje důležitost rodiny v životě jedince.

Becker (Hamplová, 2003 dle Becker, 1996) dále zmiňuje výhodnou dělbu práce mezi mužem a ženou a to takovou, kde se každý z partnerů věnuje něčemu jinému. Zaměření se každého na jinou činnost (muže na placenou práci a ženy na práci v domácnosti) je efektivnější, výhodnější a zvýší se tím produktivita obou jedinců i domácnosti.

Jak uvádí sám Becker (1997), vnímání hodnot jako pevných a neměnných je jedním z nedostatků, které jsou zmiňovány kritiky v souvislosti s teorií racionální volby. Hodnoty se mohou během života měnit, vyvíjet podle prožitých zkušeností a nastalých situací. Sociologové také často kritizují předpoklady dělby práce mezi muži a ženami (Chromková Manea, 2011) a chování vycházející pouze ze snahy maximalizovat užitek, dle kritiků může chování vycházet i ze sociálních norem a hodnot (Grosserová, 2009 dle Bartáková, Plasová, 2007).

3.3 Kulturní teorie

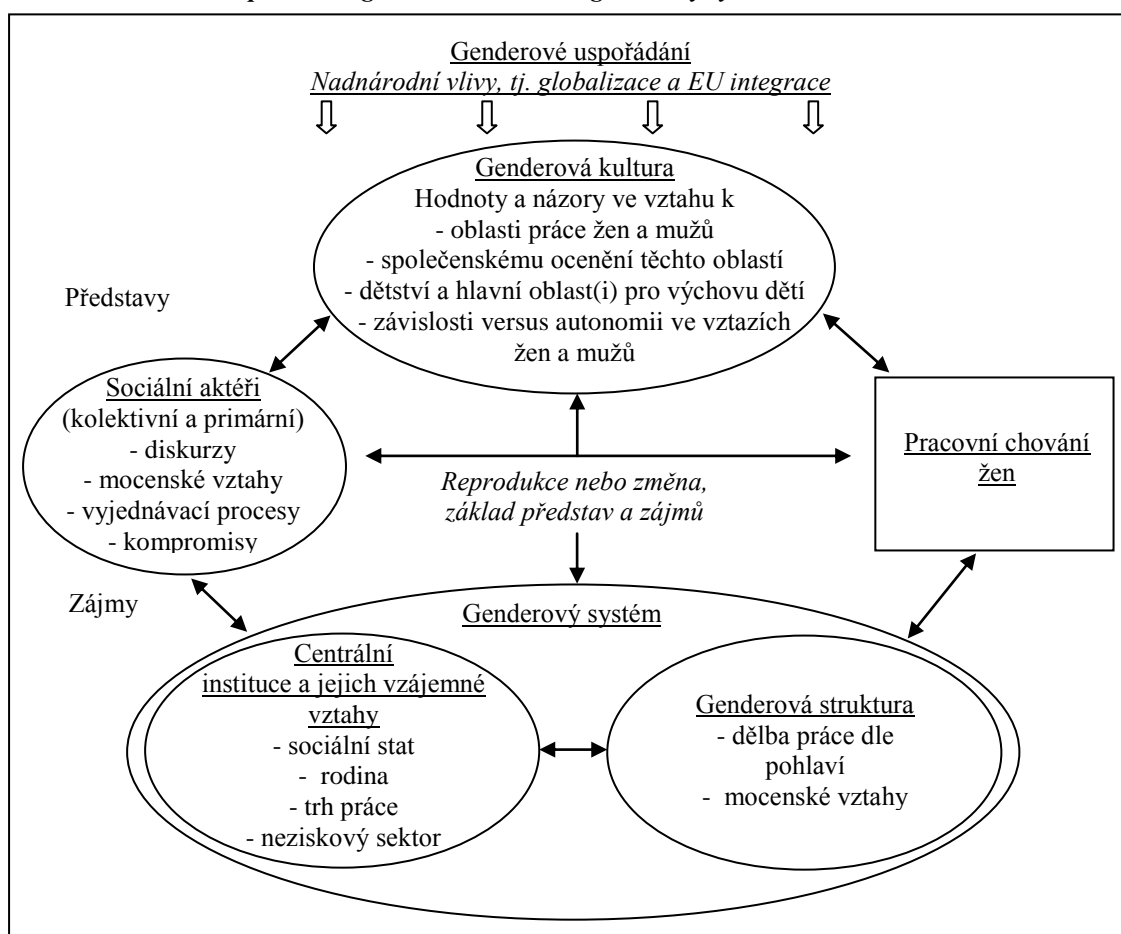
Birgit Pfau-Effinger, německá socioložka a autorka kulturní teorie, přikládá zásadní význam při vysvětlování rozdílů ve volbách žen týkající se oblasti práce a rodiny, jak název napovídá, kultuře. Klíčový vliv na rozhodování o životní strategii má vzájemné působení kulturního prostředí (představ, hodnot a norem dané společnosti) a institucionálních podmínek. Ty tvoří rámec pro sociální jednání lidí, na základě kterého probíhá reprodukce nebo změna stávajících struktur genderu (Pfau-Effinger, 2004). Teorie vychází ze čtyř základních předpokladů:

- Existence dlouhotrvajících kulturních tradic a sociálních struktur, které ovlivňují chování jedinců
- Existence více kulturních systémů ve společnosti (dominantní a jiné/konkurenční)
- Základem kulturní změny je způsob, jakým se sociální aktéři vypořádají s nejednotností hodnotových systémů, základem sociální změny je způsob, jakým se sociální aktéři vypořádají s rozpory mezi institucemi

- Propojenost a zároveň určitá samostatnost kulturních a strukturálních změn (Pfau-Effinger, 1998).

Základními prvky kulturní teorie jsou pojmy genderová kultura (gender culture), genderový systém (gender order) a genderové uspořádání (gender arrangement) (obr. 1). Genderovou kulturu autorka popisuje jako hodnoty, ideály, představy společnosti související s genderovými vztahy a s rozdělením práce mezi muži a ženami, které jsou zakotveny jako normy. Genderovou kulturou je ovlivněna a jedná podle ní většina lidí a institucí. Jedná se o stabilní dlouhotrvající kulturní modely, přičemž v každé moderní společnosti jich může dominovat více. Pod pojmem genderový systém se nachází vzájemné vztahy mezi různými sociálními institucemi a vztahy institucí s genderovými strukturami. Středem autorčina zájmu je dělba práce (genderová struktura) a v rámci sociálních institucí stát, trh práce a rodina/domácnost, které považuje za tři nejdůležitější instituce v moderních společnostech. Pod genderovým uspořádáním si můžeme představit konkrétní typ genderových vztahů ve společnosti. Genderové uspořádání je tvořeno genderovou kulturou a genderovým systémem, důležitou roli v něm hraje jednání sociálních aktérů (Pfau-Effinger, 2004).

Obr. 1 – Genderové uspořádání, genderová kultura a genderový systém

Poznámky: Upraveno

Zdroj: Pfau-Effinger, 2004

Pfau-Effinger (2004) ve své teorii navrhuje klasifikaci společností, která vychází z genderových uspořádání. Představuje pět kulturních modelů nacházejících se v západní Evropě, které vytvořila na základě představ o dělbě práce mezi muži a ženami, hlavních oblastí práce mužů a žen, na základě toho, jaká hodnota se těmto oblastem přikládá, jak vznikají závislosti mezi muži a ženami a jaký je vztah mezi generacemi.

1. V modelu rodinné ekonomiky (the family economy model) jsou muž a žena rovnocennými partnery, jejichž práce je stejně důležitá pro přežití rodiny. Oba přispívají do domácnosti stejnou měrou. Pracují společně v rodinném podniku, do kterého brzy zapojují i své děti.
2. V modelu ženy v domácnosti a muže živitele, jak název napovídá, se muž věnuje placenému zaměstnání a je zodpovědný za uživení rodiny a žena se věnuje domácnosti a péči o děti a je finančně závislá na manželovi. Je zde tedy oddělena soukromá a veřejná sféra, každý z partnerů se věnuje jedné z nich. V rámci tohoto modelu se rozlišují dvě varianty na základě období, po které je náplní ženy péče o děti a domácnost. Do první patří ženy, které odcházejí z placeného zaměstnání hned po svatbě (případně po narození prvního dítěte) a již nikdy se do něj nevrátí. Druhá zahrnuje ženy, které „pouze“ přerušují svoji účast na trhu práce, po dosažení dospělosti dětí se tedy do placeného zaměstnání vrací.
3. V modelu ženy s částečným úvazkem a muže živitele se žena po narození dítěte vrací na trh práce brzy a na dobu, kdy se stará o děti, přechází z plného úvazku na částečný. Kombinuje tak práci s péčí o děti, s kterou ji pomáhá stát.
4. Do modelu dvou živitelů a institucionální péče spadají rodiny, v nichž oba manželé pracují na plný úvazek, a péče o děti je zajištěna péčí institucionální. Oproti modelu ženy v domácnosti a muže živitele, který vychází z předpokladu, že péče o dítě má být zajištěna soukromou sférou, přenechává tento model odpovědnost za péči o děti státu. Dle autorky tento model převažuje ve Finsku, Dánsku i Švédsku.
5. Do modelu dvou živitelů a dvou pečovatelů se řadí rodiny, v nichž oba partneři pracují a zároveň se oba podílejí na péči o děti. Zodpovědnost za obě sféry je tak mezi ně rovnoměrně rozdělena, přičemž zodpovědnost za soukromou sféru (péči o děti) sdílejí se státem, neziskovým sektorem nebo trhem. Rovnoměrné rozdělení povinností je podpořeno systémem zaměstnanosti. Jako příklad zemí, ve kterých se s tímto modelem setkáme jako s dominujícím, autorka uvádí Norsko a Nizozemsko.

Nezanedbatelný význam mají při volbě životní strategie také veřejné politiky, jejichž vliv se mísí s vlivy makrosociálních kulturních a strukturálních faktorů, které jsou skrze ně filtrovány a spoluutvářejí rámec pro rozhodování (tab. 1). Institucionální rámec tak společně s převládajícími normami společnosti vytváří prostředí s určitými podmínkami, které ovlivňuje formování našich hodnot a preferencí. Ty zase vytváří určitá očekávání vůči opatřením sociálního státu a tak zpětně ovlivňují instituce při navrhování nových opatření utvářejících

možnosti k tomu, aby domácnosti mohly realizovat své záměry. Působení je tedy vzájemné (Sirovátka, 2006).

Tab. 1 – Působení veřejných politik

A makrosociální úroveň: celkový sociální rámec				
obecný kulturní rámec: převládající a specificky významné hodnoty, normy, placená práce versus blahobyt	→ ←	strukturální tlaky: situace na trhu práce, sociální nerovnosti, ekonomický růst, strukturální změny, migrace atd. náklady na dítě, ušlé možnosti kariéry a spotřeby (cena příležitosti dítěte) atd.		
↓				
B mezosociální úroveň - institucionální filtr				
trh práce a regulace možnosti zaměstnání	opatření mateřské a rodičovské dovolené	flexibilní formy zaměstnávání a úpravy pracovní doby	služby péče o děti (institucionální a osobní)	dávkový a daňový systém
- opatření na podporu zaměstnání (aktivní politika na trhu práce) - garance pracovních míst pro rodiče dočasně pečující	- štedrost dávek - délka dovolené (a poskytování dávek) - podmínky nároku - možnosti střídání obou partnerů	- flexibilní pracovní doba - podpora částečných pracovních úvazků	- dostupnost a kvalita institucionální péče pro děti do 3 let - dostupnost a kvalita institucionální péče pro děti od 3 do 6 let - dostupnost alternativních osobních služeb hlídání dětí	- dávky spojené s dětmi (přídavky na děti, porodné, aj.) - daňové úlevy spojené s manželstvím a dětmi (odpočty na partnera, dítě, společné zdanění)
↓				
C mikrosociální úroveň: hodnoty, preference a respektované normy				
individuální preference		↔	osobní zkušenost se strukturálními tlaky	
preference v pracovní oblasti			nezaměstnanost	
respektovaný/preferovaný model rodiny			sekundární trh práce	
postoje k genderovým vztahům			balance rodiny a práce	
ideální model péče o děti			nestabilita rodiny	
			chudoba či nižší životní standard	
↓				
B mezosociální úroveň - institucionální filtr				
trh práce a regulace možnosti zaměstnání	opatření mateřské a rodičovské dovolené	flexibilní formy zaměstnávání a úpravy pracovní doby	služby péče o děti (institucionální a osobní)	dávkový a daňový systém
↓				
D mikrosociální úroveň: reálné chování				
chování v pracovní oblasti:	forma rodinného života	genderové vztahy:	reálný model péče o děti	
- pozice na trhu práce - odpracované hodiny - kariéra	- manželství, soužití - děti	rozdělení formální a neformální práce a péče o děti v rodině		

Poznámky: Upraveno

Zdroj: Sirovátka, 2006

Kapitola 4

Rodinná politika

4.1 Definice a vývoj rodinné politiky

Charakteristickým rysem rodinné politiky je rozmanitost její definice. V literatuře lze nalézt několik definic rodinné politiky, s jednotnou definicí se nesetkáme. Základním rozlišujícím prvkem je širší představ o podpoře. Užší pojetí vnímá rodinnou politiku jako dávky a služby, které jsou poskytované pouze párům s dětmi nebo osamělým rodičům. Mezi tyto dávky a služby patří např. přímé finanční transfery rodinám, daňové úlevy pro rodiny s dětmi, mateřská a rodičovská dovolená, zařízení péče o děti a dotace na tato zařízení či rodinné právo. Širší pojetí definice zahrnuje všechny veřejné politiky, které by mohly mít vliv na blaho rodin. Spadá sem především politika daňová, vzdělávací, zdravotní, bytová, dopravní, azylová či imigrační (Gauthier, 2000).

V Národní zprávě o rodině (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2004, s. 12) je rodinná politika definována jako „soubor činností a opatření státu (resp. orgánů veřejné moci), která vědomě směřují k uznání a podpoře výkonu rodinných funkcí ve společnosti včetně finanční i nefinanční kompenzace nákladů na ně vynaložených.“ Zdůrazněna je zde důležitost komplexního systému podpory rodin, který neupřednostňuje žádnou z jejích funkcí (např. populační), ale naopak je pomáhá rozvíjet všechny.

Pojem rodinná politika byl ještě do nedávna v politických a akademických kruzích používán jen zřídka. Větší rozvoj a především osamostatnění rodinné politiky od politiky sociální nastal po druhé světové válce. Rodina jakožto jediný zdroj reprodukce byla válkou silně zasažena a není proto divu, že po válce jí byla věnována pozornost. Její stabilizace a podpora se stala jak z ideologického, tak hospodářského důvodu věcí veřejného zájmu (Rathouská, 2013). Pouze některé země však mají stanovenou explicitní¹ rodinnou politiku, u většiny se jedná o sestavu různých programů, politik a zákonů zaměřených na rodiny s dětmi (Gauthier, 2002). Od poloviny šedesátých let 20. století rodinná politika začala rozšiřovat své zaměření, svoji působnost a zvýšila úroveň podpory. V sedmdesátých letech se pak začal rozšiřovat i tento

¹ Explicitní rodinná politika je taková, jejíž existence je stanovena zákonem a jejíž cíle týkající se rodiny jsou jasně vytyčeny v politickém programu. Opakem je rodinná politika implicitní, která sestává z různých cílů, jejichž zaměření se netýká pouze rodiny, spadá sem např. i problematika gender rolí, zaměstnání apod. (Matějková, Paloncyová, 2004, str. 9.)

pojem (Daly a Clavero, 2002). Od sedmdesátých let probíhala proměna rodinných vzorců (v rámci druhého demografického přechodu), dosavadní zaměření na jednopříjmové rodiny tak bylo v souvislosti s nárůstem rodin se dvěma příjmy nutné přehodnotit, rostla podpora pracujících rodičů. Na základě poklesu plodnosti některé státy přicházely s propopulačními opatřeními. V souvislosti s ekonomickou recesí a rostoucí nezaměstnaností, které znamenaly hrozbu zvýšeného rizika chudoby rodin, vlády zaváděly testované dávky či jiné programy spojené se zaměstnáním, vlivem recese ale disponovaly nízkým rozpočtem (Gauthier, 2002). V období osmdesátých let se také začala rozšiřovat síť zařízení péče o malé děti, jelikož tato služba byla čím dál častěji poptávána pracujícími rodiči, a došlo ke zkvalitnění systémů poskytování mateřské a rodičovské dovolené (Matějková, Paloncyová, 2004).

Motivy, jež vedou k zavádění jednotlivých opatření, jsou různé a s vývojem se mohou měnit/přibývat. Thévenon (2011) uvádí šest hlavních motivů/cílů rodinných politik:

1. Zmírnění chudoby a zachování příjmu – nástrojem jsou speciální příspěvky pro rodiny s dětmi, které mají nízké příjmy. Konkrétní podoba se může lišit, např. v míře, kterou tyto příspěvky klesají s příjmem či naopak rostou s počtem dětí v rodině. K zmírnění chudoby slouží především příspěvky na bydlení, jejichž výše narůstá s velikostí rodiny.
2. Náhrada ekonomických nákladů dětí – ke snaze co nejvíce vyrovnat životní úroveň rodin s dětmi a bezdětných jsou určeny peněžité dávky či daňová opatření zvýhodňující rodiny. Tento typ podpory je poskytován bez ohledu na výši příjmu rodiny a může se zvyšovat v souvislosti se stárnutím dětí.
3. Podpora zaměstnanosti – v poslední době je snahou rodinné politiky zmírnit konflikt mezi prací a rodinou a tím podpořit zvyšování zaměstnanosti žen, která je důležitá v souvislosti s ekonomickou a finanční udržitelností sociálního státu a v případě vysoce kvalifikovaných zaměstnankyň také s nárůstem produktivity a hospodářského růstu. K dosažení tohoto účelu mají napomáhat: nárok na rodičovskou dovolenou po narození dítěte se zaručeným příjmem a zaměstnáním, zařízení péče o děti s přizpůsobenou otevírací dobou podle pracovní doby rodičů s malými dětmi a systém daní a dávek pobízející k práci.
4. Zlepšení rovnosti žen a mužů – prostředkem k více rovnocennému rozdělení placené a neplacené práce mezi mužem a ženou je upravená dovolená související s narozením dítěte a to tak, aby minimalizovala dobu strávenou mimo pracovní trh a pobízela muže do jejího zapojení lepším finančním ohodnocením, rozdělením dovolené mezi muže a ženy a možností její ztráty v případě, že by ji muži nevyužili. Druhý neméně důležitý prostředek tvoří daňové systémy a systémy dávek. K větší rovnosti vedou např. rozdíly v daňových sazbách, které jsou použity na prvního a druhého živitele v domácnosti.
5. Podpora rozvoje v raném dětství – důraz je kladen jak na čas strávený s rodiči (péče, výchova, vzdělávání), tak i na zařízení péče o děti a předškolní zařízení, obě formy jsou pro rozvoj dítěte důležité. Na rozvoj a blahobyt dítěte také kladně působí, pokud jsou oba rodiče zaměstnaní, jelikož se tím snižuje riziko chudoby.

6. Zvýšení porodnosti – jen výjimečně jsou v současnosti vydávána opatření přímo za účelem zvýšení porodnosti, nicméně je snaha přicházet s takovými opatřeními, jejichž vedlejším efektem by bylo právě zvýšení porodnosti.

V současnosti je pozornost rodinné politiky upřena především na skloubení pracovního a rodinného života. Za tímto účelem je snaha co nejvíce rozvíjet nástroje rodinné politiky, pro něž je charakteristická flexibilita a rovný přístup k mužům a ženám. Patří sem možnost využití částečných úvazků či různých úprav pracovní doby, podpora co nejširší nabídky služeb v oblasti péče o děti do tří let a mateřská, rodičovská a otcovská dovolená související se snahou o větší sdílení péče o děti a domácnost s muži (Kocourková, 2008).

4.2 Modely rodinných politik

Rodinná politika, tak jak je dnes koncipována, je výsledkem dlouhodobého vývoje, při němž reagovala na změny v rodině a ve společnosti a přizpůsobovala jim svoji podobu. Jednotlivé státy volily rozdílnou cestu vycházející z jejich ideologických východisek ovlivněných historickým vývojem. Státy se opíraly o různé koncepty sociálního státu a vycházely „z odlišných determinant morální a právní tradice, různých pohledů na role mužů a žen i odlišných rodinných vzorců“ (Kocourková, 2008, s. 127). Zatímco např. skandinávské státy se ve formování rodinné politiky vydaly cestou liberálnějšího postoje, rodinné politiky jiných států se ubíraly více konzervativním směrem podporujícím klasické rozdělení rolí v rodině (Rathouská, 2013). Ačkoliv ve většině států jsou aplikovány obdobné nástroje rodinné politiky, každý stát nastavuje jejich konkrétní podobu, rozsah a kombinaci dle svého přesvědčení, výsledná podoba se tak může značně lišit (Kocourková, 2008).

Na základě rozdílností v přístupu mezi státy byly vytvořeny různé typologie sociálních respektive rodinných politik. Jednou z nejčastěji zmiňovaných a citovaných je typologie sociálních států, kterou představil Esping-Andersen ve své knize *The Three Worlds of Welfare Capitalism* z roku 1990. Tři hlavní typy sociálního státu, liberální, konzervativní a sociálnědemokratický, rozlišil na základě otázky dekomodifikace, stratifikace a vztahu mezi státem, trhem a rodinou, přičemž nejdůležitějším kritériem byla míra dekomodifikace, tj. míra, do jaké stát snižuje závislost občana na trhu práce, tedy míra záruky práva neúčasti na trhu práce s minimálním ohrožením jeho živobytí (Mitchell, 2010). Na Esping-Andersenovu typologii navazuje řada autorů. S každým z výše jmenovaných typů je úzce spojen i typ rodinné politiky. Nejčastěji je možné se setkat se čtyřmi následujícími typy sociální/rodinné politiky (Gauthier, 2002; Mitchell, 2010; Matějková, Paloncyová, 2004):

1. V liberálním typu sociálního státu, někdy nazývaném také jako anglosaský, hrají klíčovou roli rodina a trh práce, jež nesou odpovědnost za uspokojování potřeb obyvatel. Až v případě jejich selhání (v krizových situacích), zasahuje vláda, jejíž intervence do sociální oblasti jsou jinak minimální. Stupeň dekomodifikace je zde nejnižší (Mitchell, 2010). Podpora rodin je zde na velmi nízké úrovni a to co se týče peněžitých dávek (cílené dávky pouze pro rodiny v nouzi, podpora převážně

prostřednictvím daňových úlev), tak i mateřské dovolené (věc zaměstnavatelů) a péče o děti. Státy nejsou proti účasti žen na pracovním trhu, ale zároveň ji svým přístupem ani nepodporují - praktikují pasivní politiku zaměstnanosti. Typickým evropským představitelem tohoto modelu je Velká Británie (Gauthier, 1996).

2. Sociálnědemokratický neboli skandinávský typ sociálního státu vychází ze zásad univerzalizmu (dávky pro všechny sociální vrstvy a třídy odstupňované dle výdělků) a dekomodifikace sociálních práv, která je zde nejvyšší (Mitchell, 2010). Plnou odpovědnost za podporu rodin, především pak pracujících rodičů, převzala vláda. Hlavním cílem je dosažení rovnosti mezi muži a ženami a to pomocí opatření jako rodičovská dovolená, dovolená na péči o nemocné dítě, zajištění husté sítě služeb péče o děti (Gauthier, 1996). S tím spojené výdaje jsou financovány především z daní, základ tohoto modelu tak tvoří vysoké zdanění populace, provádění aktivní politiky zaměstnanosti, vysoká účast žen na pracovním trhu a štědrost sociální politiky. Sladění pracovního a rodinného života je zde pro ženy snazší než v režimu liberálním. Příkladem státu odpovídajícímu tomuto typu je Švédsko, Norsko či Finsko (Matějková, Paloncyová, 2004).
3. V konzervativním typu sociálního státu se na místo trhu práce jako zdroje sociálního zabezpečení dostává stát (Mitchell, 2010). Vláda podporuje rodinu s tradičně rozdělenými rolami mezi muži a ženami, hlavní zodpovědnost však leží na samotné rodině. Poskytování služeb souvisejících s péčí o děti je na nízké úrovni. Zařízení jsou nahrazována delší dovolenou na péči o děti, jež ženám umožňuje být s dětmi doma a během níž mají ženy záruku vrácení se do zaměstnání (Gauthier, 1996). Stát svými opatřeními příliš nepodporuje skloubení rodiny a zaměstnání. Tento režim chrání především osoby, které jsou nezaměstnané kvůli zdravotnímu postižení, ztrátě pracovního místa, odchodu do důchodu apod. Sociální dávky jsou vypláceny v závislosti na době pojištění a výši odváděného pojištění. Do tohoto modelu spadají Německo, Rakousko či Nizozemsko. Specifickou pozici mezi konzervativními státy zaujímá vzhledem ke svým pronatalitním opatřením (např. podpora třetího dítěte prostřednictvím peněžitých dávek a také podpora na relativně vysoké úrovni týkající se mateřské dovolené a zařízení péče o děti) Francie (Matějková, Paloncyová, 2004).
4. V prorodinně orientovaném (latinském) typu sociálního státu jsou podobně jako u liberálního modelu státní intervence minimální, rozdíl je v ochraně proti ekonomickým a sociálním rizikům, kterou svým členům poskytuje pouze rodina, což je jeden z důvodů, proč se jí mladí lidé drží co nejdéle. Stát také spoléhá na rodinu, co se týče péče o malé děti. Tento model je charakteristický malou účastí žen na trhu práce. Ženy čelí konfliktu mezi prací a rodinou, který je zde opravdu velký a vede je k odkládání založení rodiny. Latinský model reprezentují Itálie, Španělsko či Portugalsko (Matějková, Paloncyová, 2004).

Matějková a Paloncyová (2004) doplňují čtveřici tzv. postsocialistickým režimem sociálního státu, jenž se teprve utváří. Přejít na tržní ekonomiku na počátku devadesátých let

s sebou přinesl sociální problémy jako chudobu, sociální vyloučení či nezaměstnanost, s kterými se stát vyrovnává. Dalším rysem je přechod od státního paternalismu k systému, jež pomáhá pouze potřebným. Typická je vysoká ekonomická aktivita žen a to i přes nastavení systému sociálních dávek, které příliš nepodněcuje k zapojení na trh práce.

Zmíněná typologie představovala jakési ideální typy, ve většině států se ale dnes setkáme s kombinací různých modelů, přičemž rysy určitého modelu převažují. Ačkoliv v současnosti mezi státy stále přetrvávají velké rozdíly v koncepci rodinné podpory, větší pozornost věnovaná tématu rodiny a práce a změny v systémech mateřské a rodičovské dovolené vedou k sblížení zemí napříč modely. Například Německo přehodnocuje svůj postoj k tradičnímu dělení rolí mezi mužem a ženou, stejně tak jako Velká Británie ke státním intervencím, není tak již představitelem čistě liberálního modelu. V procesu sblížování má významnou roli také Evropská unie, respektive Evropská komise (Matějková, Paloncyová, 2004).

4.3 Vliv Evropské unie

V Evropské unii je problematice pracovního a rodinného života věnována pozornost v rámci sociální politiky, která spadá do okruhu tzv. koordinovaných politik Evropské unie (EU). To znamená, že působnost členských států je částečně přenesena na orgány EU, které prostřednictvím směrnic stanovují cíle, kterých musí všechny země EU dosáhnout. O způsobu realizace již rozhodují jednotlivé státy dle svého uvážení. I když tedy primární odpovědnost leží na jednotlivých státech, směrnice vydávané Evropskou unií mohou mít na výslednou podobu značný vliv (Frízlová, 2014).

Evropská unie má za úkol koordinovat a monitorovat politiky členských států, podporovat sdílení osvědčených postupů např. v otázkách zaměstnanosti a vytvářet právní předpisy a zároveň dohlížet na jejich realizaci a plnění např. při koordinaci systémů sociálního zabezpečení a dodržování práv zaměstnanců, uplatňování zásady rovného zacházení pro muže a ženy, u mateřské dovolené či pracovní doby (Europa, 2014).

Vzhledem ke změnám, které začaly s nástupem druhého demografického přechodu, a jejich neblahým dopadům jak ve sféře ekonomické, tak sociální, se téma, jak zvrátit dosavadní nepříznivý demografický vývoj, stalo středem zájmu národních i evropských politik. Jako klíčové pro dosažení změn označila EU následující kroky:

- Vytvořit lepší podmínky pro rodiny s dětmi a pro sladění pracovního a rodinného života
- Zvýšit zaměstnanost, vytvořit více pracovních míst, zvýšit kvalitu pracovního života
- Investovat do vzdělávání a výzkumu a tím zároveň zvýšit produktivitu a ekonomickou výkonnost
- Přijímat migranty a pomáhat jim se začleňováním
- Poskytnout záruku dostatečných důchodů, zdravotní a dlouhodobou péči prostřednictvím zajištění dlouhodobě udržitelných veřejných financí (European Commission, 2014).

Problematicke sladění práce a rodiny se na evropské úrovni poprvé věnoval sociální akční program v roce 1974. První kroky k zavedení opatření však byly podniknuty až začátkem devadesátých let v rámci politiky rovnosti žen a mužů. Postupně byla vydávána řada ustanovení různé právní síly a závaznosti založených na rovnosti mužů a žen, bojujících proti genderové diskriminaci především na trhu práce. Na přelomu století se prioritním předmětem zájmu Evropské unie stala snaha o hospodářský růst a konkurenceschopnost Evropské unie a otázka sladění pracovních a rodičovských rolí se přesunula pod záštitu politiky zaměstnanosti (Jacquot, Ledoux, Palier, 2010).

Zásada rovnosti žen a mužů je jedním z klíčových práv Evropské unie. Najdeme ji již v zakládací smlouvě Evropského hospodářského společenství z roku 1957 jako součást zásady stejné odměny za stejnou práci². Zásada rovného zacházení pro muže a ženy byla postupně zaváděna do dalších oblastí, např. do oblasti sociálního zabezpečení³, dále pokud jde o přístup k zaměstnání, odbornému vzdělávání a postupu v zaměstnání a o pracovní podmínky⁴, pokud jde o osoby samostatně výdělečně činné⁵ či pokud se jedná o přístup ke zboží a službám a jejich poskytování⁶. Významnou událostí byl vznik Amsterdamské smlouvy z roku 1997, která zařazuje rovnost mužů a žen mezi základní principy Společenství, na které se musí brát ohled při koncipování všech oblastí koordinovaných politik (Suchomelová, Fischlová, 2006).

Opatření více související s rodinami přišla na řadu během devadesátých let jako reakce na dokument Evropské komise z roku 1989 „Sdělení o rodinných politikách“. Evropská komise zde přišla s doporučením věnovat politikám týkajících se rodiny větší pozornost a prostor a v rámci nich se zaměřit především na ochranu dětí a harmonizaci práce a rodiny pomocí rovnoměrnějšího rozdělení rodičovských povinností (Matějková, Palonciová, 2004). V téže roce byla zřízena Evropská observatoř národních rodinných politik (European Observatory on National Family Policies) s cílem monitorovat trendy v rodinných politikách členských států EU. Po rozšíření působnosti došlo ke změně názvu na Evropskou observatoř sociální situace, demografie a rodiny (European Observatory on Social Situation, Demography and Family), jejímž předmětem zájmu je zkoumání sociálních a ekonomických opatření a jejich dopadů na rodiny. Konkrétní doporučení a směrnice tzv. integrované rodinné politiky vydává v rámci Evropské komise Direktorát pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti (Kocourková, 2008). Opatření na podporu harmonizace pracovních a rodinných povinností se týkají především oblastí péče o děti, mateřské a rodičovské dovolené a úpravy pracovní doby.

Jako první v rámci této problematiky bylo v roce 1992 vydáno doporučení⁷ o péči o dítě, jež státy vybízí k vytvoření a rozvoji cenově dostupných, rozmanitých služeb péče o děti, dále k poskytnutí mimořádného volna pracujícím rodičům, k přizpůsobení pracovního prostředí, struktury a organizace práce zaměstnancům s dětmi a k většímu zapojení mužů do rodičovských

² V roce 1975 se stala předmětem směrnice Rady č. 75/117/EEC.

³ Směrnice Rady č. 79/7/EEC a č. 86/378/EEC v oblasti sociálního zabezpečení pracovníků, která byla novelizována směrnicí Rady č. 96/97/EEC.

⁴ Směrnice Rady č. 76/207/EEC, která byla zrušena a nahrazena směrnicí Rady č. 2006/54/ES v oblasti zaměstnání a povolání.

⁵ Směrnice Rady č. 86/613/EEC, která byla zrušena a nahrazena směrnicí Rady č. 2010/41/EU.

⁶ Směrnice Rady č. 2004/113/ES

⁷ Doporučení Rady č. 92/241/EEC

povinností, aby byla role žen na trhu práce významnější (Evropa, 2009). Na důležitost služeb péče o děti bylo upozorněno také v instrukcích pro politiky zaměstnanosti členských států přijatých v roce 1997 či prostřednictvím každoročních instrukcí týkajících se hlavních směrů politik zaměstnanosti v rámci Evropské strategie zaměstnanosti. Důležitým bodem bylo také zasedání Evropské rady v Barceloně v roce 2002 a cíl, který z tohoto zasedání vzešel – do roku 2010 zajistit a poskytnout formální péči pro děti nejméně 33 % dětí mladších tří let a 90 % dětí ve věku od tří let do věku nástupu do povinné školní docházky (Demetriades et al., 2006).

V roce 1992 byla v této oblasti přijata také první směrnice⁸. Ta pojednává o zavedení opatření vedoucích k zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví na pracovišti vztahující se na těhotné zaměstnankyně, zaměstnankyně krátce po porodu a kojící zaměstnankyně, jelikož nevhodné pracovní podmínky by mohly mít nepatřičný vliv nejen na jejich zdraví, ale také na zdraví dítěte (Demetriades et al., 2006). Směrnice také zbavuje tyto zaměstnankyně povinnosti vykonávat noční práci, od počátku těhotenství do ukončení pracovního volna je chrání před diskriminačním propuštěním a garantuje jim zachování platu či jeho části (odpovídající je minimálně taková výše, kterou by dané zaměstnankyně obdržely za nepřítomnost ze zdravotních důvodů), jež však může být podmíněno délkou trvání (12 a více měsíců) pracovního poměru před předpokládaným termínem porodu. Délka mateřské dovolené je nastavena nejméně na 14 nepřetržitých týdnů, z nichž minimálně dva musí předcházet porodu. V roce 2008 bylo navrženo prodloužení mateřské dovolené na 18 týdnů s povinností čerpat šest z nich po porodu a zbytek dle vlastního uvážení (Evropa, 2008).

Na tuto směrnici navazuje v roce 1996 další, týkající se rodičovské dovolené⁹. Ta byla předmětem jednání EU již delší dobu. S prvními návrhy přišla Evropská komise již v roce 1983, postoj Velké Británie proti tomuto opatření však zabránil v jejich realizaci. Posun v této otázce přinesla Maastrichtská dohoda o sociální politice uzavřená mezi sociálními partnery na úrovni EU. Tato rámcová dohoda o rodičovské dovolené tvoří přílohu zmíněné směrnice a přiznává pracujícím rodičům individuální, nepřenosné právo na rodičovskou dovolenou v délce nejméně tří měsíců s možností jejího čerpání až do osmi let věku dítěte. Pracovníci, kteří odcházejí na rodičovskou dovolenou, jsou chráněni před propuštěním, po svém návratu mají právo nastoupit na stejnou nebo podobnou pozici a zůstávají jim práva, jimiž disponovali před začátkem rodičovské dovolené. Pracovníkům je zároveň poskytnuta možnost využití pracovního volna z vážných rodinných důvodů (např. v případě nemoci apod.), může však podléhat omezení ze strany členských států/sociálních partnerů (např. určitý počet dní v roce) (Demetriades et al., 2006). V roce 2010 byla uzavřena nová rámcová dohoda o rodičovské dovolené¹⁰, na jejímž základě byla rozšířena doba rodičovské dovolené na čtyři měsíce pro každého pracovníka bez ohledu na typ pracovní smlouvy a byl povolen přenos práv v případě využití alespoň jednoho ze čtyř měsíců každým z rodičů (Evropa, 2010).

Co se týče opatření na podporu jiných než plných úvazků, pokusy o zrovnoprávnění flexibilních úvazků s plnými probíhaly od 80. let, nicméně žádný z návrhů neprošel schválením.

⁸ Směrnice Rady č. 92/85/EEC

⁹ Směrnice Rady č. 96/34/EC

¹⁰ Provedena směrnicí Rady č. 2010/18/EU

Čím dál častější výskyt neobvyklých pracovních úvazků společně s Chartou základních sociálních práv pracovníků Společenství (1989) a doprovodným akčním programem vyvolaly další diskuze na toto téma. Nejdříve však byla vydána směrnice o úpravě pracovní doby¹¹, jež stanovuje požadavky týkající se bezpečnosti a ochrany zdraví, minimální dobu odpočinku během dne, týdne, minimální délku roční placené dovolené (čtyři týdny), přestávky, maximální průměrnou týdenní pracovní dobu včetně přesčasů (48 hodin), podmínky pro noční práci, práci na směny a rozvržení práce. Pokrok v souvislosti s diskriminací atypických pracovních úvazků nastal až v polovině devadesátých let, kdy se na ně začalo nahlížet jako na příležitost vytvořit nová pracovní místa, jejichž větší flexibilitu by uvítali jak někteří zaměstnavatelé, tak i pracovníci usilující o skloubení pracovního a rodinného života. V roce 1997 tak došlo ke schválení směrnice¹² týkající se rámcové dohody o práci na částečný úvazek (Demetriades et al., 2006), která zajistila rovná práva pro zaměstnance pracující na tento typ úvazku. Cílem bylo také zlepšit kvalitu a usnadnit rozvoj dobrovolného částečného úvazku při zohlednění preferencí a potřeb zaměstnavatelů a zaměstnanců (Evropa, 2006a). O dva roky později se rovného zacházení ustanoveného směrnicí¹³ dočkali i pracovníci zaměstnaní na dobu určitou, jejíž součástí byla i ochrana proti zneužívání v podobě stále se opakujícího prodlužování smluv uzavřených na dobu určitou (Evropa, 2006b), a v roce 2008 evropská legislativa¹⁴ zlepšila ochranu i dočasným vypomáhajícím pracovníkům/záskoku (Evropa, 2011). V souvislosti s podporou flexibilních forem práce a zároveň i přechodu k ekonomice a společnosti založené na znalostech (tzv. informační společnost) se předmětem jednání stala také práce na dálku/práce z domu. Rámcová dohoda o práci na dálku se stala první evropskou dohodou, jež byla zavedena samotnými sociálními partnery s cílem podpořit a rozšířit požadovanou pracovní flexibilitu a zároveň poskytnout stejnou úroveň ochrany jako zaměstnancům pracujícím v prostorách zaměstnavatele (Evropa, 2005).

¹¹ Směrnice Rady č. 93/104/EC, jež byla rozšířena směrnicí Rady č. 2000/34/EC (došlo k vyloučení konkrétních činností a odvětví) a tyto dvě byly sloučeny v směrnici Rady č. 2003/88/EC.

¹² Směrnice Rady č. 97/81/EC

¹³ Směrnice Rady č. 99/70/EC

¹⁴ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/104/EC

Kapitola 5

Zdroje dat a metodika

5.1 Zdroje dat

V dnešní době lze získat data z mnoha různých databází, jejichž počet se stále zvyšuje. Předkládaná práce nejvíce využívá dat z databází Eurostat a The Human Fertility Database a dále z mezinárodních šetření Eurobarometer a European Values Study.

Eurostat je statistický úřad Evropské unie, jež sjednocuje data získaná od národních statistických úřadů tak, aby byla srovnatelná, a následně statistické údaje poskytuje za evropské země a regiony. V této práci jsou použita data týkající se především postavení žen na pracovním trhu – míra ekonomické aktivity, míra zaměstnanosti, podíl žen pracujících na částečný úvazek, rozdíl ve výši příjmu mezi muži a ženami, počet odpracovaných hodin týdně. Míra ekonomické aktivity je definována jako podíl pracovní síly (zaměstnaných a nezaměstnaných) v dané věkové kategorii ze všech osob této věkové kategorie. Míra zaměstnanosti je definována jako podíl zaměstnaných osob v dané věkové kategorii ze všech osob této věkové kategorie. Gender pay gap neboli rozdíl ve výši platu mezi muži a ženami je definován jako rozdíl mezi průměrným hrubým hodinovým výdělkem zaměstnaných mužů a žen jako procento průměrného hrubého hodinového výdělku zaměstnaných mužů (Eurostat, 2014b). K vývoji míry ekonomické aktivity jsou využita data od roku 1970, a jelikož v Eurostatu jsou uvedena data pro většinu zemí od roku 1992, za předešlé roky byla využita data z databáze OECD.StatExtracts (2014), z článku Brewstera a Ridfusse (2000) a z Českého statistického úřadu (2005). Vývoj průměrného věku ženy při narození dítěte je prezentován od roku 1960, všechna ostatní data jsou uváděna za nejaktuálnější dostupný rok (většinou 2012 nebo 2013) či za období mezi rokem 2000 a 2013 a v případě míry zaměstnanosti je uveden i rok 2010 v souvislosti s porovnáním dosažených hodnot s vytyčeným cílem Lisabonské strategie ohledně zvýšení míry zaměstnanosti a míry zaměstnanosti žen.

The Human Fertility Database je na rozdíl od Eurostatu relativně nedávno vzniklá databáze (projekt začal vznikat v roce 2007) poskytující údaje o plodnosti jak v transverzálním, tak longitudinálním pohledu a pokud je to možné, jsou tříděna i podle pořadí dítěte. Databáze je neustále rozšiřována o nové, nejen evropské státy a po dokončení by měla zahrnovat až 40 států. Momentálně jsou dostupná data za 24 států za různě dlouhá časová období. Databáze pracuje

s údaji poskytnutými nebo publikovanými národními statistickými úřady (The Human Fertility Database, 2014). V práci jsou použita data za úhrnnou plodnost od roku 1960 do roku 2012 a za konečnou plodnost a konečnou plodnost do 40 let žen narozených v letech 1940-1969. Úhrnná plodnost je definována jako průměrný počet dětí, které by se ženě narodily během reprodukčního období, pokud by v každém věku zažila věkově specifické míry plodnosti jako v pozorovaném roce. Reprodukční období ženy je v tomto případě v The Human Fertility Database vymezeno věkem 12-55 let. Konečná plodnost je definována jako průměrný počet dětí narozený ženám jedné generace a v tomto případě je reprodukční období ženy v The Human Fertility Database vymezeno věkem 15-49 let (Jasilioniene et al., 2012). Jelikož Itálie není zahrnuta v The Human Fertility Database, data byla převzata z Eurostatu, kde je reprodukční období ženy vymezeno věkem 15-49 let (Eurostat, 2014b).

V práci je také párkrát odkázáno na OECD Family Database, jež svým vznikem reagovala na vzrůstající poptávku po databázi zahrnující mezinárodně srovnatelné ukazatele zaměřené na situaci rodin a dětí a rodinných politik. Informace jsou seskupené z různých databází nejen v rámci OECD. V současné době lze na stránkách najít 70 ukazatelů rozdělených do čtyř oblastí: struktura rodin, postavení rodin na trhu práce, veřejné politiky pro rodiny a děti a tzv. „dětské výsledky“ zahrnující ukazatele týkající se zdraví dítěte, dětské chudoby, vzdělání apod. (OECD Family Database, 2014).

V části zabývající se postoji obyvatel k postavení žen na trhu práce a v rodině jsou využita data ze dvou mezinárodních šetření, která jsou dostupná v online katalogu/archivu dat Gesis (Gesis, 2014b; Gesis, 2014c). Prvním z nich je Eurobarometer, šetření prováděné jménem Evropské komise a příslušného generálního ředitelství, jež je hlavním řešitelem. Tzv. „Standard Eurobarometer“ je nejdéle pravidelně realizovaný průzkum veřejného mínění, jež se uskutečňuje ve všech členských státech Evropské unie dvakrát za rok (vždy na jaře a na podzim) již od roku 1973 a jež umožňuje mezinárodní i časové srovnání. Zjišťují se postoje obyvatel k integraci Evropské unie, k institucím a politice EU, obecné společensko-politické orientace apod. Občas jsou součástí také speciální témata jako např. životní prostředí, technologie, zdraví, rodina, sociální vyloučení. Později se připojil tzv. „Flash Eurobarometer“, šetření menšího rozsahu na speciální témata a v letech 1990-1997 navíc probíhal tzv. „Central and Eastern Eurobarometer“, kterého vystřídal v letech 2001-2004 „Candidate Countries Eurobarometer“ (Gesis, 2014a). K analýze postojů (součástí kapitoly 8) bylo vybráno několik otázek z šetření Eurobarometer 72.2, z oblasti zaměřené na rovnost žen a mužů. Toto šetření bylo uskutečněno na podzim roku 2009 v 27 státech Evropské unie a dotázáno při něm bylo celkem 26 663 občanů, jejichž věk byl 15 a více let (Gesis, 2014b).

Druhým je European Values Study, rozsáhlé mezinárodní longitudinální šetření zaměřené na základní lidské hodnoty a názory občanů na život, rodinu, náboženství, politiku a společnost. Šetření probíhá od roku 1981 každých devět let v stále se rozrůstajícím počtu států. Poslední vlna byla uskutečněna v roce 2008 ve 47 státech a zúčastnilo se jí téměř 70 000 občanů ve věku 18 a více let. (European Values Study, 2014). Právě z šetření z roku 2008, konkrétně z tématu Rodina, byly vybrány čtyři otázky analyzované v podkapitole 8.3.

5.2 Metodika

Součástí kapitol 6 a 8 jsou výpočty a analýzy, jež budou nyní podrobněji prezentovány. V kapitole 6 týkající se vývoje plodnosti a zaměstnanosti žen byly pro doplnění dopočítány následující výpočty:

- Rozdíl míry zaměstnanosti mužů a žen

$$R1 = m\text{zam}_t^m - m\text{zam}_t^{\text{ž}}, \text{ kde}$$

$m\text{zam}_t^m$ je míra zaměstnanosti mužů ve věku 20-64 let v roce t

$m\text{zam}_t^{\text{ž}}$ je míra zaměstnanosti žen ve věku 20-64 let v roce t

- Index rozdílu míry zaměstnanosti mužů a žen

$$I = \frac{R1_{2013}}{R1_{2000}} \times 100, \text{ kde}$$

$R1_{2013}$ je rozdíl míry zaměstnanosti mužů a žen v roce 2013

$R1_{2000}$ je rozdíl míry zaměstnanosti mužů a žen v roce 2000

- Rozdíl průměrného počtu hodin strávených v hlavním zaměstnání mezi muži a ženami

$$R2 = hz_{2013}^{\text{ž}} - hz_{2013}^m, \text{ kde}$$

$hz_{2013}^{\text{ž}}$ je průměrný počet hodin strávený v hlavním zaměstnání ženami

hz_{2013}^m je průměrný počet hodin strávený v hlavním zaměstnání muži

- Rozdíl průměrného počtu hodin strávených péčí o děti a domácnost mezi muži a ženami

$$R3 = hp_{2012}^{\text{ž}} - hp_{2012}^m, \text{ kde}$$

$hp_{2012}^{\text{ž}}$ je průměrný počet hodin strávený péčí o děti a domácnost ženami

hp_{2012}^m je průměrný počet hodin strávený péčí o děti a domácnost muži

Všechny další výpočty byly provedeny s použitím softwaru SAS 9.4. K výpočtu závislosti mezi úhrnnou plodností a mírou ekonomické aktivity žen byla použita korelační analýza, konkrétně Pearsonův korelační koeficient, jež měří sílu a směr lineární závislosti dvou veličin. Pearsonův korelační koeficient může nabývat hodnot od -1 do 1. Čím více se blíží jedné z těchto hodnot, tím se jedná o silnější závislost a naopak, pokud se rovná 0, proměnné jsou nezávislé

(mezi proměnnými neexistuje lineární vztah). Kladná hodnota koeficientu vypovídá o přímé závislosti, záporná o nepřímé (SAS Institute Inc., 2011).

V kapitole 8 byly analyzovány vybrané otázky a výroky z šetření Eurobarometer 72.2 a ze čtvrté vlny šetření European Values Study. Data byla vážena váhami, jež byly k dispozici v datových souborech jednotlivých šetření, aby výběrový soubor odpovídal rozložení populace v jednotlivých zemích. U otázek, jež jsou součástí podkapitoly 8.2, měli respondenti možnost zvolit více nabízených odpovědí (max. 2 nebo 3), jednotlivé možnosti tak v součtu netvoří 100 %. Uvedená procenta odpovídají podílu respondentů, kteří zmínili danou odpověď, ze všech respondentů. V podkapitole 8.3 je pro analýzu postojů k pěti vybraným výroky použita metoda binární logistické regrese. Jedná se o metodu používanou k nalezení co nejlepšího modelu pro vztah mezi závislou (vysvětlovanou) proměnnou, která je binárního typu, a skupinou nezávislých (vysvětlujících) proměnných. Hlavním výstupem binární logistické regrese je poměr šancí (vypočten jako podíl dvou šancí). Šance je definovaná jako podíl pravděpodobnosti jedné možnosti ku druhé, tedy podíl pravděpodobnosti, že daná událost nastala ku pravděpodobnosti, že daná událost nenastala. Poměr šancí je kladné číslo vyjadřující asociaci mezi kategoriemi proměnných. Interpretace je odvislá od zvolených referenčních kategorií. Hodnota poměru šancí nám říká kolikrát je šance zkoumaného jevu vyšší či nižší vzhledem k referenční kategorii při neměnnosti ostatních vysvětlujících proměnných (Řeháková, 2000).

Modelován byl souhlas s daným výroky. Jelikož respondenti se vyjadřovali k výroky výběrem z možností rozhodně (naprosto)¹⁵ souhlasím, souhlasím (spíše souhlasím), nesouhlasím (spíše nesouhlasím), rozhodně (naprosto) nesouhlasím, byly před samotným výpočtem vytvořeny kategorie souhlas spojením odpovědí rozhodně (naprosto) souhlasím a souhlasím (spíše souhlasím) a kategorie nesouhlas spojením odpovědí nesouhlasím (spíše nesouhlasím) a rozhodně (naprosto) souhlasím. Postoje k danému výroku vyjádřené formou souhlasu či nesouhlasu tvoří závisle proměnnou, jako vysvětlující neboli nezávislé proměnné byly vybrány pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, přítomnost dětí v domácnosti a stát. Proměnná věk byla kategorizována do šesti věkových skupin (15/18-24 let¹⁶, 25-34 let, 35-44 let, 45-54 let, 55-64 let a 65+ let), rodinný stav do čtyř kategorií (ženatý/vdaná včetně nesezdaných soužití, svobodný/á, rozvedený/á včetně odloučených, ovdovělý/á), vzdělání do tří kategorií podle věku ukončení vzdělání (do 15 let, 16-20 let a 21+ let), přítomnost dětí v domácnosti¹⁷ do dvou kategorií (ano, ne) a proměnná stát je tvořena vybranými státy. Jako referenční kategorie byly zvoleny: v rámci pohlaví kategorie muž, v rámci věku kategorie 25-34 let, v rámci rodinného stavu kategorie ženatý/vdaná, v rámci vzdělání respektive věku ukončení vzdělání kategorie 21+ let, v rámci přítomnosti dětí v domácnosti kategorie ano a v rámci státu Švédsko. Signifikance poměru šancí je určována na hladině významnosti alfa 5 % (0,05).

¹⁵ Před závorkou je znění odpovědi v šetření European Values Study, v závorce znění odpovědi v šetření Eurobarometer.

¹⁶ V šetření Eurobarometer je nejmladší věková skupina 15-24 let, v šetření European Values Study 18-24 let.

¹⁷ V šetření Eurobarometer se jedná o děti mladší 10 let.

Na závěr kapitoly 8 byly vybrané země rozděleny do skupin na základě podobnosti vyjádřených postojů k uvedeným výrokům. K tomuto kroku byla použita shluková analýza, jejímž cílem je rozdělení jednotek do shluků dle daných znaků tak, aby si jednotky v rámci jednoho shluku byly co nejvíce podobné a zároveň se co nejvíce odlišovali od jednotek patřících do jiných shluků. Metod výpočtu podobnosti či odlišnosti jednotek a následného seskupování existuje celá řada, volba některé z metod tak má vliv na výsledek shlukové analýzy (Heřmanová, 1991). V této práci je využita Wardova metoda, jejíž základ je tvořen čtvercem Eukleidovské vzdálenosti a jež vytváří shluky „podle kritéria minima přírůstku vnitroskupinového součtu čtverců odchylek objektů od těžiště shluků. V každém kroku se pro všechny dvojice odchylek spočítá přírůstek součtu čtverců odchylek, vzniklý jejich sloučením a pak se spojí ty shluky, kterým odpovídá minimální hodnota tohoto přírůstku.“ (Meloun, Militký, 2004, s. 6) Proces seskupování je graficky znázorněn v tzv. dendrogramu. Na vodorovné ose je zobrazena vzdálenost mezi jednotlivými shluky a na svislé ose jednotky vstupující do analýzy seřazeny podle průběhu shlukování.

Kapitola 6

Vývoj plodnosti a zaměstnanosti žen

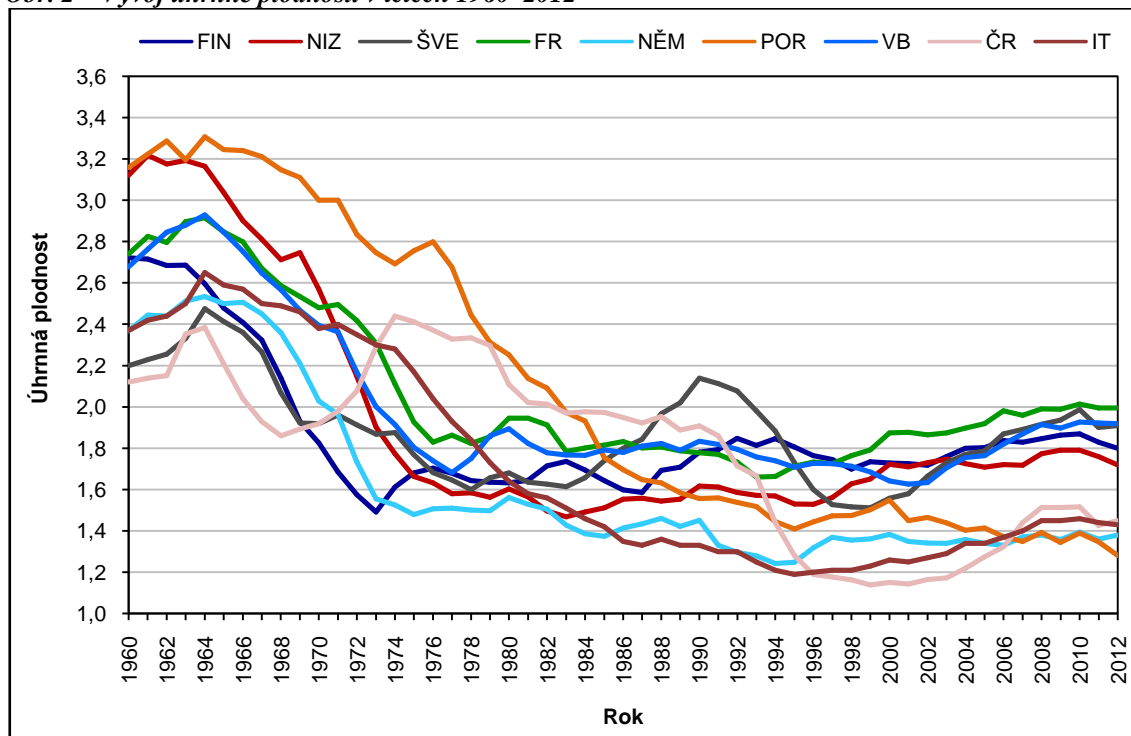
6.1 Vývoj plodnosti

Omezení možností, jež přichází s dětmi a jejich výchovou, společně se snižující se preferovanou velikostí rodiny a odkládáním založení rodiny do pozdějšího věku mají v mnoha evropských státech za následek pokles úhrnné plodnosti (Frejka, Sobotka, 2008).

Po babyboomu, který nastal po druhé světové válce, nic nenasvědčovalo tomu, že většina Evropských států o několik let později zažije prudký pokles úhrnné plodnosti. Ještě na začátku šedesátých let bylo převažujícím výhledovým scénářem postupné ustálení plodnosti na úrovni prosté reprodukce (Rychtaříková, 1997-1998). Tento scénář však vzal v polovině šedesátých let za své (obr. 2). Pokles úhrnné plodnosti pod hranici prosté reprodukce postupně zasáhl všechny země, lišil se však v intenzitě a délce jeho trvání. Ve státech severní a západní Evropy se zastavil přibližně v druhé polovině sedmdesátých let na úrovni kolem 1,6–1,7 dítěte na jednu ženu. V Nizozemsku došlo ke snížení úhrnné plodnosti na polovinu původní hodnoty a to z 3,2 na 1,6. Příčinou bylo především vymizení velkých, početných rodin (Fokkema et al., 2008). Po této fázi následovalo dvacetileté období určité stagnace úhrnné plodnosti. V případě Nizozemska kolem hodnoty 1,6, v případě Francie a Velké Británie kolem hodnoty 1,8 a v případě Finska se jednalo o kolísání mezi těmito hodnotami. Výjimkou bylo Švédsko, kterému se na začátku devadesátých let jako jedinému podařilo znovu zvýšit úroveň plodnosti těsně nad hranici prosté reprodukce. Důvodem bylo současné působení příznivé hospodářské situace a zavedení tzv. rychlostní prémie za další dítě, jež zvýhodňovala páry mající děti s relativně malým časovým odstupem. Vlivem hospodářské recese v devadesátých letech však po nárůstu úhrnné plodnosti následoval ještě strmější pád na dosud nejnižší hodnotu 1,5 dítěte na jednu ženu. Postupné opětovné zlepšování hospodářské situace se odpovídajícím způsobem projevilo i na úhrnné plodnosti (Hoem, 2006). Hospodářská recese zasáhla v devadesátých letech také Finsko. To ale na rozdíl od Švédska zažívalo nejvyšší úhrnnou plodnost za posledních třicet let. Důvodem bylo zavedení příspěvku na domácí péči o dítě do tří let, jež sice nebylo v souladu s politikami severských států podporující dvoupříjmové rodiny, ale v této těžké době znamenalo pro rodiny jakousi alternativu k zvyšující se nezaměstnanosti, nejistotě a menším příležitostem na pracovním trhu (Vikat, 2004). V roce 2012 se úhrnná plodnost

Francie, Velké Británie, Švédska, Finska a Nizozemska, po mírném nárůstu započatém od poloviny devadesátých let, stabilizovala kolem hodnot 1,8-2,0.

Obr. 2 – Vývoj úhrnné plodnosti v letech 1960–2012

Poznámky: Data za Velkou Británii byla v databázi The Human Fertility Database uvedena až od roku 1974, data za předchozí roky tak byla doplněna daty za Anglii a Wales. Jelikož Itálie není zahrnuta v The Human Fertility Database, data pochází z Eurostatu.

Zdroj: The Human Fertility Database, 2014; Eurostat, 2014a

Zbývající čtyři státy se na konci sledovaného období zařadily mezi země s nízkou plodností, jež je určena hranicí 1,5 dítěte na jednu ženu. Stejný pokles úhrnné plodnosti, z hodnoty 2,4 na hodnotu 1,4, zaznamenaly Německo a Itálie, průběh byl však trochu odlišný. V Německu došlo k prudkému poklesu na hodnotu 1,5 dítěte na jednu ženu v roce 1973 a během následujících téměř čtyřiceti let se úroveň úhrnné plodnosti snížila na konečných 1,4, přičemž mezi lety 1990-1995 došlo k propadu úhrnné plodnosti na hodnotu 1,2 vlivem politických a ekonomických událostí (dramatický propad úhrnné plodnosti v NDR, jehož příčinou byl pád komunismu a následné znovusjednocení Německa) (Hoem, 2006). V Itálii probíhal pokles až do roku 1995, kdy dosáhl minima na úrovni 1,2 dítěte na jednu ženu a následně, stejně jako ve státech severní a západní Evropy, nastalo období mírného nárůstu. Druhý stát zastupující jižní Evropu, Portugalsko, je jediným státem, v kterém až na mírné kolísání v polovině sedmdesátých let a na přelomu starého a nového tisíciletí nastal trvalý pokles úhrnné plodnosti, jenž byl zároveň nejhlubší. Portugalsko se z pozice státu s nejvyšší úrovní úhrnné plodnosti (3,31 v roce 1964) dostalo do pozice státu s nejnižší úrovní (1,28 v roce 2012). Během necelých čtyřiceti let se plodnost snížila o 2 děti na jednu ženu. Největší výkyvy ve sledovaném období zažívala Česká republika. Na pokles úhrnné plodnosti reagovala vláda začátkem sedmdesátých let přijetím pronatalitních opatření, jež vedly k relativně velkému, ale krátkodobému nárůstu

úhrnné plodnosti s maximem 2,4 dítěte na jednu ženu v roce 1974 (Rychtaříková, 2007). V osmdesátých letech se úhrnná plodnost pohybovala znovu pod hranicí prosté reprodukce, kolem hodnoty 1,9. Začátkem devadesátých let však začalo v souvislosti s přechodem k tržní ekonomice, s nejistotou v podobě nezaměstnanosti, ale také s odmítáním propopulačních opatření z dob socialismu výrazné snižování úhrnné plodnosti až na historicky nejnižší úroveň 1,1 (Rychtaříková, 2007). S příchodem nového tisíciletí se začala úhrnná plodnost zase mírně zvyšovat a v roce 2012 dosahovala hodnoty 1,4 dítěte na jednu ženu.

Během padesátiletého období tak došlo k významnému snížení hodnoty úhrnné plodnosti průměrně o cca 1,1 dítěte na jednu ženu, na jehož konci se státy homogenizovaly do dvou skupin kolem hodnot 1,9 dítěte na jednu ženu (Francie, Velká Británie, Švédsko, Finsko, Nizozemsko) a 1,4 dítěte na jednu ženu (Česká republika, Itálie, Německo, Portugalsko). Tyto regionální rozdíly bývají často vysvětlovány odlišnostmi v režimech sociálního státu, v rodinných politikách a v genderové rovnosti (Frejka, Sobotka, 2008).

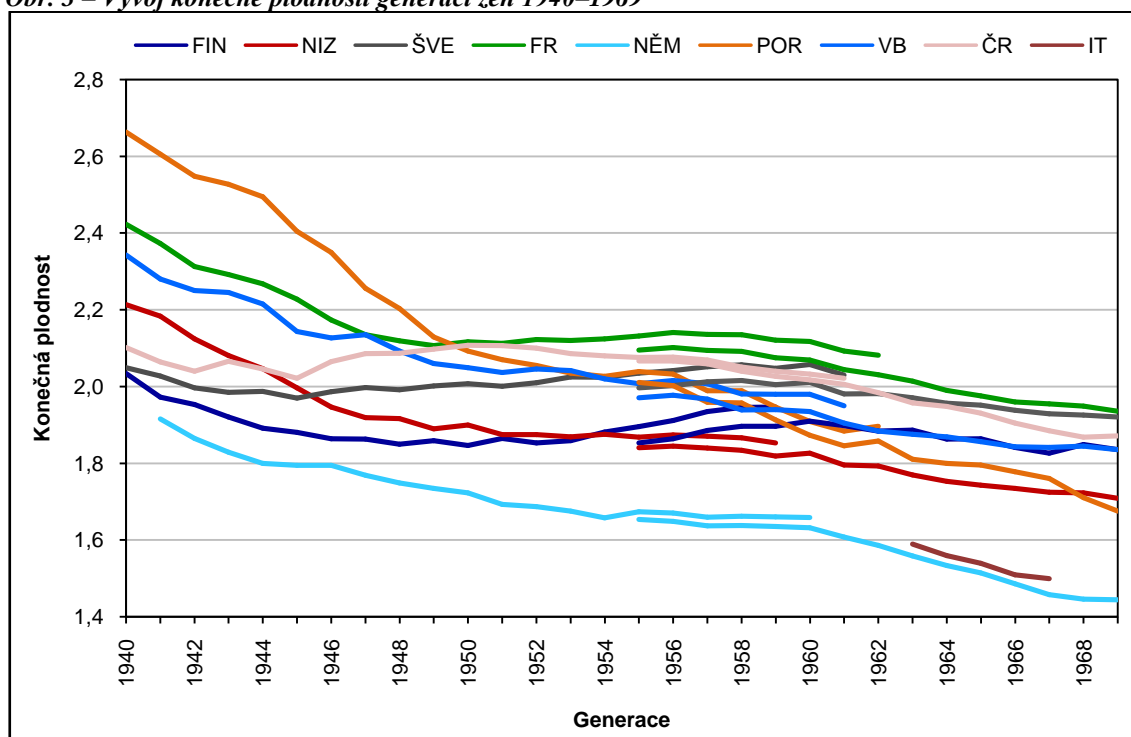
Jak jsme mohli vidět např. na vývoji úhrnné plodnosti Švédska či České republiky, vlivem ekonomické a politické situace či změn v opatřeních rodinné politiky může docházet k výraznému kolísání úhrnné plodnosti. Lidé totiž na takovéto situace často reagují odkládáním či urychlením založení/rozšíření rodiny, čímž způsobí, že v případě odložení dojde k poklesu úhrnné plodnosti, pokud se však toto „odložené dítě“ později narodí, na konečnou plodnost to nemá žádný vliv, a v případě urychlení může dojít ke vzniku absurdních hodnot, např. že ženám se v průměru může narodit více jak jedno dítě prvního pořadí (Sobotka, 2005). Tohoto zkreslení, na které si je třeba dávat pozor při interpretaci, se vyvarujeme použitím konečné plodnosti, ačkoliv ta nám neukazuje současný stav.

Stejně jako u úhrnné plodnosti se největší pokles konečné plodnosti odehrál v Portugalsku (obr. 3). Zatímco generace žen narozených v roce 1940 měla průměrně 2,7 dětí, ženy narozené o dvacet let později měli už pouze 1,9 dětí a klesající trend konečné plodnosti do 40 let napovídá, že bude tento pokles pravděpodobně i nadále pokračovat. I když tyto ženy ještě nemají ukončené reprodukční období, jejich doháněcí efekt, jež je znázorněn rozdílem mezi konečnou plodností a konečnou plodností do 40 let, není a pravděpodobně ani nebude tak velký, aby klesající tendenci zvrátil. Bezdětnost je sice v Portugalsku malá, ale čím dál větší zastoupení získávají jednodětné rodiny (OECD, 2011a).

Relativně velký pokles konečné plodnosti proběhl také u žen narozených ve čtyřicátých letech ve Francii a Nizozemsku. Následující generace již vykazovaly ustálené hodnoty kolem 1,9 dětí v případě Nizozemska a lehce nad 2,1 v případě Francie, jejichž posledních deset generací žen mělo největší konečnou plodnost z vybraných států, i když poslední generaci, jež dosáhla hodnoty prosté reprodukce potřebné pro obnovu populace, byla generace žen narozených v roce 1960. Za vysokou plodností stojí především aktivní mnohostranná rodinná politika (s prvky konzervatismu, pronatalismu a rovnostářství), jež má dlouhou tradici. I díky ní jsou ve Francii jako nejideálnější stále vnímány dvě nebo tři děti. Je však zaměřená především na pomoc ženám, nikoliv mužům, skloubit dvě životní role (Toulemon, Pailhé, Rossier, 2008). Konečná plodnost dalších generací se začala snižovat a vzhledem k trendu konečné plodnosti

do 40 let bude toto snižování zřejmě nadále pokračovat. V Nizozemsku pomohl k udržení relativně vyšší konečné plodnosti tzv. holandský „Poldermodel“ z devadesátých let založený na úspěšné spolupráci zaměstnavatelů, odborů a vlády při řešení sociálně-ekonomických problémů. Ekonomická krize z osmdesátých let tak byla zažehnána a i když došlo k omezení mezd, došlo zároveň i k většímu rozšíření flexibilních pracovních úvazků, které jsou společně s rozšířenými zařízeními péče o děti klíčem k harmonizaci pracovního a rodinného života v Nizozemsku (viz kapitola 7) (Fokkema et al., 2008).

Obr. 3 – Vývoj konečné plodnosti generací žen 1940–1969

Poznámky: Niž položená „nenapojená“ křivka představuje konečnou plodnost žen do 40 let. Data za konečnou plodnost a konečnou plodnost do 40 let Velké Británie byla v databázi The Human Fertility Database uvedena pouze od generace 1959, data za předchozí generace tak byla doplněna data za Anglii a Wales. Jelikož Itálie není zahrnuta v The Human Fertility Database, data pochází z Eurostatu.

Zdroj: The Human Fertility Database, 2014; Eurostat, 2009a

Nejvyrovnanější a relativně vysokou konečnou plodnost, kolem dvou dětí na jednu ženu, mají generace žen ve Švédsku. Dvoudětný model rodiny se zde zdá být silně zakotvený, vysvětlením je také nízká bezdětnost a relativně ustálený podíl rodin s více než dvěma dětmi (Oláh, Bernhardt, 2008). Relativně vysoká plodnost v porovnání s ostatními státy, jež charakterizuje severské země, bývá přičítána rodinným politikám vycházejících z genderové rovnosti. Jak říká Hoem (2006), nejde pouze o určitá opatření, ale politickou kulturu, jež je ve Švédsku k ženám vstřícná. Preference dvoudětného modelu, především za socialismu, byla tradiční i v České republice. Kolem 55 % žen narozených mezi roky 1950 a 1965 mělo dvě děti, což není mezi evropskými státy příliš obvyklé (Sobotka et al., 2008). V nejbližších generacích se konečná plodnost Čechů poprvé dostane pod hranici dvou dětí na jednu ženu a na začátku poklesu je i Švédsko.

O něco méně stabilní, ale stále relativně vyrovnaný trend vykazuje konečná plodnost ve Finsku, jež se po mírném poklesu u generací ze čtyřicátých let znovu, především s generacemi žen narozených na konci padesátých let, začala přibližovat hranici dvou dětí na jednu ženu. I přes největší doháněcí efekt mezi sledovanými státy však bude patrně kopírovat trend konečné plodnosti žen do 40 let a začne opět mírně klesat. Téměř stejný trend, jako ve Finsku vykazuje konečná plodnost do 40 let nejmladších generací, lze pozorovat i ve Velké Británii. Na rozdíl od Finska ale ve Velké Británii dochází již od generace 1940 k souvislému poklesu konečné plodnosti. Poslední generace žen, která již ukončila své reprodukční období a za níž jsou dostupná data v The Human Fertility Database, má v průměru 1,95 dětí. Ve srovnání s ostatními státy je zajímavé, že ve Velké Británii se setkáme jak s relativně rozšířenou bezdětností, tak i s velkými rodinami. K vyšší plodnosti přispívá i přetrvávající nižší věk při narození prvního dítěte a oproti ostatním státům relativně vyšší plodnost mladistvých (Sigle-Rushton, 2008).

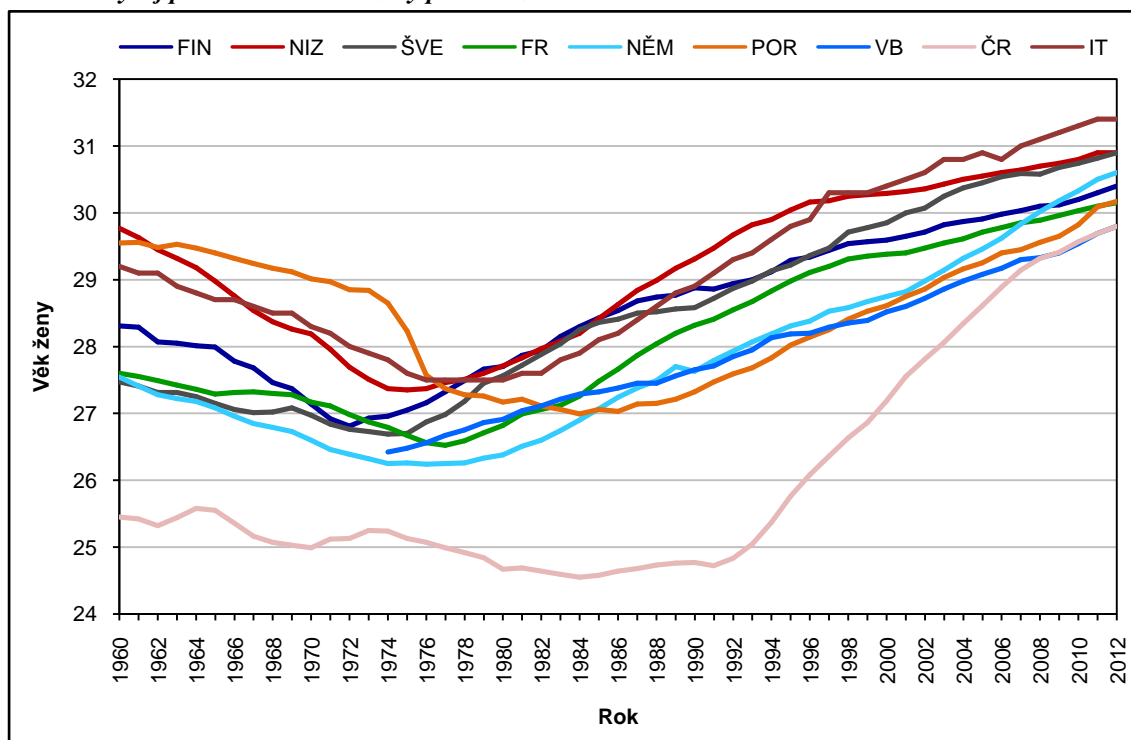
Nejnižší konečnou plodnost má Německo společně s Itálií, v případě Německa po celé sledované období, tedy u všech generací žen. I když se konečná plodnost posledních pěti generací stabilizovala mezi hodnotami 1,6 a 1,7 dítěte na jednu ženu, konečná plodnost do 40 let naznačuje, že u dalších generací se bude průměrný počet dětí znovu snižovat. V obou zemích dochází k odsouvání rození dětí do vyššího věku, což zvyšuje pravděpodobnost, že k němu nakonec nedojde vůbec. Bezdětnost je vysoká jak v Itálii (24 % žen narozených v roce 1965) – ženy chtějí nejdříve docílit určitého postavení na pracovním trhu (OECD, 2011b), tak v Německu, kde také překročila 20% hranici (29 % v Západním Německu a 13 % ve Východním Německu pro generaci 1966). Velmi vysoká bezdětnost je mezi vysokoškolsky vzdělanými ženami, které jsou více orientované na kariéru a jelikož náklady spojené s ušlým ziskem jsou poměrně velké (Němky s dospělými dětmi za svůj pracovní život vydělají v průměru o více než polovinu méně), dávají bezdětnosti často přednost. Čím dál větší zastoupení získávají také jednodětné rodiny (Dorbritz, 2008). Nepříliš přátelské prostředí pro kombinaci pracovního a rodinného života v Itálii nutí ženy vybrat si mezi prací a rodinou/děťmi a vyústěním je jak nízká plodnost, tak i nízká zaměstnanost (OECD, 2011b).

U všech zemí je zřejmý mírný pokles křivek konečné plodnosti do 40 let posledních devíti generací žen a průměrný počet dětí narozených generacím 1969 se ve všech zemích patrně dostane pod hranici dvou dětí (v Itálii a Německu dokonce pod hranici 1,5 dítěte). Ačkoliv konečná plodnost zatím dosahuje vyšších hodnot než plodnost úhrnná, začíná se jejím hodnotám postupně přibližovat.

Jak již bylo řečeno, u všech států dochází k odkládání rození dětí do vyššího věku, což je dobře viditelné na nárůstu průměrného věku žen při narození dítěte (obr. 4). Ve většině z nich tento proces probíhá od sedmdesátých let, kdy byl průměrný věk ženy při narození dítěte ve všech státech vyjma České republiky kolem 27 let. V politicky oddělené České republice byl favorizován model časně sňatečnosti a plodnosti (Rychtaříková, 1997-1998). V Portugalsku se začal věk matek zvyšovat od druhé poloviny osmdesátých let a v České republice začalo odkládání rození dětí do vyššího věku až v devadesátých letech. Průměrný věk ženy

při narození dítěte zde zaznamenal rychlejší a větší nárůst než v ostatních státech (během dvaceti let vzrostl o více jak pět let, zatímco u ostatních států za dvojnásobnou dobu vzrostl průměrně o necelé čtyři roky). Mezi úhrnnou a konečnou plodností je tak patrný větší rozdíl. V roce 2012 průměrný věk při narození dítěte překročil třicetiletou hranici ve všech státech až na Českou republiku a Velkou Británii, které ji pravděpodobně překročí v nejbližších letech. Nejvyšší průměrný věk při narození dítěte, jako jediný nad 31 let, mají Italky.

Obr. 4 – Vývoj průměrného věku ženy při narození dítěte v letech 1960–2012

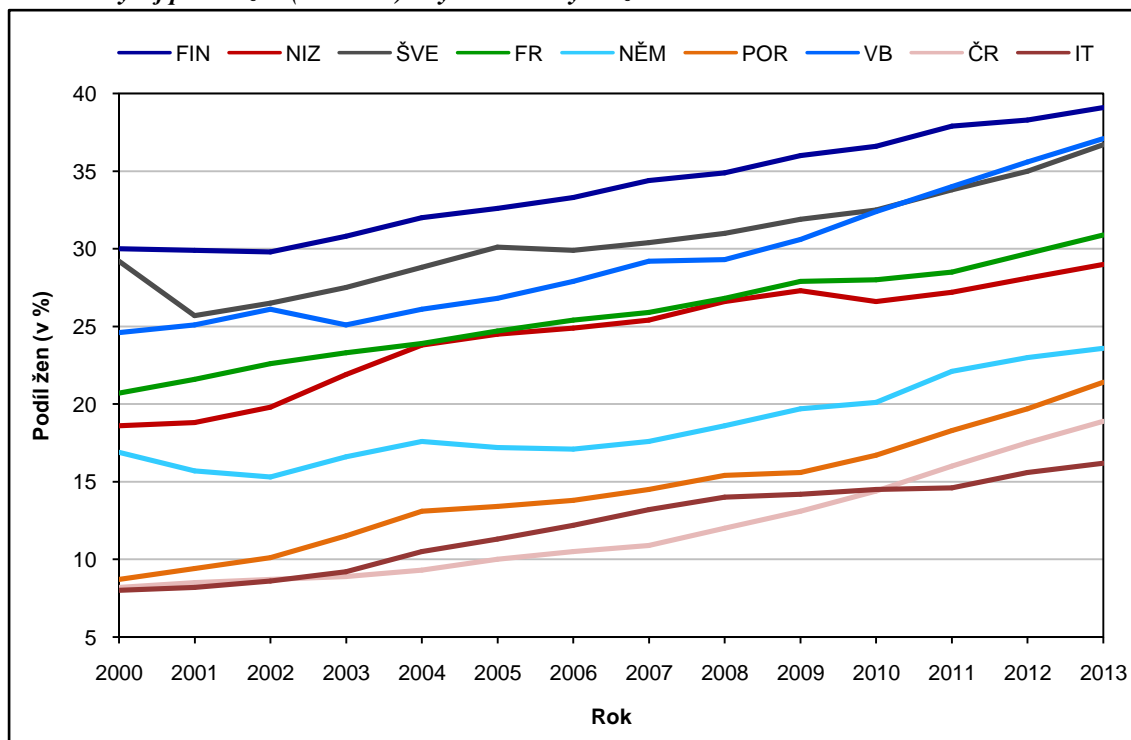
Zdroj: Eurostat, 2014a

6.2 Vývoj zaměstnanosti žen

Během druhé poloviny 20. století došlo k významnému nárůstu účasti žen na pracovním trhu. Mezi klíčovými faktory, které k tomu přispěly, bývají uváděny hospodářský pokrok, vznik nových výrobních aktivit a rozdílných pracovních podmínek, přechod z výroby a zemědělství ke službám, kde ženy se svými schopnostmi nacházejí větší uplatnění, a také zvyšování úrovně dosaženého vzdělání (Thévenon, 2013). Podíl žen s vysokoškolským vzděláním neustále roste, mezi státy jsou však velké rozdíly, které přetrvávají (obr. 5). Největší podíl vysokoškolaček blížící se 40 % najdeme v severských státech a ve Velké Británii, kolem 30 % se jich nachází ve Francii a Nizozemsku, necelých 25 % tvoří jejich podíl v Německu, kolem 20 % v Portugalsku a České republice a nejmenší část, 16 %, představují vysokoškolačky v Itálii. V roce 2013 byl podíl vysokoškolsky vzdělaných žen ve všech státech až na Německo a Nizozemsko vyšší než podíl stejně vzdělaných mužů. Ve většině států jsou však tyto rozdíly

malé. Větší, ve prospěch žen, najdeme ve Finsku, Švédsku a Portugalsku (v odpovídajícím pořadí 11, 10 a 8 procentních bodů).

Obr. 5 – Vývoj podílu žen (15-64 let) s vysokoškolským vzděláním v letech 2000-2013

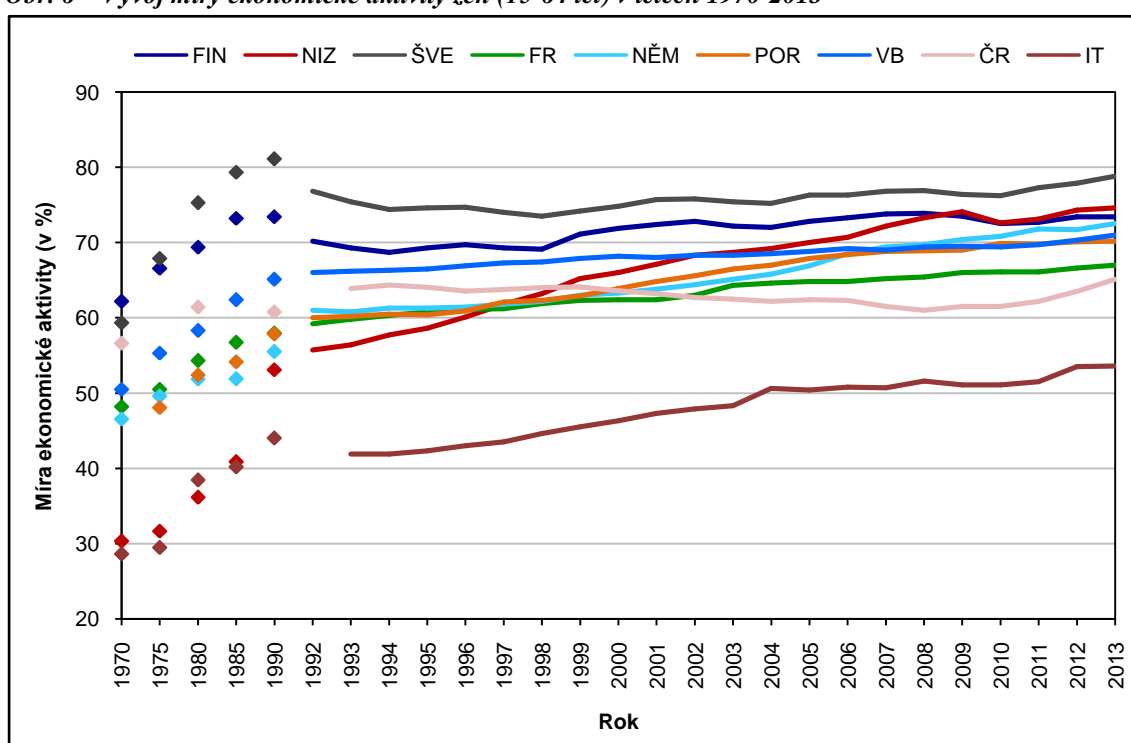

Zdroj: Eurostat, 2014a

V roce 1970 bychom mohli státy podle míry ekonomické aktivity rozdělit do tří skupin. Nejnížší míry (30 %) dosahovaly ženy v Itálii a Nizozemsku, kolem 50 % ženy v Portugalsku, Německu, Velké Británii a Francii a kolem 60% hranice se pohybovala míra ekonomické aktivity žen v České republice, Švédsku a Finsku (obr. 6). Největší přírůstek se odehrál během následujících 20 let a to především v Nizozemsku a Švédsku (o 20 procentních bodů), kde se hodnota míry ekonomické aktivity žen přehoupala přes 80 %. Výjimkou byla Česká republika, kde ženy začaly masově vstupovat na trh práce již v padesátých letech v souvislosti s orientací státu na industrializaci, extenzivní hospodářský rozvoj a plnou zaměstnanost (Fischlová, 2002). Od začátku devadesátých let se vývojový trend mezi jednotlivými státy začal lišit. Ve státech, kde byla míra ekonomické aktivity žen největší (Švédsko, Finsko, Velká Británie a Česká republika), míra oscilovala kolem dosažené hodnoty. Přibližně o 10 procentních bodů se zvýšila ve Francii, Portugalsku, Německu a Itálii, která za ostatními státy výrazně zaostává. Velký vliv na to má stále hodně regulovaný pracovní trh - regulace stojí z velké části za vysokou nezaměstnaností žen a nízkou mírou ekonomické aktivity (Del Boca, 2003). S nižší mírou ekonomické aktivity žen se můžeme setkat ve většině zemí jižní Evropy, jež spojují podobné podmínky pro kombinaci práce a rodiny, historické dědictví pozdní industrializace a katolická kulturní tradice. I přes to se Portugalsko vyčleňuje vysokou účastí žen na pracovním trhu, jež je dána dvěma událostmi. V šedesátých letech bylo mobilizováno mnoho mužů do války týkající se bývalých kolonií a ženy tak převzaly jejich pracovní role a po skončení války již na trhu

práce zůstaly. V rámci ekonomického zotavování proběhla v dubnu roku 1974 revoluce, která měla za následek rozšíření veřejného sektoru, jež napomohlo zvýšení ekonomické aktivity žen. V současnosti je zaměstnanost žen v Portugalsku vnímána jako samozřejmost a kromě tradice je dalším důvodem její nezbytnost pro velkou část obyvatelstva kvůli finanční situaci rodin (González, 2006). Největší nárůst, opět o více jak 20 procentních bodů, se odehrál v Nizozemsku. Míra ekonomické aktivity žen zde v roce 2013 dosahovala téměř 2,5 násobku hodnoty z roku 1970. Do roku 2013 došlo mezi státy k sblížení a až na Itálii s nejnižší mírou 54 % se míra ekonomické aktivity žen pohybovala mezi 65 % (Česká republika) a 79 % (Švédsko).

Obr. 6 – Vývoj míry ekonomické aktivity žen (15-64 let) v letech 1970-2013

Zdroj: Eurostat, 2014a; Brewster, Rindfuss, 2000; OECD.StatExtracts, 2014; Český statistický úřad, 2005

V souvislosti se stárnutím obyvatelstva a čím dál větším tlakem na stabilitu a udržitelnost sociálních systémů se středem pozornosti Evropské unie stala otázka zaměstnanosti a trhu práce. V roce 2000 byl podíl práceschopného obyvatelstva, jež ale bylo bez práce, přibližně 10 %. Pokud by všechny členské státy Evropské unie dosáhly takové zaměstnanosti, jež vykazují nejúspěšnější státy a také USA, byla by k dispozici práce pro 30 milionů osob, což dvojnásobně převyšuje počet nezaměstnaných, a zároveň by se tím plně využil pracovní potenciál. Situace je ale jiná, v porovnání s USA byly rezervy shledány jak u zaměstnanosti žen, které tvoří z hlediska pracovních sil velký potenciál, jež není zcela využitý, tak u podílu zaměstnanosti ve službách, který je mnohem nižší (právě v sektoru služeb ženy často pracují). V roce 1997 v souvislosti s tím byla zahájena koordinovaná strategie zaměstnanosti. Situace na pracovním trhu zůstávala sice v kompetenci členských států, avšak pomocí orientačních směrů politiky

zaměstnanosti měla být tato politika monitorována, hodnocena, koordinována a měla také přispět ke zvratu nepříznivých trendů na trhu práce. Pomocí strategie se podařilo míru nezaměstnanosti snížit. Na tento program a snahu zvýšit produktivitu, ekonomický růst a konkurenceschopnost EU navázala tzv. Lisabonská strategie, která byla představena na zasedání Evropské rady v Lisabonu v roce 2000. V rámci ní bylo definováno osm směrů, kterými se měly ubírat změny v evropské ekonomice, přičemž jedním z nich byla aktivní politika zaměstnanosti. Cílem pro následující desetileté období bylo zvýšit zaměstnanost, zvýšit zaměstnanost ve službách a pomoci nejvíce znevýhodněným skupinám osob, zaměřit se na celoživotní vzdělávání, dodržovat zásady rovných příležitostí pro muže a ženy, zlepšit a podporovat možnosti sladění pracovního a rodinného života, zavádět pružnou pracovní dobu. V konkrétních číslech mělo být v roce 2010 dosaženo zvýšení celkové míry zaměstnanosti z 61 % na 70 % a zvýšení míry zaměstnanosti žen z 51 % na 60 % (Urban, 2003). Na Lisabonskou strategii navazuje strategie růstu Evropa 2020, jejímž cílem v oblasti zaměstnanosti (součástí jsou další čtyři cíle) je dosáhnout v horizontu deseti let hranice 75 % v zaměstnanosti osob ve věkové kategorii 20-64 let (Evropská komise, 2010).

V celkové míře zaměstnanosti se ze sledovaných států podařilo dosáhnout cíle Lisabonské strategie Německu, Nizozemsku, Švédsku a po zaokrouhlení na celé číslo i Velké Británii (tab. 2). Daleko od něj skončila Itálie, která nedosáhla ani počáteční zmíněné hranice 61 %. Během desetiletého období však nastala ekonomická krize, která zbrzdila příznivý vývoj téměř ve všech státech. V rámci strategie Evropa 2020 nejsme ještě ani v polovině desetiletého období, na konci kterého by státy měly překlenout hranici 75 % v celkové zaměstnanosti, nicméně již v roce 2013 se tento požadavek podařilo splnit Německu, Nizozemsku, Švédsku a Velké Británii. Co se týče ženské zaměstnanosti, zde státy docílily lepších výsledků. Čtyři procentní body za vytyčenými 60 % zůstala Česká republika a stanovené kritérium nesplnila s hodnotou 46,1 % ani Itálie, všechny ostatní státy však 60 % dosáhly. Nejvyšší míru zaměstnanosti žen lze v roce 2013 pozorovat ve Švédsku, kde v jako jediné zemi přesáhla 75 % a relativně vysokou zaměstnanost, kolem 70 %, vykazovaly Německo, Finsko, Nizozemsko a Velká Británie. Francie a Česká republika dosáhly hodnot kolem 65 % a nejnižší míru zaměstnanosti žen měla Itálie (50 %). Roli ale také hraje intenzita, tedy průměrný počet hodin týdně, jež ženy v jednotlivých státech stráví v zaměstnání (viz níže tab. 4).

Vzhledem k vývoji mužské zaměstnanosti, která dlouhodobě spíše stagnuje, vedl nárůst v ženské zaměstnanosti k významnému snížení rozdílu mezi zaměstnaností mužů a žen. Téměř na stejné úrovni je zaměstnanost mužů a žen ve Finsku. Velmi malý rozdíl lze pozorovat také ve Švédsku, Portugalsku a Francii a rozdíl kolem 10 procentních bodů najdeme v Německu, Nizozemsku a Velké Británii. Naopak relativně velký rozdíl v zaměstnanosti podle pohlaví vykazuje Itálie a Česká republika, a i když v České republice je tento rozdíl nižší (17,2 vs. 19,9 procentních bodů), vzhledem ke změně mezi roky 2000 a 2013 se situace lépe vyvíjí v Itálii. Zatímco zde došlo k 35% snížení, v České republice bylo mezi všemi státy dosaženo nejmenší změny a to poklesu o 6 %. Ve Švédsku sice došlo na rozdíl od České republiky k zhoršení situace, ale vzhledem k nízké hodnotě rozdílu je zanedbatelné. Absolutně největší pokrok se

odehrál v Portugalsku, kde se tento rozdíl snížil o více než 60 % a v roce 2013 se tak Portugalsko zařadilo hned za severské státy, které jsou známé malým genderovým rozdílem v zaměstnanosti žen a mužů. Relativně velký posun k vyrovnaní rozdílu mezi mužskou a ženskou zaměstnaností proběhl také ve Finsku, Nizozemsku a Francii, konkrétně zde došlo od roku 2000 k poklesu, v odpovídajícím pořadí o 58 %, 52% a 46 %.

Tab. 2 – Míra zaměstnanosti (v %) ve vybraných letech

Stát	Celkem			Ženy			Rozdíl muži-ženy	
	15-64 let		20-64 let	15-64 let		20-64 let	20-64 let	
	2000	2010	2013	2000	2010	2013	2013	2013/2000
Česká republika	65,0	65,0	72,5	56,9	56,3	63,8	17,2	94,0
Německo	65,6	71,1	77,1	58,1	66,1	72,3	9,6	61,5
Francie	62,1	63,9	69,5	55,2	59,7	65,5	8,2	53,6
Itálie	53,7	56,9	59,8	39,6	46,1	49,9	19,9	65,0
Nizozemsko	72,9	74,7	76,5	63,5	69,3	71,6	9,7	48,0
Portugalsko	68,4	65,6	65,6	60,5	61,1	62,4	6,4	37,2
Finsko	67,2	68,1	73,3	64,2	66,9	71,9	2,8	41,8
Švédsko	73,0	72,1	79,8	70,9	69,6	77,2	5,0	104,2
Velká Británie	71,2	69,5	74,9	64,7	64,6	69,4	11,1	76,0

Poznámky: Červeně jsou označeny hodnoty nesplňující kritéria lisabonských cílů.

Zdroj: Eurostat, 2014a

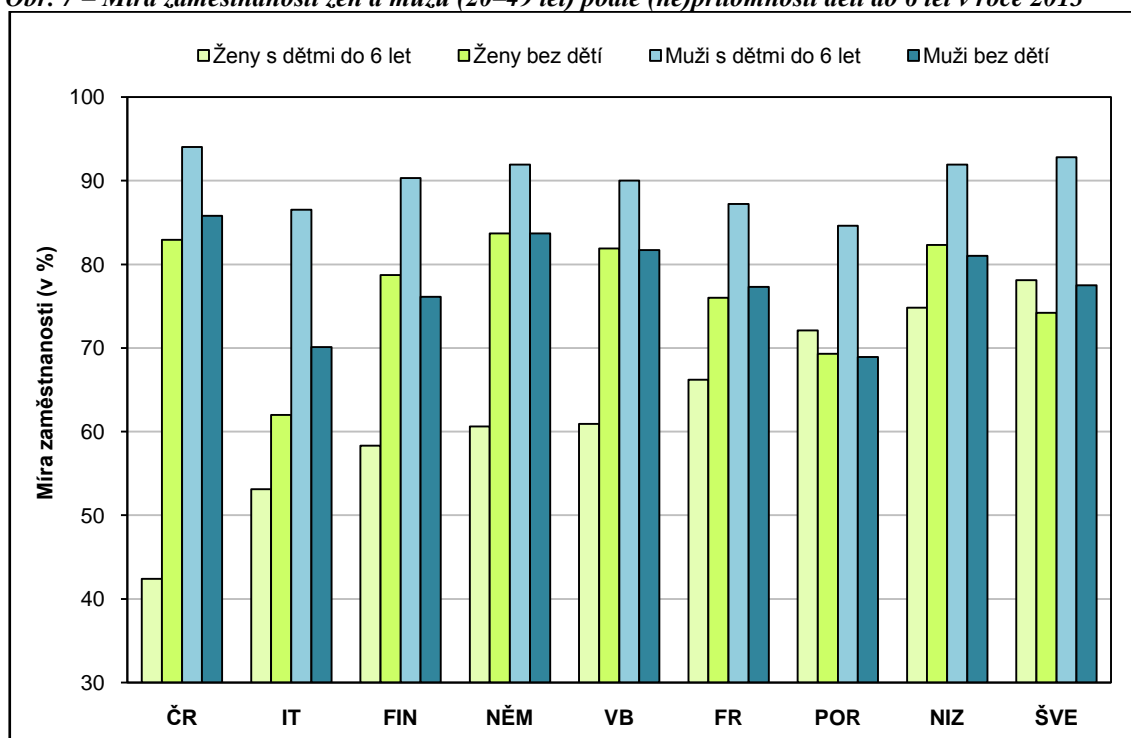
6.2.1 Dopad rodičovství na zaměstnanost žen

Jakékoliv pracovní přerušení v průběhu života není v konkurenčním prostředí, které panuje na trhu práce, moc přínosné, zejména pokud je toto přerušení dlouhé. V dnešní době je na trhu práce jednou z nejpožadovanějších a nejvíce oceňovaných vlastností časová i prostorová flexibilita, která ale příliš nejde ruku v ruce s mateřstvím. Rodinné povinnosti, které přicházejí s narozením dítěte a péčí o něj, jsou velmi častým důvodem přerušení pracovního nasazení. Jelikož v rodinách stále převažují ženy jako ty, které jsou odpovědné za péči o děti, omezení účasti na trhu práce a s ním související ohrožení ekonomického postavení se týká především jich. Mateřství často stojí za odchodem ze zaměstnání (většinou dočasným) či za snížením úvazku, může vést také ke změně pracovní pozice za účelem lépe vyhovující pracovní doby, pracovního prostředí či větší jistoty pracovního místa. Přerušení či jiné výše zmíněné změny v pracovním životě, jimiž ženy reagují na mateřství, jsou často důvodem zpomalení postupu v jejich kariéře a mzdových rozdílů mezi muži a ženami.

S největším rozdílem mezi zaměstnaností žen s malými dětmi a žen bez dětí se setkáme v České republice (obr. 7). Zatímco v zaměstnanosti bezdětných žen se Česká republika na pomyslném žebříčku řadí s hodnotou 83 % na druhé místo za Německo, v zaměstnanosti s dětmi do 6 let jí s téměř polovičním číslem patří místo poslední. Žádný ze sledovaných států nevykazuje takhle velký rozdíl. V České republice je pokles způsoben dlouhou rodičovskou dovolenou, kdy jsou ženy často do tří let věku dítěte doma. Relativně velký pokles, z přibližně 80 % na 60 %, lze pozorovat také u Finska, Německa a Velké Británie. S těmito daty

kořesponduje i menší podíl zapsaných dětí do tří let v zařízeních péče o děti (viz tab. 6). Nízkou mírou zaměstnanosti žen s dětmi do 6 let najdeme také v Itálii, jelikož je tu ale celkově zaměstnanost žen nižší, není mezi ní a mírou zaměstnanosti žen bez dětí takový rozdíl. V Portugalsku a Švédsku dokonce v posledních dvou letech, tj. v roce 2012 a 2013, míra zaměstnanosti žen s malými dětmi dosáhla vyšších hodnot než bez dětí. Od roku 2005 ve většině států nedošlo v zaměstnanosti žen s dětmi do 6 let k významným změnám, výjimkou je Německo, kde byl zaznamenán nárůst o 14 procentních bodů a druhého největšího nárůstu dosáhla Česká republika (o 7 procentních bodů).

Obr. 7 – Míra zaměstnanosti žen a mužů (20–49 let) podle (ne)přítomnosti dětí do 6 let v roce 2013

Zdroj: Eurostat, 2014a

Zcela opačný trend, než jaký převažuje u žen, nastává s narozením dětí u mužů. Ve všech sledovaných státech je míra zaměstnanosti mužů s dětmi do 6 let vyšší než mužů bez dětí. Tato změna je logická, vezmeme-li v úvahu, že s narozením dítěte se zvyšují výdaje, přičemž ženy často opouštějí zaměstnání nebo přecházejí na částečný úvazek, s čímž je spojen i nižší příjem. K největšímu nárůstu dochází v Itálii, Portugalsku, Švédsku a Finsku, což je dané nižší mírou zaměstnanosti bezdětných mužů v porovnání s ostatními státy. Nejvyšší míru zaměstnanosti mužů, a to jak mužů s dětmi do 6 let (94 %), tak mužů bezdětných (86 %), vykazují Češi.

Důležitým kritériem zaměstnanosti žen s dítětem/děťmi je věk tohoto dítěte a dále také jejich počet. Podíváme-li se na zaměstnanost žen podle věku nejmladšího dítěte, shledáme, že klíčový vliv má dítě mladší tří let (tab. 3). Škála, v níž se státy pohybují, je opravdu široká, což je způsobeno především hodnotou reprezentující Českou republiku, jež se nachází na zcela jiné úrovni než v ostatních státech. Pouze 22 % Česek s takto malým dítětem pracuje, což je 3,5 krát méně než v Nizozemsku, jež se nachází na opačném konci. Ve všech ostatních státech je

zaměstnána více jak polovina žen s dětmi do tří let. Vyšších hodnot dosahuje Portugalsko (67,6 %) a také Švédsko (71,9 %), jež se svou hodnotou blíží již zmiňovanému Nizozemsku. S přibývajícím věkem dětí se obvykle míra zaměstnanosti žen zvyšuje, přičemž největší rozdíl bývá právě mezi dětmi mladšími a staršími tří let. V případě Nizozemska ale věk nejmladšího dítěte nehraje žádnou roli, ať jsou děti 2 roky či dvanáct let, míra zaměstnanosti zůstává téměř stejná. Velmi podobně jsou na tom i Italky a u žen z Velké Británie dochází k většímu nárůstu zaměstnanosti až s dětmi staršími 6 let. Nejčastěji se mezi státy vyskytuje nárůst míry přibližně o 10 procentních bodů, jež se týká Německa, Francie, Portugalska a Švédska. Největší nárůst mezi zaměstnaností žen s dítětem mladším tří let a dítětem ve věku 3-5 let byl zaznamenán ve Finsku (24 procentních bodů) a hlavně v České republice (59 procentních bodů), která tím dosáhla 80% hranice, což znamená druhou největší míru zaměstnanosti žen. Z výše uvedených dat je zřejmé, že českým ženám s dětmi do tří let není trh práce nakloněn (více viz kapitola 7). K dalšímu nárůstu o cca 10 procentních bodů dochází s dětmi, jež dosáhnou šestého roku života, v České republice, Velké Británii a Francii, menší zvýšení nastává u Německa a Itálie, stejná hodnota zůstává ve Finsku a pokles lze pozorovat u Portugalska a Švédska. Zaměstnanost žen s dětmi ve věku 6-14 let se mezi jednotlivými státy liší nejméně - až na první a poslední příčku (Česká republika s 89 % respektive Itálie s 57 %) lze u všech států pozorovat hodnoty kolem 76 %.

Tab. 3 – Míra zaměstnanosti žen (20–49 let) podle věku nejmladšího dítěte (v %) v roce 2011 a podle počtu dětí (v %) v roce 2013

Stát	Věk nejmladšího dítěte			Počet dětí		
	< 3 roky	3-5 let	6-14 let	1 dítě	2 děti	3 a více dětí
Česká republika	21,5	79,9	88,8	69,6	68,4	54,1
Finsko	51,8	76,0	76,0	77,4	79,3	68,7
Německo	52,8	65,5	73,0	77,1	76,3	58,3
Itálie	53,4	50,6	56,6	77,2	72,5	52,0
Velká Británie	56,9	61,2	72,6	56,5	53,0	38,9
Francie	58,1	69,5	79,4	74,2	74,3	61,9
Portugalsko	67,6	77,8	75,9	75,9	78,4	58,5
Švédsko	71,9	81,3	76,1	74,1	70,4	49,3
Nizozemsko	75,8	75,6	76,7	79,0	86,1	81,4

Zdroj: Eurostat, 2014a; OECD Family Database, 2014

U zaměstnanosti žen podle počtu dětí jsou minimální rozdíly mezi jedním dítětem a dvěma dětmi, větší rozdíly jsou vidět až mezi dvěma dětmi a třemi a více dětmi. Až na Nizozemsko, ve všech sledovaných státech došlo k poklesu, přičemž největší pokles, o 21 procentních bodů, proběhl ve Švédsku, které tak hned po Itálii vykazuje nejnižší míru zaměstnanosti. Mít tři a více dětí je tak jediná situace, která vede u švédských žen k výraznému snížení tradičně vysoké zaměstnanosti. K podobně velkému poklesu jako u Švédska dále došlo v Itálii, Portugalsku a Německu a zaměstnanost žen v ostatních státech se snížila průměrně o 13 procentních bodů.

6.2.2 Nerovné postavení mužů a žen v rodině a na trhu práce

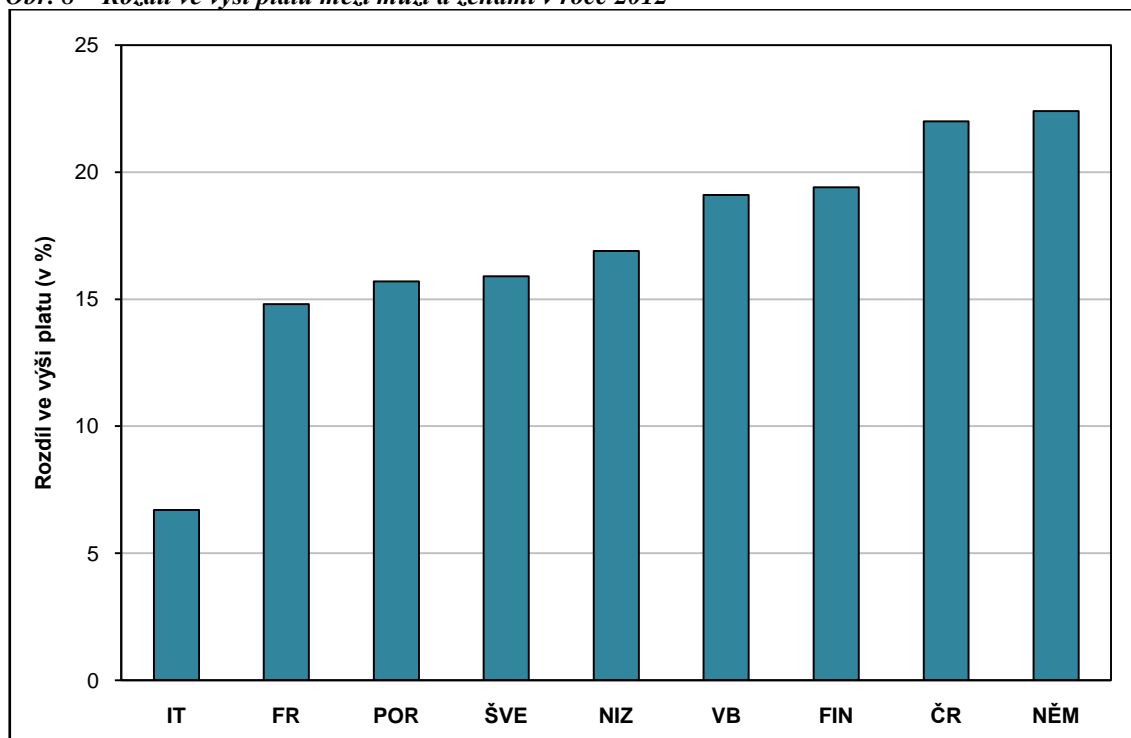
Za posledních několik desítek let došlo v postavení žen ve společnosti a na trhu práce nepochybně k velkému pokroku. Nicméně ačkoliv vývoj směřuje k dosažení rovnosti žen a mužů, zlepšení v této oblasti je velmi pozvolné. I přes vydání řady opatření podporujících rovnost žen a mužů na trhu práce se ženy stále potýkají s diskriminací a na trhu práce stále přetrvávají genderové rozdíly. V případě žen se častěji setkáme s přerušovanou kariérou, částečným pracovním úvazkem či jinými méně obvyklými úvazky a jak již bylo řečeno, často zde najdeme souvislost s rodičovskými povinnostmi. Jak s přerušováním práce, tak s prací na částečný úvazek však souvisí negativní dopady, jež se projevují v kariérním růstu, v možnostech školení, v důchodových nárocích i v podpoře v nezaměstnanosti. Tímto vším jsou ovlivněny rozdíly v platovém ohodnocení mužů a žen. Právě tzv. gender pay gap neboli rozdíl ve výši platu mezi muži a ženami je často používaným ukazatelem nerovnosti, jež panuje na trhu práce. Mzdy mužů dosahují vyšších hodnot a to i přes to, že při studiu vykazují muži horší výsledky než ženy. Data např. poukazují na to, že v odvětvích, v kterých tvoří většinu pracovníků ženy, jsou charakteristické nižší platy než v převážně mužských oborech. Ve srovnání s muži ženy také tvoří menšinu na vyšších pozicích a to i v těch oborech, v nichž dominují. Pokud zastávají vedoucí pozici, na jejich plat má vliv, zda se jedná o profesi typicky mužskou či ženskou, v prvním případě totiž budou odměněny podstatně vyšším platem (Evropská komise, 2014a). Dle Evropské komise je rovnoměrné odměňování narušováno nedostatečnou transparentností systému odměňování, nízkou právní jasností definice rovnocenné práce a také procedurálními překážkami (Evropská komise, 2014b). Všechna výše zmíněná znevýhodnění vedoucí k nižším pobíraným mzdám představují pro ženy mnohem vyšší ohrožení sociálním vyloučením. Ženy si během svého produktivního věku vydělávají v porovnání s muži méně peněz, což se promítá do nižších důchodů a vede k větší pravděpodobnosti, že se ženy ve stáří ocitnou v chudobě.

Od roku 2011 se koná tzv. Evropský den rovného odměňování, jež upozorňuje na tuto problematiku. Datum konání se mění v závislosti na vývoji platového rozdílu. Letos tato událost připadla na 28. února, od tohoto data ženy získávají za svou práci stejnou odměnu jako muži, prvních 59 dní tedy vlastně pracovaly zdarma. V posledních letech nebylo zaznamenáno žádné výrazné zlepšení, rozdíl ve výši platu mezi muži a ženami se pouze mírně snížil a v roce 2012 dosáhl hodnoty 16 %. Za mírným poklesem stojí nejen zlepšení platových podmínek žen, ale také zvyšující se podíl pracujících žen s vysokoškolským vzděláním či dopad hospodářské krize na některá převážně mužská odvětví jako např. stavebnictví (Evropská komise, 2014b).

Hodnoty rozdílu ve výši platu mezi muži a ženami, jež jsou podobné evropskému průměru, se vyskytují ve čtyřech ze sledovaných států, konkrétně ve Francii, Portugalsku, Švédsku a Nizozemsku (obr. 8). Velmi malý rozdíl oproti ostatním státům (7 %) můžeme najít v Itálii, roli v tom pravděpodobně hraje celkově nízká zaměstnanost. Největší nerovnost v odměňování mužů a žen panuje v Německu a České republice, v obou případech se hodnota vyšplhala na 22 %. Nad evropským průměrem se pohybují také rozdíly v příjmech mužů a žen ve Finsku a Velké Británii. Za posledních pět let se rozdíl v příjmech jednotlivých států změnil jen

minimálně, průměrně o cca 1,5 procentních bodů. Výjimkou je v tomto vývoji Portugalsko, u nějž činil rozdíl mezi lety 2007 a 2012 sedm procentních bodů, rozdíl v příjmu mužů a žen se však zvýšil a nikoliv snížil, i přes to se ale stále nachází pod evropským průměrem.

Obr. 8 – Rozdíl ve výši platu mezi muži a ženami v roce 2012

Zdroj: Eurostat, 2014a

Genderová nerovnost přetrvává nejen na trhu práce, ale především v rodině. I přes čím dál větší zapojení žen do pracovního procesu v rodinách stále často převažuje tradiční dělba rolí, hlavními živiteli jsou muži a ženy mají na starosti domácnost, přičemž větší nerovnost panuje v péči o děti, kterou tráví partneři celkově více času než domácími pracemi. Právě s narozením dítěte se většinou situace pro ženy ještě „zhorší“. Pracovní nasazení mužů se totiž s narozením dítěte mnohdy zvyšuje a jejich zapojení do domácích prací následně začne vykazovat opačný trend, a to i mezi partnery, kteří měli původně práce v domácnosti relativně rovnoměrně rozdělené (Chaloupková, 2005). S větší pomocí ze strany mužů se můžeme setkat převážně u mladších generací, většinu neplacené práce, tj. péče o děti a domácnost, ale stále vykonávají ženy, a to i přes to, že v mnoha státech se průměrný počet hodin týdně, strávený v zaměstnání, mezi muži a ženami příliš neliší (tab. 4). Pouze o tři nebo čtyři hodiny v týdnu méně pracovaly ženy v Portugalsku, České republice, Švédsku a Finsku. Jedná se zároveň o státy, kde ženy odpracovaly největší počet hodin týdně, v České republice 39 hodin, v Portugalsku 38 a ve Finsku a Švédsku 35, respektive 34 hodin. Výrazně nižší počet hodin týdně strávily ve svém zaměstnání Nizozemky, uvedená hodnota 24 hodin poukazuje na velký podíl žen pracujících na částečný úvazek (viz tab. 5). Týdenní pracovní doba mužů se nejčastěji pohybuje kolem 40 hodin, nižším počtem se odlišují, stejně jako ženy, muži z Nizozemska (35 hodin), právě zde a v Německu je mezi muži a ženami největší rozdíl v placené práci (10 a 9 hodin).

Tab. 4 – Průměrný počet hodin týdně strávených v hlavním zaměstnání v roce 2013 a péči o děti a domácnost v roce 2012

Stát	Placená práce			Neplacená práce			Celkem		
	Ženy	Muži	Rozdíl	Ženy	Muži	Rozdíl	Ženy	Muži	Rozdíl
Německo	30,4	39,6	-9,2	36,0	28,0	8,0	66,4	67,6	-1,2
Itálie	32,7	40,0	-7,3	30,0	21,0	9,0	62,7	61,0	1,7
Nizozemsko	24,4	34,8	-10,4	43,0	27,0	16,0	67,4	61,8	5,6
Francie	34,3	40,4	-6,1	37,0	23,0	14,0	71,3	63,4	7,9
Finsko	34,8	39,0	-4,2	40,0	27,0	13,0	74,8	66,0	8,8
Švédsko	34,3	38,1	-3,8	40,0	26,0	14,0	74,3	64,1	10,2
Česká republika	38,5	42,1	-3,6	33,0	19,0	14,0	71,5	61,1	10,4
Portugalsko	37,8	41,0	-3,2	37,0	23,0	14,0	74,8	64,0	10,8
Velká Británie	31,5	40,9	-9,4	61,0	35,0	26,0	92,5	75,9	16,6

Zdroj: Eurostat, 2014a; Eurofound, 2012a; vlastní výpočty

V neplacené práci lze pozorovat větší rozdíly a to především ve Velké Británii, kde ženy dle statistik věnovaly neplacené práci o 26 hodin týdně více než muži. Za tak vysokým číslem nestojí malý počet hodin odpracovaných muži, naopak Britové strávili neplacenou prací relativně výrazně více hodin než muži z ostatních států, ale velký počet hodin (61), jež ženy strávily péčí o domácnost a především o děti. Jak říká Bierzová (2006), při odhadu počtu hodin strávených péčí o domácnost a o děti je někdy těžké od sebe přesně oddělit tyto dvě činnosti, na základě čehož může dojít ke zkreslení tím, že se započítá určitý čas dvakrát. Téměř přesně o polovinu méně času věnovaly domácím pracím a péči o děti Italky. Právě v Itálii a také v Německu je rozdíl mezi muži a ženami v počtu hodin strávených týdně placenou a neplacenou prací téměř shodný, akorát že v neplacené práci na rozdíl od té placené „zaostávají“ muži. Ve všech ostatních státech věnovaly ženy neplacené práci přibližně o 14 hodin týdně více než muži, přičemž nejméně svým ženám pomáhali Češi (19 hodin). Relativně velký počet hodin (43) se zabývaly péčí o děti a domácnost Nizozemky, u ostatních států se hodnoty pohybují mezi 36 a 40 hodinami.

Podíváme-li se v rámci neplacené práce zvlášť na péči o děti a práce týkající se samotné domácnosti, můžeme státy rozdělit do tří skupin. Jak již bylo řečeno, péče o děti partnerům zabírá více času než domácí práce. Největší část, tři čtvrtiny veškerého času spadajícího pod neplacenou práci, strávily péčí o děti ženy z Nizozemska a Velké Británie, Finky, Francouzsky a Švédsky věnovaly péči o děti přibližně 70 % času stráveného neplacenou prací a u Němek, Čechů, Italek a Portugalek tento podíl činil kolem 60 % (Eurofound, 2012a).

Sečteme-li čas strávený jak placenou, tak neplacenou prací, zjistíme, že vyjma Německa ve všech zemích celkový počet hodin odpracovaných týdně ženami převyšuje ten u mužů. V Německu a Itálii jsou ale rozdíly minimální. Nejčastěji ženy pracují přibližně o 10 hodin více než muži. Největší rozdíl (17 hodin) vykazují partneři z Velké Británie, kteří se zároveň svým vysokým počtem hodin odlišují od ostatních států. Zatímco mezi muži jednotlivých států dosahuje celkový počet hodin týdně strávených prací relativně podobných hodnot (až na již zmiňovanou Velkou Británii a Německo s mírně vyšším počtem hodin), u žen jsou patrné větší

rozdíly. Nejméně pracují ženy v Itálii, Nizozemsku a Německu (velké podíly žen pracujících na částečný úvazek) a v ostatních státech se počet hodin pohybuje mezi 71 a 75 hodinami.

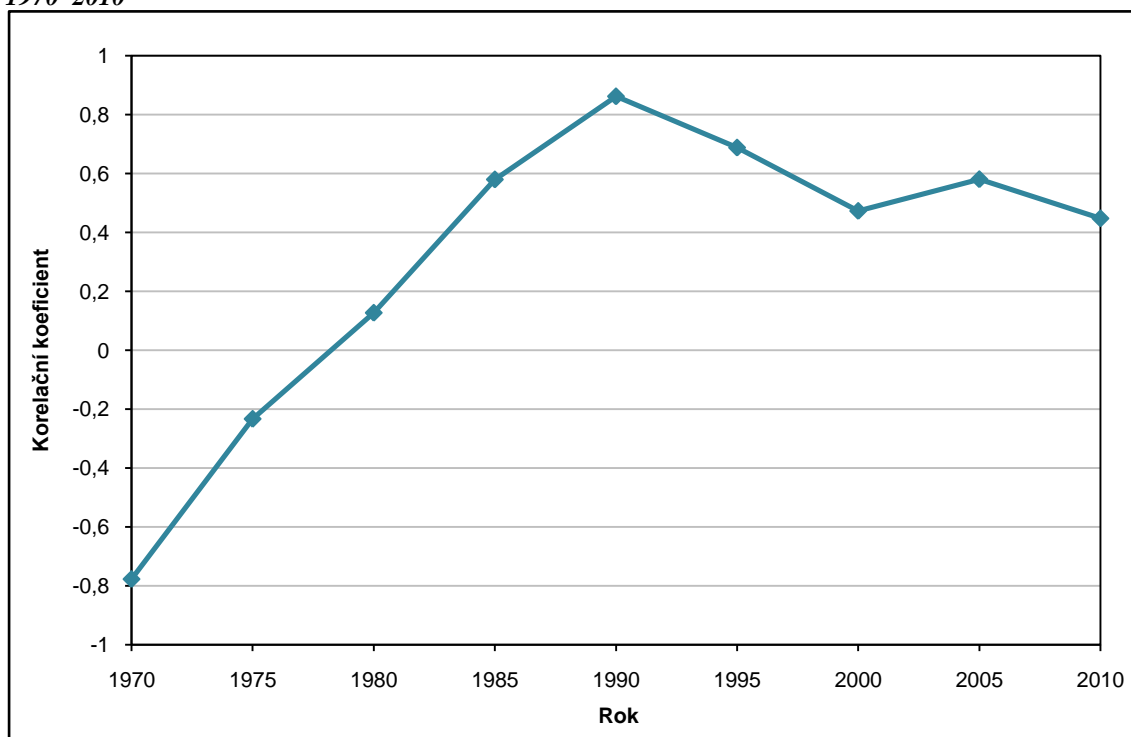
Tématem placené a neplacené práce se zabývá řada studií. Dle provedených výzkumů se s vyšším počtem hodin strávených v zaměstnání snižuje čas věnovaný neplacené práci. Tyto výsledky korespondují např. s daty za Českou republiku či Nizozemsko. Jiné studie zabývající se vztahem mezi příjmy a neplacenou prací poukazují na to, že čím více rovni si jsou partneři ve svých příjmech, tím rovnoměrnější je také jejich rozdělení domácích prací. Vliv na čas věnovaný neplacené práci má také výše příjmu, ale pouze u žen. Čím více ženy vydělávají, tím méně času tráví domácími pracemi (Chaloupková, 2005).

6.3 Vzájemný vztah

Jak jsme mohli vidět, druhou polovinu 20. století charakterizuje současný pokles plodnosti a nárůst účasti žen na pracovním trhu. Právě zvyšující se míra ekonomické aktivity žen byla vnímána jako jedna z hlavních příčin poklesu úhrnné plodnosti a zároveň byla považována za možného činitele zvýšení nezaměstnanosti (Thévenon, 2009). Negativní vztah mezi zmíněnými ukazateli byl považován za jasný důkaz toho, že vychovávat děti a pečovat o ně se příliš neslučuje s možností participace na trhu práce, o to více v době, kdy se pracovní zázemí ve většině případů nachází mimo domov (Engelhardt, Kögel, Prskawetz, 2004). Tento postoj a zároveň i vztah se v průběhu 80. a především 90. let změnil. Ženská pracovní síla se stala důležitou a nezbytnou součástí trhu práce, ať už kvůli ekonomickému růstu, finanční udržitelnosti sociálních systémů nebo rostoucí dětské chudobě, a korelace mezi úhrnnou plodností a mírou ekonomické aktivity žen napříč zeměmi, jež se začátkem 80. let změnila z negativní na pozitivní (obr. 9), poukázala na možnost zvyšování participace žen na pracovním trhu, aniž by docházelo k snižování plodnosti (Thévenon, 2009). Během dvaceti let se tak korelační koeficient ve sledovaných státech změnil z hodnoty $-0,8$ na hodnotu $0,9$, přičemž v obou případech se jedná o korelaci signifikantní. Zatímco v roce 1970 měly státy s vyšší mírou ekonomické aktivity žen nižší úhrnnou plodnost (obr. 10), v roce 1990 tomu bylo naopak – státy s vyšší mírou ekonomické aktivity žen vykazovaly i vyšší úhrnnou plodnost (obr. 11). V průběhu 90. let vztah mezi úhrnnou plodností a mírou ekonomické aktivity zeslábl. Od roku 1990 se hodnota korelačního koeficientu snižovala (s výjimkou v roce 2005) a v roce 2010 činila $0,45$. V rámci postavení jednotlivých států s ohledem na úroveň úhrnné plodnosti a míry ekonomické aktivity žen došlo k sblížení států severní a západní Evropy (mimo Německa), které charakterizuje relativně vysoká míra ekonomické aktivity žen (mírné „zaostávání Francie“) a relativně vysoká úroveň úhrnné plodnosti (obr. 12). Naopak v České republice a především v Itálii lze v porovnání s ostatními státy pozorovat hodnoty obou ukazatelů na nízké úrovni. Vztah přímé závislosti mezi úhrnnou plodností a mírou ekonomické aktivity žen „narušuje“ postavení Německa a Portugalska, kde najdeme relativně vysokou úroveň míry ekonomické aktivity žen, ale nízkou úroveň úhrnné plodnosti.

S ohledem na vymezení rodinných politik není zcela odpovídající pozice jihoevropských států. Portugalsko se odlišuje velkou účastí žen na pracovním trhu, která není pro latinský model charakteristická. Relativně velké rozdíly v postavení lze pozorovat také u představitelů konzervativního modelu a to především u Nizozemska a Německa, jelikož Francie tvoří specifickou kategorii, jež se svým dlouhodobým pronatalitním přístupem zahrnujícím i opatření na podporu sladění pracovního a rodinného života vyjímá. Zatímco v roce 1990 zaujímaly oba státy podobnou pozici, v Nizozemsku do roku 2010 došlo jak k nárůstu ekonomické aktivity žen, tak na rozdíl od Německa i k nárůstu úhrnné plodnosti. Jak říkají Brewster a Rindfuss (2000), pozice jednotlivých států a jejich případné změny naznačují, že ve sledovaném období došlo k odlišnému pokroku v možnosti sladění rodičovských povinností se zaměstnáním, který vedl k sblížení či oddálení jednotlivých států napříč modely.

Obr. 9 – Korelační koeficient mezi mírou ekonomické aktivity žen a úhrnnou plodností v letech 1970–2010

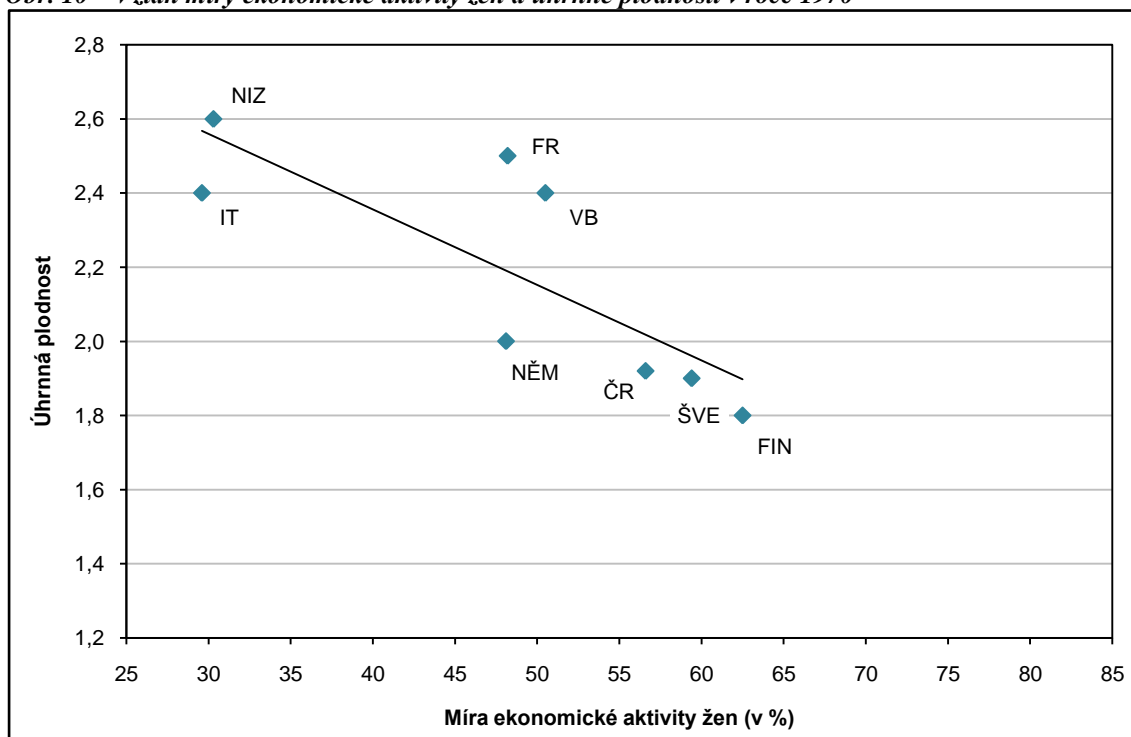
Poznámky: Korelační koeficient za rok 1970 je kvůli chybějícím údajům počítán bez Portugalska a za roky 1975 a 1985 bez České republiky.

Zdroj: Brewster, Rindfuss, 2000; Český statistický úřad 2005; The Human Fertility Database, 2014; OECD.StatExtracts, 2014; Eurostat, 2014a; vlastní výpočty

Mnoho studií se zabývalo vztahem mezi participací žen na pracovním trhu a plodností a bylo dokázáno, že na individuální úrovni je tento vztah negativní. Zaměstnané ženy mívají méně dětí než ženy, které nepracují, stejně tak jako ženy s dítětem/děťmi netráví v zaměstnání tolik času jako ženy bezdětné. Nabízí se čtyři vysvětlení: plodnost žen ovlivňuje jejich zapojení do pracovního procesu, chování žen na pracovním trhu ovlivňuje jejich plodnost, mezi plodností a ekonomickou aktivitou žen existuje vzájemný vztah a posledním vysvětlením je možnost, že negativní vztah je falešný. Většina studií přichází s výsledky, jež podporují první tři možnosti,

čtvrtou možností se častěji zabývají ekonomové a její prokázání je obtížnější. Na národní úrovni, jak již bylo řečeno, však lze pozorovat mezi těmito ukazateli vztah pozitivní. I když tedy většina žen „bojuje“ se zvládnutím obou svých rolí, v některých státech dosahují lepších výsledků než v jiných a jelikož sladění pracovního a rodinného života je prostředkem ke vztahu mezi ekonomickou aktivitou žen a jejich plodností, lze předpokládat, že negativní vztah mezi nimi bude slábnout společně se zmenšováním konfliktu mezi prací a rodinou. (Brewster a Rindfuss, 2000). V následující kapitole nás proto bude zajímat, jak je prostředí v jednotlivých státech nakloněno harmonizaci pracovního a rodinného života.

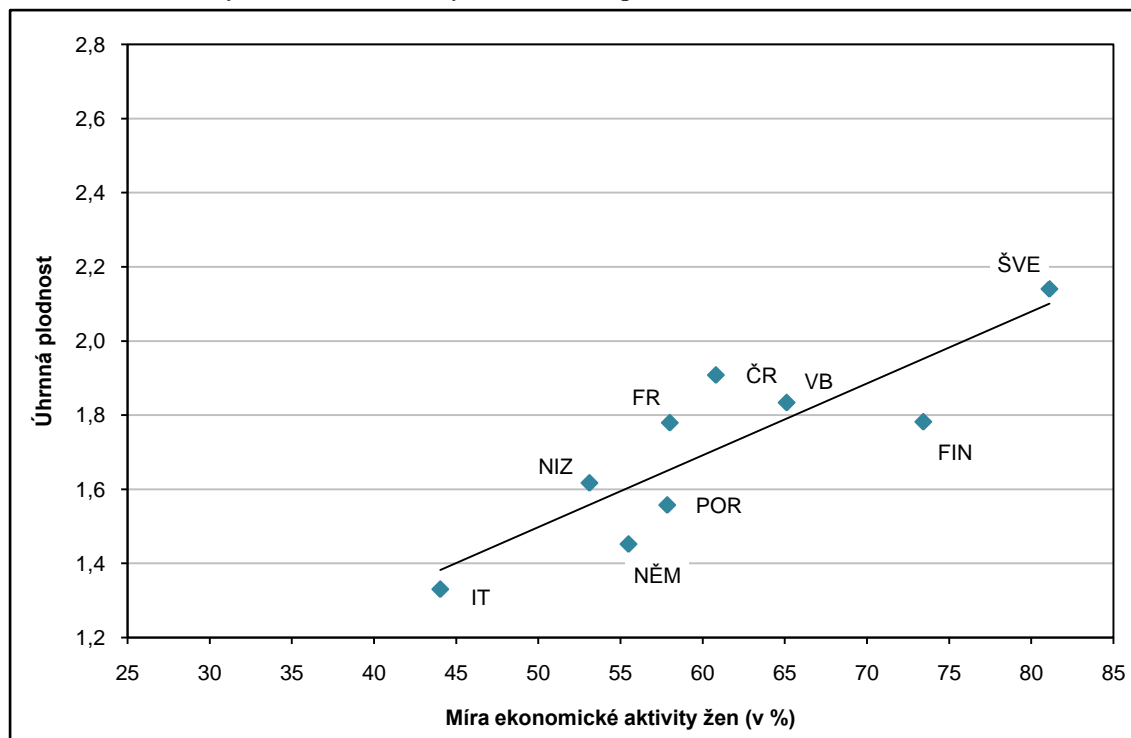
Obr. 10 – Vztah míry ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti v roce 1970

Poznámky: Portugalsko není kvůli chybějícím údajům znázorněno.

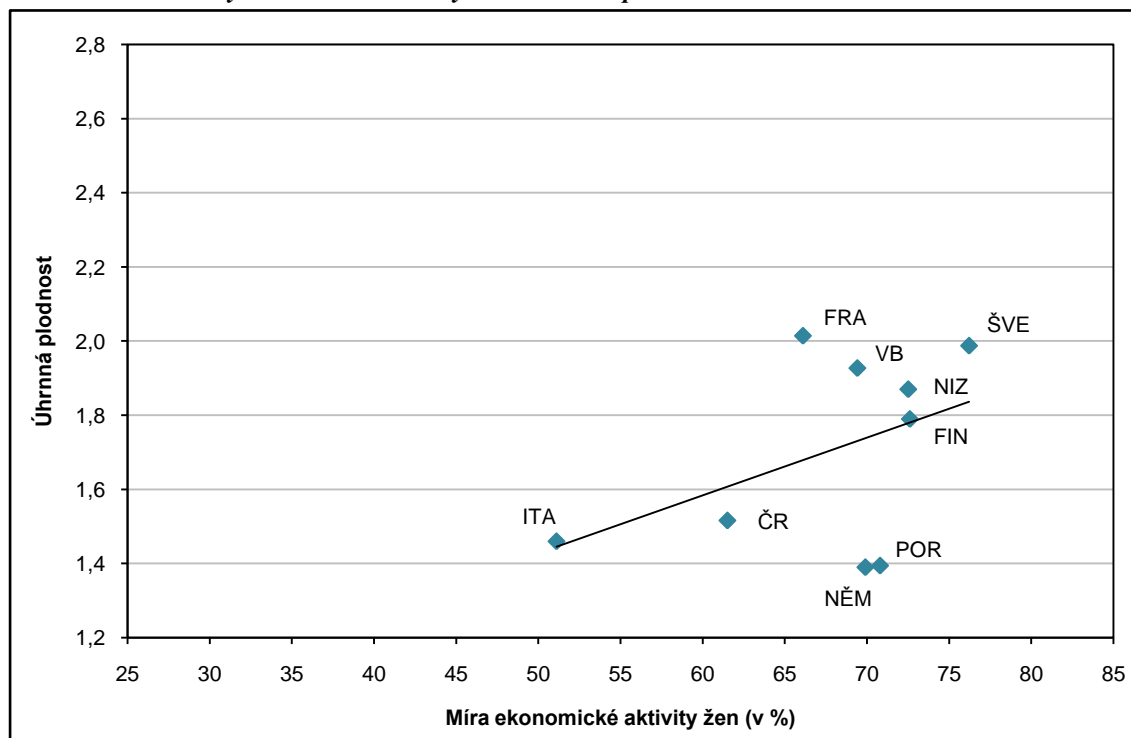
Zdroj: Brewster, Rindfuss, 2000; Český statistický úřad 2005; The Human Fertility Database, 2014; OECD.StatExtracts, 2014; Eurostat, 2014a

Obr. 11 – Vztah míry ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti v roce 1990

Zdroj: Brewster, Rindfuss, 2000; Český statistický úřad 2005; The Human Fertility Database, 2014; OECD.StatExtracts, 2014; Eurostat 2014a

Obr. 12 – Vztah míry ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti v roce 2010

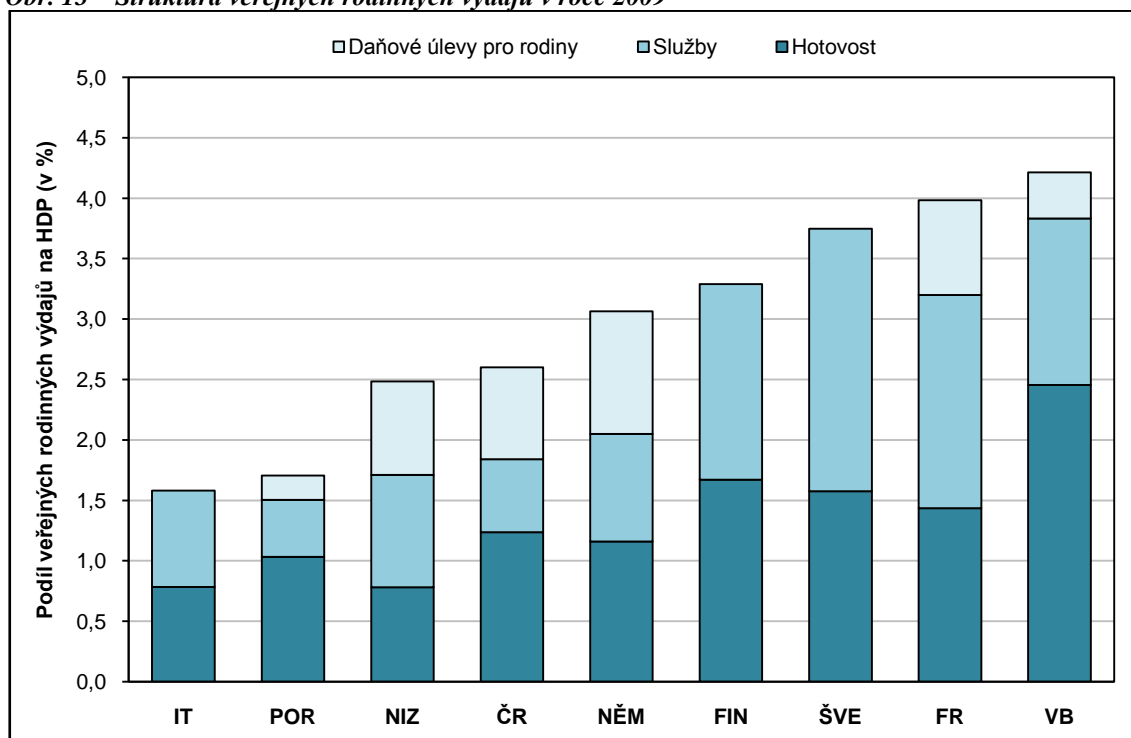

Zdroj: The Human Fertility Database, 2014; Eurostat, 2014a

Kapitola 7

Opatření pro sladění práce a rodiny

Podpora, jež přichází ze strany státu směrem k rodinám, může být různého charakteru. Veřejné výdaje v této oblasti můžeme rozdělit na finanční příspěvky, služby a daňové úlevy, přičemž každý ze států může dávat přednost jinému typu podpory. Do finančních příspěvků spadají přídavky na děti, finanční podpora během rodičovské dovolené a podpora rodinám s jedním rodičem. Veřejné výdaje na služby zahrnují přímé financování a dotování poskytovatelů zařízení péče o děti, ale také podporu prostřednictvím vyhrazených plateb pro rodiče. Podpora prostřednictvím daňového systému probíhá různými osvobozeními od placení daní či daňovými úlevami (OECD Family Database, 2014). Největší podíl na HDP, přes 4 %, tvořily veřejné rodinné výdaje ve Velké Británii (obr. 13). Nad 3 % dosahovaly výdaje v Německu, Finsku, Švédsku a Francii. Nejmenší podíl veřejných rodinných výdajů na HDP lze pozorovat v jihoevropských státech, tedy Itálii a Portugalsku. V rámci typu výdajů se státy liší. Nejmenší zastoupení měla podpora prostřednictvím daňových úlev, v Itálii, Finsku a Švédsku dokonce tato forma podpory není zastoupena vůbec. Relativně velkou část z celkových rodinných výdajů tvoří v Nizozemsku, České republice a Německu. Finanční příspěvky převažují především ve Velké Británii, České republice a Portugalsku. Stejný podíl finančních příspěvků a služeb na celkových rodinných výdajích lze pozorovat v Itálii a Finsku a podporu prostřednictvím služeb upřednostňuje Švédsko.

Obr. 13 – Struktura veřejných rodinných výdajů v roce 2009

Zdroj: OECD Family Database, 2014

V následujících podkapitolách se zaměříme na tři oblasti, jež patří k základním opatřením umožňujícím kombinaci pracovního a rodinného života: na flexibilitu na pracovním trhu, konkrétně na částečné úvazky a možnost úpravy pracovní doby, na mateřskou, rodičovskou a otcovskou dovolenou a na zařízení péče o děti.

7.1 Částečný úvazek a možnost úpravy pracovní doby

Částečný úvazek je častým způsobem řešení sladování rodičovství se zaměstnáním. Ženám, jež využívají částečný úvazek mnohem častěji než muži, umožňuje vykonávat rodičovské povinnosti a zároveň zůstat v kontaktu se svou profesí. Volba částečného úvazku ale nemusí být zcela dobrovolná, pokud daný jedinec nemá na výběr jinou alternativu. V této situaci se mohou vyskytnout právě ženy s malými dětmi z důvodu nedostatku cenově dostupných a kvalitních zařízení péče o děti.

Práce na částečný úvazek má svá pozitiva i negativa. Pokud jsou částečné úvazky vhodně ustanoveny, řadu výhod mohou přinést nejen zaměstnancům, ale také zaměstnavatelům a zároveň vedou ke zvýšení participace žen na pracovním trhu. Z pohledu zaměstnavatelů např. mohou částečné úvazky podnítit zvýšení produktivity a snížení provozních nákladů a mohou vést ke zlepšení obrazu společnosti a získání statusu „dobrého zaměstnavatele“ (Eurostat, 2009b). Mezi negativa patří především nižší mzda, nižší šance kariérního postupu, méně zaměstnaneckých výhod, nižší status, nižší důchod či ochrana pracovního místa a jistota zaměstnání. V souvislosti s tím se stal od roku 2007 důležitou součástí Evropské strategie

zaměstnanosti tzv. koncept flexijistoty (spojení zaměstnaneckých jistot a flexibility). Politiky flexijistoty mají umožnit zvýšení flexibility na pracovním trhu se zaručením stejných sociálních programů a benefitů, jež jsou typické pro zaměstnance pracující na plný úvazek na dobu neurčitou. Současně by měly bojovat proti genderové nerovnosti (Formánková, Křížková, 2009). Velkou roli proto hraje nejen dostupnost částečných úvazků, ale důležité jsou zejména podmínky a celková kvalita. Většinou platí, že tam, kde jsou částečné úvazky více rozšířené, je i jejich kvalita na lepší úrovni. Práce na částečný úvazek může být jak efektivním řešením skloubení pracovního a rodinného života, tak se ale může stát i „nebezpečnou pastí nízkého platového ohodnocení, nedobrovolné podzaměstnanosti, pracovní nejistoty a diskriminace“ (Vohlídalová, Formánková, 2012, str. 17). Právě již zmíněná kvalita dostupných částečných úvazků, dostupnost zařízení péče o děti, ale také rozdíly v legislativě a rozdíly v kultuře související s délkou pracovní doby, mají vliv na využívání částečných úvazků v jednotlivých státech (Eurofound, 2011).

Využívání částečných úvazků je mezi ženami stále častější, což potvrzují i data za analyzované státy (tab. 5). Jediný stát, ve kterém došlo mezi roky 2000 a 2013 k snížení podílu žen pracujících na částečný úvazek, je Velká Británie, přičemž rozdíl činí necelé 2 procentní body. V Portugalsku a Francii zůstal podíl stejný a ve všech ostatních státech se zvýšil. Největší nárůst lze pozorovat v Itálii, podíl žen se téměř zdvojnásobil a v roce 2013 pracovalo na částečný úvazek 32 % žen, což je průměrná hodnota mezi sledovanými státy. Nejméně využívají částečné úvazky ženy v České republice (11 %) a v Portugalsku (16 %). Vysvětlením takto nízké hodnoty v České republice je ekonomická situace domácností, jež vyžaduje dva plné příjmy, úroveň příjmů plynoucích z práce na částečný úvazek je nízká, nedostatečná nabídka těchto úvazků, ale také dlouhodobá tradice práce na plný úvazek (Eurofound, 2011). Preference částečných úvazků v České republice patří podle výzkumu ISSP k těm nejmenším (Formánková, Dudová, Vohlídalová, 2011). V případě Portugalska je situace velmi podobná, ženy tu jsou zvyklé pracovat na plný úvazek, navíc si většinou ani nemohou dovolit zkrácení pracovní doby. Žádné pobídky nepřichází ani ze strany státu. Nižší podíl žen pracujících na částečný úvazek najdeme také ve Finsku (20 %), v němž je tradice práce na plný úvazek podpořena dobrým systémem zařízení péče o děti. Necelá jedna třetina žen pracuje na částečný úvazek v Itálii a Francii a kolem 40 % ve Švédsku a Velké Británii. Ve Švédsku přitom najdeme velký podíl žen, jež pracují na částečný úvazek po celý jejich pracovní život. Práce na částečný úvazek je zde dobře ohodnocena, což není příliš obvyklé. Zároveň je tu ale i spousta žen, které by rády pracovaly na plný úvazek, ale nedaří se jim takovou práci nalézt. Problém nedobrovolné práce na částečný úvazek je předmětem zájmu vlády, která se snaží vysoké číslo zredukovat. Stejná situace panuje i ve Velké Británii, kde i přes tradici delší pracovní doby, pracuje na částečný úvazek vysoký podíl žen z důvodu drahé formální péče o děti. Necelá polovina žen využívala v roce 2013 tento typ úvazku v Německu. Práce na částečný úvazek je zde hodně rozšířená a oblíbená a je podporována i zaměstnavateli, politickými stranami a vládou, jelikož se považuje za prospěšnou pro ekonomiku. Absolutně nejvyšší podíl žen pracujících na částečný úvazek, 77 %, však najdeme v Nizozemsku. I přes

negativní dopady na kariérní postup žen a až o polovinu méně vydělaných peněz za celý pracovní život, je tato forma práce v Nizozemsku značně populární a běžná a to nejen mezi matkami s malými dětmi. Pouze 3 % Nizozemek by raději pracovala na plný úvazek. Stejně jako v Německu se zde můžeme setkat s aktivní podporou ze strany státu a zaměstnavatelů (Eurofound, 2011).

Délka pracovní doby se v rámci částečného úvazku může lišit. Počet odpracovaných hodin většinou odpovídá polovičnímu úvazku, tedy kolem 20 hodin týdně (tab. 5). Vyšší hodnotu lze pozorovat ve Finsku (23 hodin) a v Německu (25 hodin), naopak průměrný počet hodin odpracovaných v zaměstnání na částečný úvazek ve Švédsku je pouze 17 hodin.

V souvislosti s prací na částečný úvazek se zjišťují také důvody, které stály za rozhodnutím trávit v zaměstnání méně času. Mezi nejčastěji uvedené patří nenalezení práce na plný úvazek a péče o děti nebo nezpůsobilé dospělé (tab. 5). Prvně jmenovaný důvod převažoval zejména ve státech jižní Evropy, tedy Itálii (59 %) a Portugalsku (54 %), největší podíl vykazoval také ve Francii (38 %) a Švédsku (29 %). Péče o děti je nejčastějším důvodem práce na částečný úvazek ve Velké Británii (43 %), Nizozemsku (40 %) a také v České republice (26 %). V Nizozemsku (33 %), Německu (28 %) a Portugalsku (24 %) ženy často uváděly také „jiné důvody“, ve Velké Británii (20 %) a Finsku (25 %) zase „jiné rodinné nebo osobní povinnosti“. Ve Finsku je na rozdíl od ostatních států také relativně hodně zastoupený podíl pracujících žen na částečný úvazek z důvodu vzdělání či odborné přípravy (20 %).

Tab. 5 – Ukazatele charakterizující využívání částečných úvazků ženami

Stát	Podíl žen pracujících na částečný úvazek (v %)		Průměrný počet hodin týdně	Podíl dvou nejčastěji zmiňovaných důvodů pro práci na částečný úvazek (v %)	
	2000	2013		Nenalezení práce na plný úvazek	Péče o děti nebo nezpůsobilé dospělé
Česká republika	9,3	11,0	20,9	19,4	25,6
Portugalsko	16,4	16,3	18,7	53,9	5,1
Finsko	17,0	20,2	23,4	25,4	17,3
Francie	30,8	30,6	21,1	37,9	30,5
Itálie	16,5	31,9	20,0	58,6	21,9
Švédsko	32,3	38,8	16,8	29,1	21,7
Velká Británie	44,4	42,6	20,0	14,7	43,2
Německo	37,9	46,1	25,0	14,1	27,8
Nizozemsko	71,0	77,2	19,2	9,2	40,2

Poznámky: Jedná se o podíl žen pracujících na částečný úvazek ze všech pracujících žen a průměrný počet hodin týdně strávených v hlavním zaměstnání. Dalšími důvody byly: vlastní onemocnění nebo zdravotní postižení, jiné rodinné nebo osobní povinnosti, vzdělání či odborná příprava, jiné důvody (data za ženy ve věku 20-64 let).

Zdroj: Eurostat, 2014a

Další významné opatření, jež pomáhá rodičům skloubit pracovní a rodičovské povinnosti, je flexibilní pracovní doba. Zajímavé je, že ačkoliv roli pečovatelky vykonávají především ženy a problematika sladování práce a rodiny se více dotýká jich, ve všech státech je větší podíl mužů než žen s možností změny začátku a konce pracovní doby (obr. 14). Podíl žen, jež mají

tuto možnost, se v jednotlivých státech výrazně liší. Nejmenší podíl žen s volnou pracovní dobou lze pozorovat v zemích, kde je zároveň nejmenší podíl částečných úvazků - v České republice (26 %) a Portugalsku (27 %). Pracovní trh, co se týče flexibility, v těchto zemích není příliš nakloněný rodičům s malými dětmi. Naopak je tomu ve státech severní a západní Evropy, které v roce 2012 vykazovaly více jak dvojnásobek podílu žen z České republiky, konkrétně kolem 55 % ve Velké Británii, Nizozemsku a Švédsku a 61 % ve Finsku. I když ve Finsku částečné úvazky nejsou tak rozšířené, je zde zase velký podíl žen s možností úpravy pracovní doby. Necelá polovina žen disponuje touto možností ve Francii, 42 % žen v Německu a přibližně jedna třetina žen v Itálii.

Obr. 14 – Podíl žen a mužů s možností změny začátku a konce pracovní doby v roce 2012

Zdroj: Eurofound, 2012b

7.2 Systém dovolených

Důležitým nástrojem skloubení pracovního a rodinného života je systém tří typů dovolených – mateřské, rodičovské a otcovské, které umožňují zaměstnaným rodičům pečovat o dítě prvních pár let po jeho narození se zárukou návratu do zaměstnání.

Mateřská dovolená vznikla již v druhé polovině 19. století za účelem ochránit zdraví matky a jejího čerstvě narozeného potomka. Je určena ženám v období krátce před porodem a určitou dobu po něm. Až v druhé polovině 20. století vznikl institut rodičovské dovolené, který byl určen i mužům. Prvním státem, který umožnil mužům zůstat na rodičovské dovolené a rozšířil tak práva otců pečovat o své dítě, bylo v roce 1974 Švédsko. Cílem bylo zrovnoprávnit postavení žen a mužů v rodině a na trhu práce. Toto opatření „nabouralo“ tradiční pojetí péče

o děti jako záležitosti, za níž je odpovědná pouze žena (Kocourková, 2008). V praxi se však šířilo velmi pomalu. I ve skandinávských zemích, kde má rodičovská dovolená nejdelší tradici, se podíl mužů využívajících této možnosti začal mírně zvyšovat až v 90. letech. Za touto změnou stály ale zejména kroky učiněné ze strany státu – zavedení tzv. povinných kvót pro otce, tj. určité části rodičovské dovolené vyhrazené pouze otci, který ji sice není povinen využít, ale v takovém případě rodiny o tuto část placeného volna přicházejí. Ačkoliv otcovské kvóty využívá většina otců, jen minimum jich zůstává na rodičovské dovolené delší dobu. Otcovské kvóty jsou navíc součástí rodičovské dovolené pouze v některých státech, převážnou část lidí na rodičovské dovolené tak stále tvoří ženy (Nešporová, 2005). Nejnovějším opatřením je otcovská dovolená, kterou mají k dispozici otci většinou v relativně krátkém období po narození dítěte, ale není zavedena ve všech státech.

V současné době je mateřská i rodičovská dovolená ustanovena ve všech státech Evropské unie (nejpozději byla rodičovská dovolená zavedena ve Velké Británii v roce 1999). Studie zabývající se délkou rodičovské dovolené poukazují na to, že dlouhá rodičovská dovolená zhoršuje návrat žen na pracovní trh a jejich postavení v něm, naopak kratší rodičovská dovolená zvyšuje šance na trhu práce. Kromě stanovené délky je důležitá také výše kompenzace pracovního příjmu a další podmínky jako např. možnost paralelní výdělečné činnosti (Kuchařová et al., 2006). Délka trvání a pobíraná výše příjmů se však mezi státy významně liší, stejně tak jako upřesňující ustanovení, a jejich srovnání je tedy relativně složité.

Nejdelší mateřskou dovolenou mají ženy ve Velké Británii, a to 52 týdnů, přičemž povinné jsou dva týdny, po kterých se žena může vrátit do zaměstnání. Co se týče délky lépe placené dovolené, tj. 66 a více % z předešlé mzdy, zde dosahuje pouze šesti týdnů, což je mezi sledovanými státy nejméně. Následujících 33 týdnů je placeno méně a posledních 13 týdnů je neplacených. Ve všech ostatních státech ženy pobírají příspěvek rovný nebo vyšší 66 % předešlé mzdy po celou dobu trvání mateřské dovolené. V České republice je délka mateřské dovolené 28 týdnů a polovina je povinná, v Itálii ženy musí být na mateřské dovolené po dobu 20 týdnů, ve Finsku je ustanovena mateřská dovolená v délce 17,5 týdne s povinným využitím dvou týdnů před a dvou týdnů po porodu, ve Francii i Nizozemsku je mateřská dovolená povinná v celé délce 16 týdnů a v Německu musí ženy na mateřskou dovolenou minimálně na osm týdnů po porodu z možných 14 týdnů. Portugalsko a Švédsko má mateřskou dovolenou v rámci rodičovské dovolené. V případě Portugalska se jedná o tzv. počáteční rodinnou dovolenou, kdy mají rodiče k dispozici 21 lépe placených týdnů, z čehož šest týdnů je povinných pro matku a zbytek si mohou mezi sebou rodiče rozdělit dle svého uvážení. Pokud se rozhodne čerpat tuto dovolenou i otec, získávají rodiče navíc 1 měsíc. Ve Švédsku se mateřská dovolená od té rodičovské odlišuje hůře. Švédky jsou povinny vzít si dva týdny dovolené před nebo po porodu a je na nich, zda si nechají vyplatit příspěvek, který je čerpán z jejich nároku na rodičovskou dovolenou (Moss, 2013).

Otcovská dovolená je zavedena ve všech analyzovaných státech až na Českou republiku a Německo a v případě Portugalska je ustanovena v rámci rodičovské dovolené (tzv. rodičovská dovolená pouze pro otce). Jedná se o relativně krátkou dovolenou, jež je nutno využít poměrně

brzy po narození dítěte. V České republice je ale možnost od 7. týdne po porodu převést mateřskou dovolenou na otce, rodiče se tak mohou střídat. V případě, že otec této možnosti využije, musí tak učinit nejméně po dobu sedmi dní. V Itálii se jedná pouze o 1 den, přičemž se souhlasem matky může dojít k rozšíření o 2 dny z její mateřské dovolené, a v Nizozemsku pouze o 2 dny. Nejčastěji mají mezi sledovanými státy otcové nárok na 2 týdny, a to ve Francii, Švédsku a Velké Británii. V Portugalsku mají muži k dispozici 20 pracovních dní a nejdelší otcovskou dovolenou najdeme ve Finsku v délce 9 týdnů.

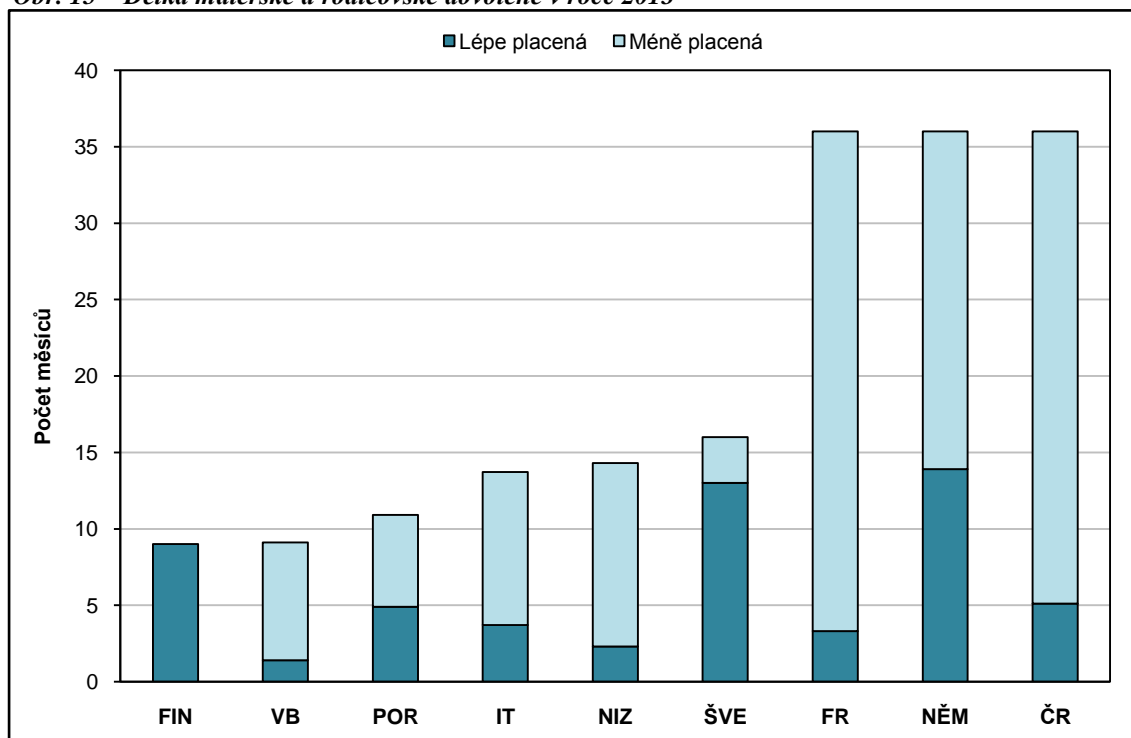
V rámci rodičovské dovolené můžeme obecně státy rozdělit na ty, jež mají stanovený určitý počet měsíců, které musí rodiče využít do určitého věku dítěte, a na ty, v nichž mají rodiče nárok zůstat na rodičovské dovolené do určitého věku dítěte. Dále se rozlišuje mezi individuálním nárokem na dovolenou a nárokem rodinným. V prvním případě má každý partner možnost čerpat určitou část dovolené, kterou není možné převést na toho druhého, zatímco v druhém případě je určitá část rodičovské dovolené přidělena rodině a je na partnerech, jak si ji mezi sebou rozdělí (Moss, 2013).

Nejdelší rodičovskou dovolenou, do tří let věku dítěte, lze najít v České republice, Francii a Německu. V České republice se jedná o individuální nárok, kdy oba rodiče mohou nastoupit na rodičovskou dovolenou, ale pouze jeden z nich může pobírat rodičovský příspěvek. Rodiče si mohou vybrat mezi různými variantami pobírání rodičovského příspěvku. Nejkratší variantou je 24 měsíců, během kterých se pobírá příspěvek rovný 70 % předešlého příjmu, zároveň je ale dána maximální částka. Nejdelší variantou je 48 měsíců. Celková částka, kterou rodič dostane za celé období, je 220 000 Kč. Ve Francii je nárok na dovolenou také individuální. Rodiče dostávají plošný příspěvek (566 € měsíčně). V případě rodin s jedním dítětem na něj ale mají nárok pouze 6 měsíců. Snížení nastává také v případě, když rodič pracuje na částečný úvazek. Německo se liší tím, že nárok na rodičovskou dovolenou je zde rodinný. Rodič na rodičovské dovolené pobírá příspěvek odpovídající 67 % jeho průměrné mzdy po dobu 12 měsíců (určena jak maximální, tak minimální možná částka), přičemž tato doba může být rozšířena na 14 měsíců v případě, že každý z rodičů nastoupil na alespoň 2 měsíce rodičovské dovolené. Švédsko kombinuje individuální a rodinný nárok. Každý rodič má nárok na neplacenou dovolenou do 18 měsíců věku dítěte. Navíc mají v rámci rodiny k dispozici celkem 16 měsíců, z nichž vždy 2 měsíce jsou určeny každému z rodičů a jsou nepřevoditelné a ze zbylých 12 měsíců je každému z rodičů „rezervována“ polovina, která je ale převoditelná. Lépe placená je dovolená po dobu 13 měsíců. Rodičovská dovolená s rodinným nárokem může být vybrána až do osmých narozenin dítěte nebo do ukončení prvního školního roku. V Nizozemsku je doba trvání rodičovské dovolené odvozována od počtu odpracovaných hodin týdně, konkrétně se jedná o 26násobek daného počtu hodin. Pracující na plný úvazek (38 hodin týdně) tak má nárok na 26 týdnů, které ale musí čerpat „částečně“. Výše zmíněný pracovník by tak např. mohl čerpat rodičovskou dovolenou po dobu 12 měsíců a pracoval by na poloviční úvazek 19 hodin týdně. Holanďané nedostávají žádný příspěvek, ale mají nárok na snížení daní. Rodičovská dovolená má individuální charakter a je možno ji čerpat až do osmi let dítěte, stejně jako v Itálii. Zde má každý z rodičů možnost nastoupit na rodičovskou dovolenou na 6 měsíců,

dohromady však nesmí překročit 10 měsíců. V případě, že otec využije alespoň 3 měsíce, získává navíc další 1 měsíc. Výše pobíraného příspěvku je 30 % příjmu u dítěte mladšího tří let, žádný příspěvek rodiče nedostávají, když je dítěti 3-8 let. Ve Velké Británii na každého rodiče (individuální nárok) připadají 4 měsíce rodičovské dovolené, jež mohou využít do pátých narozenin dítěte. V průběhu jednoho kalendářního roku si ale mohou vybrat pouze 4 týdny a nemají nárok na žádný příspěvek. V Portugalsku má každý z rodičů nárok na tři měsíce rodičovské dovolené (individuální nárok) do šestých narozenin dítěte. Výše příspěvku je ale velmi nízká - odpovídá 25 % průměrného výdělku. Ve Finsku je rodičovská dovolená zavedena na 6 měsíců (pro rodinu) a po celou dobu je lépe placená. Vezme-li se v úvahu příspěvek na domácí péči, který je ale méně placený a který mají rodiče možnost pobírat od konce rodičovské dovolené do tří let věku dítěte, období se prodlouží na 36 měsíců (Moss, 2013).

Srovnáme-li celkovou placenou dovolenou (mateřskou a rodičovskou) po narození dítěte, nejdelší najdeme ve Francii, Německu a České republice (do tří let věku dítěte) (obr. 15). Placenou dovolenou kolem 15 měsíců mají obyvatelé Itálie, Nizozemska a Švédska a s nejkratší dovolenou, kolem 10 měsíců, se setkáme ve Finsku, Velké Británii a Portugalsku. Nejdelší lépe placenou dovolenou pak lze pozorovat v Německu, Švédsku a Finsku.

Obr. 15 – Délka mateřské a rodičovské dovolené v roce 2013

Poznámky: Jedná se o placenou dovolenou po narození dítěte. V uvedených počtech měsíců tedy není zahrnuta délka mateřské dovolené, která musí být čerpána před narozením dítěte (FIN=1,2 měsíce, IT=0,9 měsíce, NIZ=1,4 měsíce, FR=0,5 měsíce, NĚM=1,4 měsíce a ČR=1,4 měsíce). Vzhledem k rozdílným nárokům na rodičovskou dovolenou (individuální x rodinný) v jednotlivých státech je pro lepší srovnatelnost uvedena délka rodičovské dovolené odpovídající celkové délce rodičovské dovolené poskytované rodině. Lépe placená mateřská a rodičovská dovolená: příspěvek ve výši 66 a více % z předešlé mzdy; Méně placená mateřská a rodičovská dovolená: příspěvek nižší než 66 % z předešlé mzdy.

Zdroj: Moss, 2013

7.3 Zařízení péče o děti

Zásadní pro skloubení práce s rodičovskými povinnostmi je zajistit dítěti péči/výchovu po dobu, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Poskytování dotované péče o děti je tak důležitým, ne-li nejdůležitějším nástrojem podporujícím návrat žen do zaměstnání. Zatímco zařízení péče o děti do tří let plní především funkci péče a hlídání, pro děti od tří let jsou tato zařízení významná zároveň i z hlediska jejich rozvoje a vzdělání (Eurostat, 2009b). Dle Evropské komise (2013) „investovat do kvalitních zařízení péče o děti v raném věku znamená rovněž investovat do tvorby lidského kapitálu zítřka“, jedná se tak o „společenskou investici s vysokým potenciálem“. Jiným důvodem, proč je poskytování kvalitních a finančně dostupných zařízení péče o děti mezi prioritami Evropské unie, je snaha docílit plné zaměstnanosti, především zvýšit zaměstnanost žen. V souladu s tímto lisabonským cílem byly v roce 2002 na summitu v Barceloně vydány tzv. barcelonské cíle zdůrazňující význam zařízení poskytující péči o děti. Do roku 2010 státy měly zajistit formální péči nejméně pro 33 % dětí mladších tří let a 90 % dětí od tří let do věku zahájení povinné školní docházky, čímž ženám umožní snazší vstup na trh práce a působení v něm (Špidla, 2009).

Kromě samotné existence a dostatečné nabídky těchto zařízení je ale pro rodiče důležitá řada dalších aspektů jako jejich kvalita, otevírací doba či cenová dostupnost, které mohou výrazně ovlivnit jejich využívání rodiči. Zatímco zařízení péče o ty nejmenší děti jsou ve většině států otevřené velkou část dne, u zařízení pro děti starší tří let se v hodně zemích setkáme s omezenější otevírací dobou. Jako příklad kratší doby, během které rodiče mohou využít pro své děti tato zařízení, můžeme uvést např. Německo, v kterém často fungují na částečný úvazek, tzn. pouze dopoledne nebo zavírají po poledni. Naopak v Itálii vycházejí pracujícím rodičům vstříc prodlouženou otevírací dobou v případě potřeby a i ve Švédsku se s tímto můžeme setkat přibližně u čtvrtiny zařízení a to i přes to, že již normální otevírací doba je velmi dlouhá (Eurostat, 2009b).

Formální zařízení péče o děti bývají ze strany státu velmi často dotovány, ať už se jedná o přímé dotace, přídavky rodičům odvíjející se od jejich příjmu či snížení daní. Část bývá financována také z rozpočtů obcí a zbytek doplácí rodiče. Např. v Nizozemsku či Velké Británii se ale jedná o relativně velkou část rodinného rozpočtu. V Nizozemsku rodiče platí poplatek, který může dosáhnout až 70 % příjmu druhého živitele (pracujícího na částečný úvazek). Ve Velké Británii si převážnou část nákladů veřejné péče (75-93 %) platí rodiče a vzhledem k vysokým cenám je tak mnohem více využívána forma soukromé péče. Pro tříleté a čtyřleté děti jsou od roku 2010 na částečný úvazek (15 hodin týdně) formální zařízení zdarma, celodenní péče je ale drahá a kapacita omezená (Eurostat, 2009b). Portugalsko charakterizuje velký rozdíl ve využívání služeb formální péče podle příjmových skupin rodin, který dosahuje až 40 %. Nízkopříjmové rodiny, pro které nejsou veřejná zařízení cenově příliš dostupná, často využívají služeb registrovaných pečovateli. S nerovností v přístupu k cenově dostupné formální péči pro děti se potýká také Itálie. Ve Švédsku je péče o děti vnímána jako zodpovědnost státu, poplatky, jež musí rodiče platit za formální zařízení péče o děti, jsou velmi nízké. Pro čtyřleté

a pětileté děti je účast v těchto zařízeních zcela zdarma, nezávisle na příjmu rodičů, čímž podporují právo všech dětí na vzdělávání (Eurostat, 2009b).

Velmi příznivě nastavené podmínky ve Švédsku se odrážejí i v podílu dětí navštěvujících formální zařízení péče o děti, který je mezi sledovanými státy největší u obou věkových kategorií dětí (tab. 6). Více jak polovina dětí do tří let byla v roce 2010 zapsána v zařízeních péče o děti, u dětí starších tří let se jednalo o 94 %. V obou případech tak Švédsko splnilo barcelonské cíle a podíl dětí se do roku 2012 ještě mírně zvýšil. Stejně úspěšné bylo také Nizozemsko a Francie s 50 %, respektive 43 % dětí mladších tří let a s 91 %, respektive 94 % předškolních dětí v roce 2010. Do roku 2012 se tyto obě hodnoty mírně snížily v případě Nizozemska a hodnota mladších dětí ve Francii. Ačkoliv systém péče o děti je ve Francii velmi kvalitní a rodiči hodně využívaný, stále u dětí mladších tří let nestačí uspokojovat poptávku a to především ve venkovských a odlehlých městských oblastech. Vláda si tak dala za cíl do roku 2017 vybudovat kolem 275 000 dalších zařízení (European Platform for Investing in Children, 2014). I přes pokles mezi roky 2010 a 2012 patří ale Francie mezi státy s největším nárůstem mezi roky 2005 a 2012. V Nizozemsku došlo k největšímu nárůstu formální péče o děti po roce 2005 s vytvořením jednotného systému podpory a zavedením příspěvku na její náklady (Dudová, 2012).

Tab. 6 – Podíl dětí navštěvujících formální zařízení péče o děti (v %) v roce 2010 a 2012 a index změny (v %) mezi roky 2005 a 2012

Stát	2010		2012		Index změny mezi roky 2005 a 2012	
	Do tří let	Od tří let	Do tří let	Od tří let	Do tří let	Od tří let
Česká republika	2	71	3	75	150	107
Itálie	22	87	21	91	84	100
Německo	20	92	24	91	150	105
Velká Británie	35	89	27	72	93	82
Finsko	28	77	29	77	107	101
Portugalsko	37	79	35	86	117	287
Francie	43	94	40	95	125	100
Nizozemsko	50	91	46	89	115	100
Švédsko	51	94	52	96	98	110

Poznámky: Od tří let do věku povinné školní docházky. Červeně jsou označeny hodnoty nesplňující kritéria barcelonských cílů.

Zdroj: Eurostat, 2014a

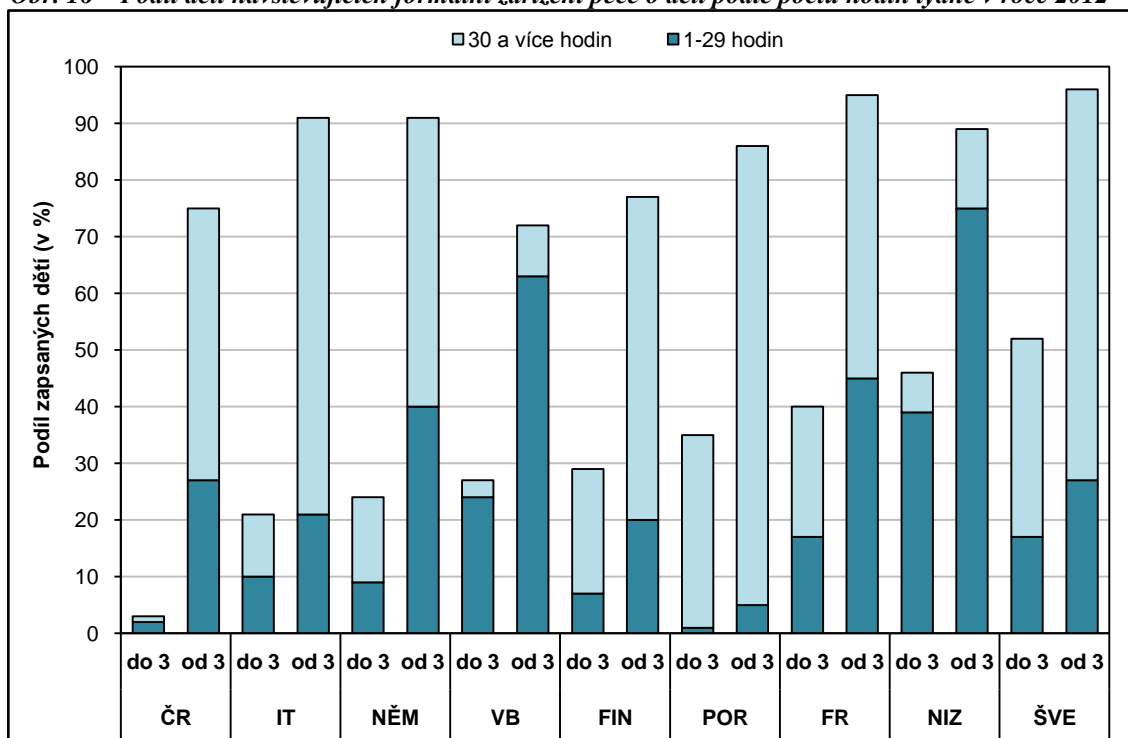
Nad 90% hranici vytyčenou v Barceloně pro děti od tří let do povinné školní docházky se dostalo ještě Německo, u dětí do tří let ale tento podíl činil pouze 20 %. Do roku 2012 došlo k navýšení podílu na 24 % a z indexu změny mezi roky 2005 a 2012 je patrný rostoucí trend, který byl v srpnu 2013 podpořen opatřením, jenž dává každému dítěti od jednoho do tří let nárok na dotovanou účast v jeslích (European Platform for Investing in Children, 2014). Lze tedy předpokládat, že tento podíl se bude nadále zvyšovat. V opačné situaci se ocitlo Portugalsko a Velká Británie, jež splnily barcelonské cíle u mladší věkové skupiny (37 % v Portugalsku, 35 % ve Velké Británii), ale nikoliv u té starší, ačkoliv Velká Británie skončila

s 89 % těsně pod hranicí (Portugalsko dosáhlo 79 %). Do roku 2012 se podíl dětí starších tří let v Portugalsku zvýšil na 86 % a oproti roku 2005 se téměř ztrojnásobil. V Portugalsku bylo dosaženo velkého pokroku, během posledních pár let došlo k značnému rozvoji služeb péče o děti včetně přizpůsobení se potřebám rodin, poptávka ale stále převyšuje nabídku (European Platform for Investing in Children, 2014). Velká Británie je jediným z analyzovaných států, u kterého došlo mezi roky 2005 a 2012 k poklesu podílu dětí zapsaných v obou typech zařízení, v případě dětí mladších tří let se jednalo o 7% pokles, v případě dětí starších tří let dokonce o 18% pokles a hodnotou 72 % vykazovala nejnižší podíl zapsaných dětí v této věkové kategorii. K významnému poklesu došlo především mezi roky 2011 a 2012, konkrétně o 21 procentních bodů a většina se týkala dětí starších tří let navštěvujících zařízení 30 a více hodin týdně, což pravděpodobně souvisí s výše zmíněným opatřením podporujícím především menší počet hodin, jež děti stráví v zařízeních.

Zbylým státům, tedy České republice, Itálii a Finsku se nepodařilo splnit ani jeden z vytyčených cílů, přičemž nejhorší výsledky vykazovala Česká republika a to především u podílu dětí do tří let, jejichž účast na formální péči byla pouze 2 % a v roce 2012 byl tento podíl pouze o jeden procentní bod vyšší. Ačkoliv od 50. let. 20. století byla v České republice budována síť zařízení péče o děti, po pádu komunismu se většina zařízení pro děti do tří let uzavřela. Za rozsáhlým uzavíráním jeslí stálo prodloužení rodičovské dovolené, zrušení státní podpory a s tím související nárůst poplatků a přenesení odpovědnosti na obce (Sobotka et al., 2008). Zatímco v roce 1990 bylo fungujících zařízení 1043, v roce 2010 jich bylo v provozu pouze 46, kapacity těchto zařízení tak jsou absolutně nedostatečné. To se týká i mateřských škol, v roce 2010/2011 nebylo přijato více než 40 000 žádostí o místo. Vláda se snaží rozšířit možnost péče o děti mimo formální zařízení, zároveň se snaží podpořit zakládání center péče o děti ve společnostech spolupodílením se na vysokých nákladech dotacemi a zjednodušením předpisů (European Platform for Investing in Children, 2014). U dětí starších tří let navštěvujících formální zařízení péče o děti sice došlo mezi roky 2010 a 2012 k navýšení jejich podílu o 4 procentní body na 75 %, společně s Velkou Británií a Finskem zůstává ale Česká republika daleko za ostatními státy. Ačkoliv každé dítě má ve Finsku nárok na místo v zařízení péče o děti spravovaném obcí, nedosahuje podíl zapsaných dětí v těchto zařízeních takové hodnoty jako např. v sousedním Švédsku. Zatímco švédský systém je založen na motivaci ženy k brzkému návratu do zaměstnání a neobsahuje nic, co by ženy stimulovalo k domácí péči o děti, ve Finsku je ženám nabídnuta možnost pobírat příspěvek na domácí péči (Hoem, 2006). V roce 2013 vláda vydala opatření na podporu rodičů s dětmi do tří let kombinovat částečný úvazek s částečnou péčí o děti (European Platform for Investing in Children, 2014). Podíl dětí využívajících služeb péče o děti je ve Finsku v posledních letech stabilní a pohybuje se kolem 28 % u dětí mladší tří let a 77 % u těch starších. Podíl dětí navštěvujících předškolní zařízení péče o děti se v Itálii v poslední době pohybuje kolem relativně vysoké hodnoty 90 %, u nejmladších dětí se však setkáme s druhou nejnižší hodnotou (21 %) a oproti roku 2005 zde v roce 2012 nastal největší pokles.

Časové dostupnosti formální péče o děti a také převládajícímu úvazku, na nějž pracují ženy v jednotlivých státech, odpovídá počet hodin týdně, který stráví děti v zařízeních péče o děti. Ve Velké Británii a Nizozemsku, kde je velký podíl žen pracujících na částečný úvazek, ale také cenově méně dostupná celodenní formální péče, tráví většina dětí (kolem 86 %) v zařízeních méně než 30 hodin týdně (obr. 16). Nižší počet hodin dále převažuje u dětí navštěvujících jesle v České republice, což souvisí s celkově malým využíváním těchto zařízení (vlivem jejich nedostatečné kapacity) a uplatňováním téměř výhradně domácí péče o děti. Vyrovnaný podíl mezi dětmi navštěvujícími zařízení na méně než 30 hodin a více než 30 hodin lze pozorovat ve Francii a v případě prvně jmenovaného také u dětí mladších tří let v Itálii. V ostatních státech jsou děti do formálních zařízení umísťovány více na delší časový úsek, přičemž absolutně největší podíl dětí, jež tráví v zařízeních péče o děti více než 30 hodin týdně, najdeme v Portugalsku, kde se tato hodnota pohybuje kolem 95 %.

Obr. 16 – Podíl dětí navštěvujících formální zařízení péče o děti podle počtu hodin týdně v roce 2012

Poznámky: Do tří let a od tří let do věku povinné školní docházky.

Zdroj: Eurostat, 2014a

Kapitola 8

Postoje k postavení žen v rodině a na trhu práce

Významným faktorem souvisejícím s otázkou postavení žen v rodině a na trhu práce a sladění práce a rodiny jsou postoje a názory obyvatelstva. Postoje a názory obyvatel jsou ovlivňovány kulturním prostředím, v kterém lidé žijí, zároveň ale lidé vyjádřením svých postojů a názorů mohou pomáhat toto prostředí měnit. V rámci šetření Eurobarometer 72.2, které proběhlo v roce 2009, a čtvrté vlny šetření European Values Study, která se uskutečnila v roce 2008, byly zjišťovány také postoje obyvatel k genderové rovnosti, názory lidí na opatření usnadňující harmonizaci zaměstnání a rodiny a vedoucí k nárůstu participace žen na pracovním trhu a hodnotové orientace týkající se práce a rodiny.

8.1 Struktura výběrových souborů

V rámci analyzovaných zemí se šetření European Values Study zúčastnilo celkem 14 405 respondentů a šetření Eurobarometer 10 058 respondentů (tab. 7). Počet respondentů v jednotlivých státech byl rozmanitější v European Values Study a pohyboval se přibližně mezi 1000 až 2000 respondenty. V Eurobarometeru bylo zastoupení států rovnoměrnější, velikost výběrového souboru ve většině z nich mírně přesahovala hodnotu 1000. Vyšší hodnoty najdeme u obou šetření u Německa a Velké Británie z důvodu spojení západního a východního Německa a Velké Británie a Severního Irska. V obou šetřeních tvoří větší část souboru ženy, kolem 54 %, a z hlediska věku je nejpočetnější věková kategorie 65+, naopak nejméně početnou skupinou jsou nejmladší respondenti. Co se týče rodinného stavu, lze mezi výběrovými soubory jednotlivých šetření shledat rozdíly. V obou případech bylo nejvíce respondentů rozvedených, jejich podíl byl ale v šetření Eurobarometer o 9 procentních bodů vyšší než v šetření European Values Study (63 % vs. 54 %), druhou nejpočetnější skupinu představovali svobodní (19 % vs. 24 %) a zatímco nejmenší zastoupení v Eurobarometeru vykazovaly ženatí/vdané (8 %), v šetření European Values Study to byli ovdovělí (10 %). V rámci vzdělání tvořili v obou případech největší část, necelou polovinu, respondenti, jež ukončili vzdělání ve věku 16-20 let, ze zbývajících dvou kategorií mírně převažovala ta s ukončeným vzděláním ve věku 21 a více let. Poslední charakteristikou je přítomnost dětí v domácnosti. V šetření European Values Study uvedlo 37 % respondentů, že má děti, v šetření Eurobarometer je tato hodnota nižší (18 %), jelikož se jedná o přítomnost dětí mladších 10 let.

Tab. 7 – Struktura výběrových souborů European Values Study (2008) a Eurobarometer 72.2 (2009)

	European Values Study		Eurobarometer	
Pohlaví	Počet	Podíl (v %)	Počet	Podíl (v %)
muž	6531	45,4	4719	46,9
žena	7866	54,6	5339	53,1
celkem	14397	100,0	10058	100,0
Věk	Počet	Podíl (v %)	Počet	Podíl (v %)
15/18-24 let	1150	8,0	1126	11,2
25-34 let	2034	14,2	1288	12,8
35-44 let	2529	17,7	1654	16,4
45-54 let	2601	18,2	1741	17,3
55-64 let	2536	17,7	1687	16,8
65+ let	3472	24,2	2562	25,5
celkem	14322	100,0	10058	100,0
Rodinný stav	Počet	Podíl (v %)	Počet	Podíl (v %)
svobodný/á	3446	24,2	1911	19,3
ženatý/vdaná	1640	11,5	827	8,3
rozvedený/á	7668	53,9	6215	62,6
ovdovělý/á	1477	10,4	971	9,8
celkem	14231	100,0	9924	100,0
Vzdělání	Počet	Podíl (v %)	Počet	Podíl (v %)
do 15 let	3177	24,2	2162	23,8
16-20 let	6116	46,7	4455	49,1
21+ let	3813	29,1	2454	27,1
celkem	13106	100,0	9071	100,0
Děti v domácnosti	Počet	Podíl (v %)	Počet	Podíl (v %)
ano	5193	36,9	1787	17,8
ne	8867	63,1	8271	82,2
celkem	14060	100,0	10058	100,0
Stát	Počet	Podíl (v %)	Počet	Podíl (v %)
Česká republika	1821	12,6	1073	10,7
Finsko	1134	7,9	1026	10,2
Francie	1501	10,4	1017	10,1
Itálie	1519	10,5	1040	10,3
Německo	2075	14,4	1537	15,3
Nizozemsko	1554	10,8	1006	10,0
Portugalsko	1553	10,8	1009	10,0
Švédsko	1187	8,2	1005	10,0
Velká Británie	2061	14,3	1345	13,4
celkem	14405	100,0	10058	100,0

Poznámky: Uvedené hodnoty jsou bez chybějících hodnot. V European Values Study je nejmladší věková kategorie 18-24 let. Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. V Eurobaromateru se jedná o děti v domácnosti mladší 10 let.

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

8.2 Prioritní opatření pro usnadnění sladění práce a rodiny a pro zvýšení počtu pracujících žen

V kapitole 7 byla přiblížena situace týkající se flexibility na trhu práce, systému dovolených a zařízení péče o děti v jednotlivých státech. Jaká opatření k usnadnění kombinace profesního a rodinného života jsou nejdůležitější podle samotných obyvatel? Která opatření by se podle nich měla řešit prioritně? Nejčastěji zmiňovanými byly: zavedení pružnější pracovní doby a více typů/možností práce (např. práce na dálku), zvýšení dostupnosti zařízení péče o malé děti a závislé osoby a zavedení povinnosti pro společnosti zavádět opatření pomáhající zaměstnancům dosahovat lepší životní rovnováhy mezi prací a rodinou (tab. 8). Prvně jmenované získalo nejvíce procent ve Finsku (68 %), dále v Nizozemsku, Velké Británii a Švédsku (kolem 60 %) a v České republice (49 %). V Německu (51 %), Francii (47 %) a Itálii (35 %) bylo toto opatření druhým nejčastěji zmiňovaným a v Portugalsku až předposledním. Zvýšení dostupnosti zařízení péče o malé děti a závislé osoby respondenti nejčastěji uváděli v Německu (53 %), Francii (51 %) a Itálii (45 %), na druhém místě se umístilo v České republice (43 %), Portugalsku (31 %) a ve Velké Británii (40 %). Ve Finsku a Nizozemsku dosáhlo až čtvrté nejvyšší hodnoty a ve Švédsku dokonce šesté. V Portugalsku dosáhlo nejvyšší hodnoty (36 %) poslední ze tří výše jmenovaných opatření (zavedení povinnosti pro společnosti zavádět opatření pomáhající zaměstnancům dosahovat lepší životní rovnováhy mezi prací a rodinou). Druhým nejčastěji zmiňovaným se stalo v Nizozemsku (33 %, stejnou hodnotu má také rovnoměrnější rozdělení povinností v domácnosti mezi muži a ženami) a Švédsku (34 %) a ve všech ostatních státech až na Finsko, dosáhlo toto opatření třetího největšího podílu. Ve Švédsku třetí největší hodnotu vykazuje rovnoměrnější rozdělení povinností v domácnosti mezi muži a ženami (33 %) a v Portugalsku je to delší mateřská dovolená (27 %). Ve Finsku po pružnější pracovní době respondenti nejčastěji zmiňovali prodloužení otcovské dovolené (33 %) a delší a lépe placenou rodičovskou dovolenou (32 %).

V souvislosti s cílem Evropské unie zvýšit účast žen na pracovním trhu měli respondenti vyjádřit svůj názor na to, jaká opatření by podle nich v této otázce měla být řešena prioritně, která opatření by tomuto cíli nejvíce napomohla. Z nabízených pěti možností (zavedení pružnější pracovní doby, zvýšení počtu zařízení péče o malé děti a závislé osoby, zlepšení přístupu žen do odvětví a k pozicím, v nichž je jejich zastoupení nedostatečné, zlepšení přístupu žen ke kvalitnějším pracovním místům a zvýšení příjmů žen, aby za stejnou práci a za stejné dovednosti získaly stejné finanční ohodnocení jako muži) mohli zvolit maximálně dvě, přičemž až na Portugalsko byly ve všech státech tři nejčastěji zmiňovaná opatření první, druhé a poslední výše jmenované. V Portugalsku bylo druhým a třetím nejvíce uváděným opatřením zlepšení přístupu žen ke kvalitnějším pracovním místům (33 %) a do odvětví a k pozicím, v nichž je jejich zastoupení nedostatečné (32 %). V nejvíce zemích, konkrétně ve Švédsku, Finsku, Francii, České republice a Portugalsku, lze největší podíl kladných odpovědí pozorovat u opatření zvýšení příjmu žen, přičemž ve Švédsku bylo toto opatření jako to, na které by měla být především upřena pozornost, zmíněno téměř dvojnásobně (72 %) než v pořadí druhé nejvíce

zmiňované opatření (pružnější pracovní doba), a vysokého procenta oproti dalším opatřením dosáhlo také ve Finsku, Francii a České republice (obr. 17). V Nizozemsku a Velké Británii uvedli respondenti častěji pružnější pracovní dobu a v Německu a Itálii zvýšení počtu zařízení péče o děti a závislé osoby. V prvních třech zemích ale byly tyto podíly jen přibližně o dva procentní body vyšší než ty připadající zvýšení příjmu žen a v Itálii bylo zvýšení příjmu žen nejméně prioritní mezi třemi nejčastěji uváděnými opatřeními.

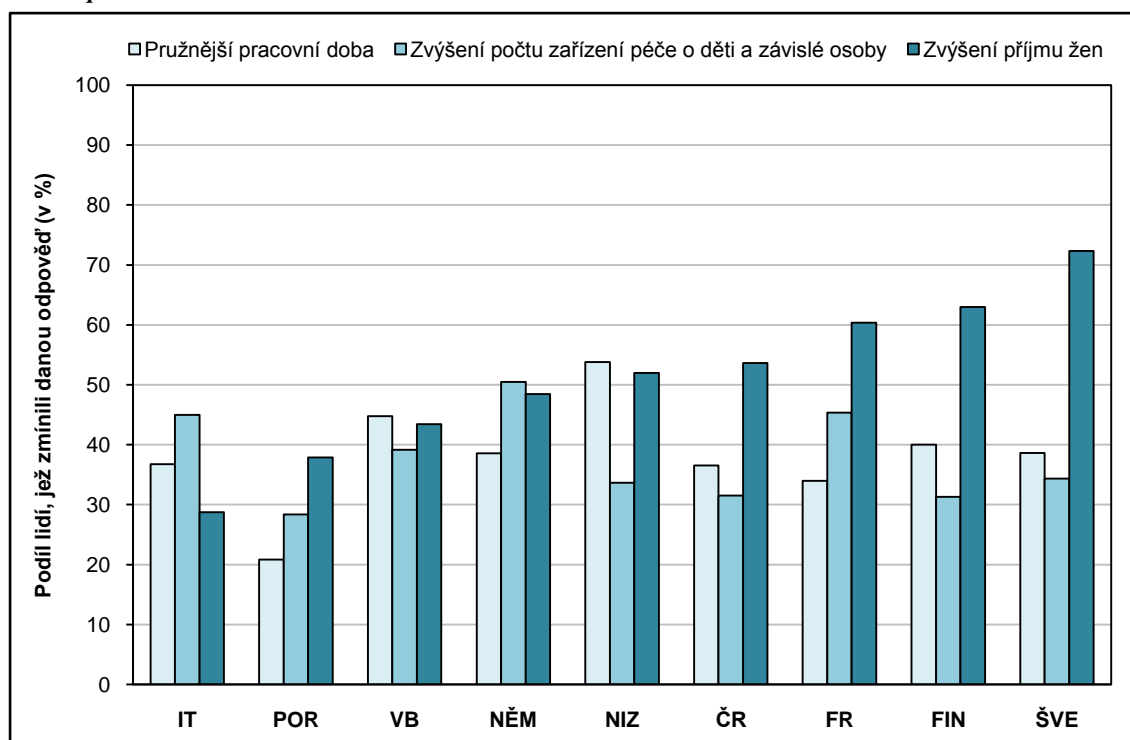
Tab. 8 – Jaká opatření k usnadnění sladění práce a rodiny by měla být řešena prioritně?

Stát	MD	OD	RD	Péče	Opatření ve společnosti	Povinnosti v domácnosti	Pružnější PD	Snížení PD
Česká republika	15,7	14,5	32,9	43,0	37,4	27,0	48,5	15,6
Finsko	8,4	32,6	32,3	32,2	31,3	18,4	67,5	13,6
Francie	19,8	13,6	30,6	51,2	39,2	27,1	47,3	17,1
Itálie	24,8	24,5	24,8	44,5	30,4	25,0	35,0	12,0
Německo	14,7	15,7	28,1	52,8	31,0	30,1	51,2	14,6
Nizozemsko	16,1	25,0	22,8	31,3	33,0	33,0	61,7	14,9
Portugalsko	27,0	25,2	23,1	30,7	35,9	26,9	21,1	17,2
Švédsko	4,8	21,9	32,7	26,4	33,6	32,9	58,1	31,7
Velká Británie	13,4	18,0	19,0	40,3	24,7	16,5	60,3	17,8

Poznámky: Respondenti mohli zmínit maximálně tři z osmi uvedených opatření. Hodnoty uvádějí procento lidí, kteří zmínili dané opatření. Úplné znění jednotlivých opatření: MD=delší mateřská dovolená, OD=zavedení či prodloužení otcovské dovolené, RD=delší a lépe placená rodičovská dovolená, péče=zvýšení dostupnosti zařízení péče o malé děti a závislé osoby, opatření ve společnosti=zavést povinnost pro společnost zavádět opatření pomáhající zaměstnancům dosahovat lepší životní rovnováhy mezi prací a rodinou, povinnosti v domácnosti=rovnoměrnější rozdělení povinností v domácnosti mezi muži a ženami, pružnější PD=pružnější pracovní doba a více typů/možností práce, zkrácení PD=zkrácení pracovní doby (snížení počtu odpracovaných hodin).

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); vlastní výpočty

Obr. 17 – Tři nejčastěji zmiňovaná opatření, která by měla být řešena prioritně v otázce zvýšení účasti žen na pracovním trhu

Poznámky: Respondenti mohli zmínit maximálně dvě z pěti opatření. Hodnoty uvádějí procento lidí, kteří zmínili dané opatření. Zbývá dvě opatření jsou: zlepšení přístupu žen do odvětví a k pozicím, v nichž je jejich zastoupení nedostatečné a zlepšení přístupu žen ke kvalitnějším pracovním místům.

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); vlastní výpočty

8.3 Analýza postojů k postavení žen v rodině a na trhu práce s použitím metody binární logistické regrese

Postoje společnosti k postavení žen v rodině a na trhu práce jsou zjišťovány pomocí výroků, k nimž se respondenti vyjadřují ve formě souhlasu či nesouhlasu. V této části jsou analyzovány odpovědi respondentů na pět vybraných výroků týkajících se především zaměstnanosti žen a rozdělení rolí a to v souvislosti s pohlavím, věkem, rodinným stavem, vzděláním respondenta, přítomností dětí v domácnosti a národností respondenta. Výsledky jsou doplněny také srovnáním s výsledky modelů počítaných za jednotlivé státy, které jsou uvedeny v příloze. Modelovaná pravděpodobnost je souhlas s daným výrokem. Referenční kategorií u proměnné stát bylo zvoleno Švédsko. Jak vyplývá z předchozí kapitoly, právě zde najdeme nejvíce přátelské prostředí pro ženy s dětmi, jež se nechtějí vzdát kariéry a snaží se tak skloubit práci s rodinnými povinnostmi, a zároveň je vzhledem k dlouhodobému úsilí a prosazování rovnosti pohlaví ve veřejném i soukromém životě pravděpodobné, že postavení žen v rodině a na trhu práce je zde nejvíce rovnocenné mužům.

U odpovědí respondentů na výrok „*Když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy*“ lze v rámci všech vysvětlujících proměnných kromě (ne)přítomnosti dětí v domácnosti pozorovat alespoň jednu statisticky významnou kategorii (tab. 9). Pokud jde o pohlaví, ženy mají nižší šanci s uvedeným výrokem souhlasit než muži (0,666 vs. 1), respektive muži s ním souhlasí 1,5krát častěji. V rámci jednotlivých států jsou statisticky významné rozdíly mezi muži a ženami v České republice, Finsku, Německu a Portugalsku a ve všech mají muži konzervativnější názor než ženy. Nejvíce v Německu, kde mají muži šanci souhlasné odpovědi s daným výrokem 2,8krát vyšší než ženy (příloha 1).

S ohledem na věk lze říci, že větší šance, že se setkáme se souhlasem, je u respondentů s vyšším věkem. Statisticky významně se svými názory od věkové skupiny 25-34 let liší věkové skupiny 55-64 let a 65+ let, které mají 1,3 krát, respektive 1,8 krát vyšší šanci odpovídat souhlasně na výrok o větším právu mužů na práci v případě jejího nedostatku. Výsledky poukazují na konzervativní postoj starších lidí k postavení žen a mužů na trhu práce. Tito lidé přišli častěji do styku s tradiční dělbou rolí, kde byl hlavním živitelem muž, není tedy příliš překvapující, že vykazují vyšší šanci souhlasu s prioritou zaměstnanosti mužů. Ještě větší rozdíl najdeme v Nizozemsku, kde s daným výrokem respondenti v těchto věkových kategoriích souhlasí v odpovídajícím pořadí 3,4 krát a 4 krát častěji. V České republice je věková skupina 55-64 let naopak charakterizována nižší šancí souhlasit s výrokem než referenční kategorie 25-34letých a to 0,6 krát, stejně jako nejmladší věková kategorie. Ve Velké Británii najdeme statisticky významné rozdíly u respondentů ve věku 45-54let, kteří mají 0,5 krát nižší šanci s výrokem souhlasit, a u nejstarší věkové kategorie, jejíž šance souhlasné odpovědi je 2,5krát vyšší. V Portugalsku je statisticky významná kategorie 35-44 let, u níž se setkáme s 1,8krát vyšší šancí souhlasné odpovědi. V ostatních státech věk v názorech obyvatelstva nehraje roli.

Statisticky významný rozdíl dle rodinného stavu vykazují ovdovělí respondenti, jež mají šanci souhlasit s uvedeným výrokem 1,4 krát vyšší. Člověk se většinou stává ovdovělým ve vyšším věku, a jak již bylo řečeno, starší lidé mají konzervativnější postoj. Vyšší šanci vyjádřit se souhlasně, ale 1,9 krát, mají ovdovělí/é v Nizozemsku. Ve Francii a ve Švédsku jsou významné rozdíly mezi rozvedenými a ženatými/vdanými. Zatímco v prvně jmenované zemi mají rozvedení/é 0,5krát nižší šanci souhlasit, ve Švédsku je tato šance u rozvedených 5,9krát vyšší. Ve Velké Británii mají překvapivě vyšší šanci odpovídat souhlasně svobodní/é a to 1,5krát.

U vysvětlující proměnné vzdělání platí, že čím nižší je vzdělání, tím vyšší je šance souhlasné odpovědi. Respondenti s ukončeným vzděláním do 15 let mají tuto šanci 4,3krát vyšší a ti, co ukončili vzdělání ve věku 16-20 let, 2,2krát. Stejný vztah mezi vzděláním a souhlasem platí u všech států vyjma Švédska a Finska, kde mezi jednotlivými kategoriemi vzdělání není statisticky významný rozdíl, a v případě Velké Británie vykazují statisticky významné rozdíly pouze respondenti s ukončeným vzděláním do 15 let.

Rozdíly v odpovědích respondentů jednotlivých států a Švédska jsou významné ve všech případech a u všech byla zjištěna vyšší šance souhlasu s analyzovaným výrokem než ve Švédsku, přičemž největší rozdíly lze pozorovat mezi Českou republikou a Švédskem

(23,6 krát vyšší šance souhlasu). Přitom Česká republika patří ke státům, kde jsou ženy nejdéle součástí trhu práce, zaměstnanost žen je zde dlouhodobě relativně vysoká. V případě nedostatku pracovních příležitostí se ale projevuje konzervativní přístup k dělbě rolí mezi muži a ženami. Vysoké hodnoty dosahoval poměr šancí také v případě Itálie (13,2), Portugalska (13,1) a Německa (11,1). V Itálii ještě není postavení žen na trhu práce tak „zakotvené“, ze sledovaných států je zde dlouhodobě nejnižší zaměstnanost žen, v Portugalsku je situace podobná té v České republice a v Německu bylo dlouhodobě podporováno tradiční rozdělení rolí. Přibližně 6krát vyšší šance souhlasit je ve Francii, Velké Británii a Nizozemsku a nejpodobnější názory najdeme ve Finsku, kde je šance souhlasné odpovědi pouze 3,1krát vyšší.

Tab. 9 – Poměr šancí pro výrok „Když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy“

Vysvětlující proměnná		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví vs					
žena	muž	0,666	0,597	0,743	<,0001
Věk vs					
18-24 let	25-34 let	0,787	0,611	1,013	0,063
35-44 let	25-34 let	1,027	0,850	1,242	0,783
45-54 let	25-34 let	1,086	0,892	1,321	0,412
55-64 let	25-34 let	1,253	1,012	1,552	0,039
65+ let	25-34 let	1,816	1,452	2,270	<,0001
Rodinný stav vs					
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,025	0,863	1,217	0,777
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,865	0,718	1,041	0,125
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,370	1,130	1,661	0,001
Vzdělání vs					
do 15 let	21+ let	4,326	3,604	5,193	<,0001
16-20 let	21+ let	2,189	1,858	2,579	<,0001
Děti v domácnosti vs					
ne	ano	1,000	0,870	1,150	0,999
Stát vs					
Česká republika	Švédsko	23,596	12,893	43,183	<,0001
Finsko	Švédsko	3,060	1,565	5,982	0,001
Francie	Švédsko	6,888	3,735	12,705	<,0001
Itálie	Švédsko	13,165	7,161	24,202	<,0001
Německo	Švédsko	11,129	6,072	20,397	<,0001
Nizozemsko	Švédsko	5,670	3,065	10,489	<,0001
Portugalsko	Švédsko	13,114	7,119	24,157	<,0001
Velká Británie	Švédsko	6,161	3,350	11,329	<,0001

Poznámky: 11 292 respondentů. Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání.

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Předešlý výrok vypovídal o postojích k postavení mužů a žen na trhu práce, následující výrok „Muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy“ se týká postojů k dělbě rolí mužů a žen v rodině. Jak věk, tak přítomnost dětí v domácnosti nemají zásadní vliv na šanci odpovědět ve formě souhlasu (tab. 10). U jednotlivých států hraje roli věk respondenta především v Německu, kde všechny věkové skupiny mají šanci souhlasit častěji než referenční věková skupina (25-34 let) (příloha 2). Přibližně trojnásobnou šanci vykazují respondenti ve věku 55-64 let, všechny ostatní věkové skupiny mají šanci dvojnásobnou. V České republice a Nizozemsku se odlišují odpovědi nejmladších respondentů, a zatímco v České republice je jejich šance souhlasné odpovědi dvojnásobná, v Nizozemsku je naopak překvapivě nižší (0,5 vs. 1). Téměř stejnou šanci souhlasu, tedy 0,5krát nižší, mají v Portugalsku respondenti ve věkové kategorii 35-44 let a 45-54 let. Ve Švédsku najdeme významný rozdíl u nejstarších obyvatel, jejichž šance souhlasit s uvedeným výrokem je 0,1krát nižší. Přítomnost dětí v domácnosti se ukázala jako důležitá ve Francii, Nizozemsku a Německu, v případě prvních dvou států měli respondenti bez dětí vyšší šanci vyjádřit souhlas s daným výrokem (2,3krát respektive 1,7krát), v Německu byla tato šance naopak 0,5krát nižší.

Stejně jako u předešlého výroku i zde hraje roli pohlaví a i zde jsou zastánci tradičního rozdělení rolí častěji muži, 1,4krát vyšší šanci souhlasu s tím, že muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy, totiž vykazují ženy. Tento výsledek je očekávatelný v souvislosti s tím, že ženy jsou mnohem častěji vystavovány tzv. dvojí zátěží, z tohoto pohledu tak mají logicky na větším zapojení mužů větší zájem právě ony. Vyšší šanci souhlasné odpovědi žen než mužů lze mezi vybranými státy pozorovat v České republice (1,7krát), v Portugalsku (2krát) a ve Finsku a Švédsku (2,8krát).

Z hlediska rodinného stavu byla shledána 1,2krát vyšší šance odpovědět ve formě souhlasu u svobodných. V rámci modelů počítaných za každý stát zvlášť se u většiny zemí odpovědi podle rodinného stavu významně nelišily. Statisticky významné rozdíly se projevíly pouze v Německu u svobodných respondentů (1,8krát vyšší šance souhlasu) a v Itálii u ovdovělých (0,4krát nižší šance souhlasu).

Jako důležitý prediktor se opět projevilo vzdělání respondenta. Jak se dalo očekávat, u respondentů s nižším vzděláním lze pozorovat nižší šanci souhlasu s uvedeným výrokem. V případě respondentů, jež ukončili vzdělání do 15 let, je tato šance 0,6krát nižší, u respondentů s ukončeným vzděláním mezi 16-20 lety 0,8krát nižší. Mezi státy se signifikantní rozdíly objevily v České republice u respondentů s ukončeným vzděláním ve věku 16-20 let, jež mají 0,6krát nižší šanci odpovídat souhlasně, dále v Itálii, kde mají respondenti s nejnižším vzděláním 0,4krát nižší šanci a v Portugalsku jsou signifikantní obě vzdělanostní kategorie s hodnotou šance 0,4krát nižší v obou případech.

V porovnání se Švédskem nevykazují statisticky významné rozdíly odpovědi respondentů z Finska a Francie. Respondenti všech ostatních států mají významně nižší šanci s daným výrokem souhlasit, nejnižší poměr šancí (0,2 vs. 1) a tedy i nejvíce konzervativní názory v souvislosti s tímto výrokem oproti Švédsku lze najít v Nizozemsku a České republice. Zatímco v České republice tento výsledek koresponduje s výsledky předchozího výroku, tedy

s konzervativností postojů týkající se obecně dělby rolí mezi muži a ženami oproti Švédsku, v Nizozemsku lze pozorovat konzervativnější postoj spíše v rámci dělby rolí mezi muži a ženami v rodině než na trhu práce. Tyto postoje mohou být jednou z příčin vysokého podílu žen pracujících na částečný úvazek. 0,3krát nižší šanci lze pozorovat v Portugalsku, Německu a Itálii a 0,5krát ve Velké Británii.

Tab. 10 – Poměr šancí pro výrok „Muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy“

Vysvětlující proměnná		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví vs					
žena	muž	1,384	1,214	1,579	<,0001
Věk vs					
18-24 let	25-34 let	1,015	0,769	1,341	0,914
35-44 let	25-34 let	0,991	0,798	1,230	0,932
45-54 let	25-34 let	1,050	0,838	1,317	0,672
55-64 let	25-34 let	1,221	0,944	1,578	0,129
65+ let	25-34 let	0,898	0,689	1,170	0,424
Rodinný stav vs					
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,245	1,012	1,531	0,038
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,145	0,912	1,438	0,243
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	0,905	0,704	1,162	0,433
Vzdělání vs					
do 15 let	21+ let	0,626	0,511	0,768	<,0001
16-20 let	21+ let	0,833	0,704	0,986	0,034
Děti vs					
ne	ano	0,930	0,786	1,101	0,400
Stát vs					
Česká republika	Švédsko	0,184	0,115	0,297	<,0001
Finsko	Švédsko	0,730	0,416	1,279	0,272
Francie	Švédsko	0,614	0,368	1,025	0,062
Itálie	Švédsko	0,342	0,209	0,560	<,0001
Německo	Švédsko	0,277	0,172	0,447	<,0001
Nizozemsko	Švédsko	0,157	0,098	0,251	<,0001
Portugalsko	Švédsko	0,275	0,169	0,448	<,0001
Velká Británie	Švédsko	0,494	0,302	0,807	0,005

Poznámky: 12 464 respondentů. Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání.

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Dalším zkoumaným výrokem, tentokrát o hodnotových orientacích týkajících se práce a rodiny je „*Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti*“. Jako důležité se u respondentů ukázaly být všechny charakteristiky, respektive alespoň jedna kategorie každé z nich (tab. 11). Nižší šance podpory tohoto výroku je ze strany žen, konkrétní hodnota poměru šancí je 0,674. Vliv pohlaví je znatelný ve všech státech kromě Francie (příloha 3). Odpovědi žen všech těchto států až na Finsko mají 0,6-0,7krát nižší šanci být souhlasnými v porovnání s muži, ve Finsku je tato šance dokonce 0,3krát nižší.

Dle věku byly signifikantní rozdíly rozpoznány u všech věkových kategorií vyjma 45-54 let. S vyšší šancí souhlasu s uvedeným výrokem se setkáme u respondentů starších než 55 let (1,2 a 1,8) a také u nejmladší věkové skupiny, jež má 1,6 krát vyšší šanci než kategorie 25-34 let odpovědět ve formě souhlasu. Respondenti ve věku 35-44 let jsou v porovnání s referenční kategorií jediní, jež vykazují statisticky významnou nižší šanci s uvedeným výrokem souhlasit (0,792 vs. 1). V jednotlivých zemích nejčastěji existují signifikantní rozdíly u nejmladší a nejstarší věkové kategorie a stejně jako u modelu za všechny státy u nich najdeme vyšší šance s daným výrokem souhlasit. Mezi tyto země patří Finsko, Francie, Nizozemsko, Velká Británie a Portugalsko, u kterého se jedná pouze o nejmladší věkovou kategorii. V Německu, Švédsku a Velké Británii lze pozorovat rozdílné odpovědi u respondentů ve věku 35-44 let, jež mají nižší šanci souhlasit s uvedeným výrokem než referenční kategorie 25-34 let.

S ohledem na rodinný stav, jak by se dalo očekávat, najdeme nižší šanci vyjádřit souhlas u svobodných na rozdíl od vdáných/ženatých (0,858). U jednotlivých států najdeme rozdílné odpovědi svobodných ve Francii a Německu, v obou případech mají 0,6 krát nižší šanci vyjádřit se souhlasně. Ve státech jižní Evropy lze zaznamenat rozdíl u rozvedených respondentů, zatímco rozvedení Italové/ rozvedené Italky mají 0,5 krát nižší šanci s výrokem souhlasit, v Portugalsku je tato šance naopak vyšší (1,7 krát).

U vzdělání opět platí vztah, že čím nižší je věk při ukončení vzdělání, tím vyšší je šance odpovědět souhlasně, pro respondenty s ukončeným vzděláním do 15let je hodnota poměru šancí 2,819, pro následující kategorii 1,682. Respondenti s vyšším vzděláním se častěji staví proti prioritnímu zájmu žen o domov a děti před zaměstnáním, což není překvapující. Tento vztah se ukázal statisticky významný ve všech analyzovaných státech.

Odpovědi respondentů se statisticky významně liší také podle přítomnosti dětí v domácnosti, a jak by se dalo očekávat, v případě, že respondent nemá v domácnosti dítě, je jeho šance odpovědět ve formě souhlasu nižší, konkrétně 0,9krát. Mezi státy je stejný, ale intenzivnější rozdíl (0,6krát) ve Švédsku a Finsku, u ostatních států se neprojevil signifikantní vliv této proměnné na odpovědi respondentů.

S ohledem na státní příslušnost nebyly nalezeny statisticky významné rozdíly pouze mezi Německem a Švédskem. Všechny ostatní státy vykazují signifikantně vyšší šanci s uvedeným výrokem souhlasit. Nejvyšší hodnotu poměru šancí lze pozorovat v České republice (5,686) a Itálii (4,046), kde obyvatelé vidí hlavní poslání žen v péči o děti a domácnost mnohem častěji než ve Švédsku, v kterém si více připouštějí, že prioritní touhou žen již nemusí být domov

a děti. Ve Francii mají 2,7krát vyšší šanci odpovědět ve formě souhlasu a ve zbývajících státech se hodnota poměru šancí pohybuje mezi 1,4 a 1,8.

Tab. 11 – Poměr šancí pro výrok „Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti“

Vysvětlující proměnná		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs				
žena	muž	0,674	0,622	0,730	<,0001
Věk	vs				
18-24 let	25-34 let	1,576	1,346	1,846	<,0001
35-44 let	25-34 let	0,792	0,695	0,903	0,001
45-54 let	25-34 let	0,905	0,790	1,036	0,148
55-64 let	25-34 let	1,216	1,044	1,416	0,012
65+ let	25-34 let	1,772	1,501	2,091	<,0001
Rodinný stav	vs				
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,858	0,761	0,968	0,013
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,948	0,832	1,081	0,425
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,122	0,947	1,329	0,184
Vzdělání	vs				
do 15 let	21+ let	2,819	2,485	3,197	<,0001
16-20 let	21+ let	1,682	1,528	1,853	<,0001
Děti v domácnosti	vs				
ne	ano	0,900	0,814	0,996	0,042
Stát	vs				
Česká republika	Švédsko	5,686	4,581	7,057	<,0001
Finsko	Švédsko	1,452	1,155	1,825	0,001
Francie	Švédsko	2,681	2,180	3,298	<,0001
Itálie	Švédsko	4,046	3,249	5,038	<,0001
Německo	Švédsko	1,149	0,934	1,413	0,190
Nizozemsko	Švédsko	1,390	1,128	1,713	0,002
Portugalsko	Švédsko	1,791	1,444	2,223	<,0001
Velká Británie	Švédsko	1,705	1,389	2,093	<,0001

Poznámky: 11 593 respondentů. Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání.

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Čtvrtým výrokiem pojednávajícím o „střetu zájmu“ mezi prací a rodinou u ženy je „*Matka musí dát péči o své malé dítě přednost před svou kariérou*“. Jako nedůležité charakteristiky se u respondentů ukázaly rodinný stav a přítomnost dětí v domácnosti (tab. 12). U jednotlivých zemí byl v Itálii shledán signifikantní rozdíl v souhlasných odpovědích u ovdovělých, jejichž poměr šancí činil 2,1. V Německu a České republice se svými odpověďmi významně odlišovali svobodní, směr odpovědí je ale jiný (příloha 4). V Německu mají svobodní 0,6krát nižší šanci odpovědět souhlasně, v České republice 1,9krát vyšší. Přítomnost dětí v domácnosti měla vliv u respondentů ve Francii a Itálii, v obou případech lidé, v jejichž domácnosti děti nebyli, měli 0,6krát nižší šanci s daným výrokiem souhlasit.

I v případě tohoto výroku je důležitou vysvětlující proměnnou pohlaví respondenta. U žen se v porovnání s muži setkáme s 0,8krát nižší šancí vyjádřit se kladně. Mezi analyzovanými státy se pohlaví respondenta projevilo jako významný prediktor pouze ve Francii a Německu, v obou státech ženy vykazují 0,7krát nižší šanci odpovědět na uvedený výrok ve formě souhlasu.

S větší podporou výroku se setkáme také u starších respondentů, ve věkové kategorii 55-64 let lze pozorovat 1,2krát vyšší šanci, ve věkové kategorii 65+ let 1,7krát vyšší šanci. U výsledků modelů počítaných za jednotlivé státy se signifikantní rozdíly projevily u nejstarší věkové skupiny a to ve Francii, Německu, Švédsku a Velké Británii. Směr odpovědi odpovídal modelu za všechny státy, poměr šancí ale dosahoval vyšších hodnot. Statisticky významné odpovědi jiné věkové kategorie byly shledány pouze v Portugalsku. Respondenti ve věku 45-54 let zde mají 0,5krát nižší šanci odpovědět souhlasně.

Poměry šancí spočítané pro kategorie vážící se ke vzdělání jsou v obou případech signifikantní a přesahují hodnotu 1, jež charakterizuje referenční kategorii. Tzn., že respondenti s ukončeným vzděláním do 20 let mají vyšší šanci souhlasné odpovědi v porovnání s respondenty, jež ukončili vzdělání ve 21 a více letech, přičemž 2,1krát vyšší šance „patří“ respondentům s ukončeným vzděláním do 15 let a 1,5krát vyšší šance respondentům s ukončeným vzděláním ve věku 16-20 let. Vyšší šance obou kategorií souhlasit s daným výrokiem lze pozorovat pouze v Německu a Nizozemsku, v kterém respondenti s ukončeným vzděláním do 15 let mají dokonce 6,5 krát vyšší šanci vyjádřit se souhlasně. Naopak vzdělání nehraje roli v České republice a Itálii. Ve Finsku se významně liší pouze odpovědi respondentů s ukončeným vzděláním mezi 16-20 lety, kteří mají 1,5krát vyšší šanci s daným výrokiem souhlasit a v ostatních zemích má naopak 2-3krát vyšší šanci odpovědět souhlasně pouze skupina respondentů s nejnižším vzděláním.

I v této otázce se Švédsko ukázalo jako země s nejliberálnějšími názory, jelikož všechny ostatní státy vykazují v porovnání s ním vyšší šance souhlasu s uvedeným výrokiem, ačkoliv ve Finsku se nejedná o statisticky významný poměr šancí. Nejvíce se od Švédska odlišují Portugalsko a Velká Británie, jejichž poměr šancí činí 3,763 a 3,427 a za nimi následuje Itálie s hodnotou 2,789. U zbývajících států najdeme v porovnání se Švédskem přibližně dvojnásobnou šanci vyjádřit se k zmíněnému výroku souhlasně.

Tab. 12 – Poměr šancí pro výrok „Matka musí dát péči o své malé dítě přednost před svou kariérou“

Vysvětlující proměnná		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs				
žena	muž	0,849	0,771	0,935	0,001
Věk	vs				
15-24 let	25-34 let	1,203	0,954	1,517	0,117
35-44 let	25-34 let	0,918	0,784	1,074	0,286
45-54 let	25-34 let	1,034	0,872	1,226	0,702
55-64 let	25-34 let	1,217	1,010	1,466	0,039
65+ let	25-34 let	1,658	1,369	2,008	<,0001
Rodinný stav	vs				
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,010	0,873	1,167	0,898
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,029	0,862	1,229	0,749
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,054	0,856	1,296	0,622
Vzdělání	vs				
do 15 let	21+ let	2,070	1,760	2,436	<,0001
16-20 let	21+ let	1,484	1,325	1,663	<,0001
Děti v domácnosti	vs				
ne	ano	0,881	0,767	1,012	0,074
Stát	vs				
Česká republika	Švédsko	2,183	1,780	2,679	<,0001
Finsko	Švédsko	1,129	0,927	1,375	0,228
Francie	Švédsko	2,285	1,861	2,805	<,0001
Itálie	Švédsko	2,789	2,252	3,456	<,0001
Německo	Švédsko	1,963	1,632	2,362	<,0001
Nizozemsko	Švédsko	2,239	1,830	2,739	<,0001
Portugalsko	Švédsko	3,763	2,927	4,837	<,0001
Velká Británie	Švédsko	3,427	2,803	4,190	<,0001

Poznámky: 8 711 respondentů. Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. Jedná se o děti v domácnosti mladší 10 let.

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); vlastní výpočty

„Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná“ je posledním analyzovaným výrokem, jenž se dotýká problematiky péče o malé děti. Ze všech pěti výroků jsou nejvíce vyhraněné odpovědi mezi muži a ženami právě u tohoto (tab. 13). Jsou to častěji muži, podle kterých předškolní děti, jejichž matky pracují a nevěnují tak všechn svůj čas péči o ně, strádají. Ženy mají 0,6krát nižší šanci s výrokem souhlasit a podobné výsledky charakterizují i většinu států. V České republice je hodnota poměru šancí vyšší (0,789), ve státech severní a západní Evropy se nejčastěji pohybuje kolem 0,5 a jihoevropské státy jsou jediné, kde nebyla shledána statisticky významná rozdílnost v souhlasných odpovědích mužů a žen (příloha 5).

Podle věku můžeme zaznamenat vyšší šanci souhlasné odpovědi u věkových skupin 18-24 let, 55-64 let a 65+ let, tedy u nejmladších a nejstarších respondentů, kteří mají pravděpodobně tuto zkušenost teprve před sebou anebo naopak nějakou dobu za sebou. Největší šanci (1,9krát vyšší než referenční kategorie) podpořit tento výrok najdeme mezi zmíněnými věkovými kategoriemi u respondentů starších 65 let. V rámci většiny analyzovaných států byly signifikantní kategorie stejné (všechny či některá z nich), přesně opačný případ nastal v České republice, kde se liší odpovědi věkových skupin 35-44 let a 45-54 let, jež vykazují 0,7 a 0,6krát nižší šanci s uvedeným výrokem souhlasit. V Itálii lze pozorovat stejnou situaci i stejnou hodnotu šance u respondentů ve věku 45-54 let. Naopak ve Finsku mají takto staří respondenti 2,6krát vyšší šanci odpovědět souhlasně.

Mezi respondenty s různým rodinným stavem se svými odpověďmi od vdaných/ženatých statisticky významně odlišovali svobodní, jež mají 0,9krát nižší šanci vyjádřit svůj souhlas k danému výroku. Stejnou situaci lze pozorovat ve Velké Británii, kde je šance 0,7 krát nižší. V Nizozemsku najdeme signifikantní poměr šancí u rozvedených a v Itálii u vdovělých, v obou těchto případech se jedná o vyšší šanci souhlasu (1,5krát a 2,2krát v odpovídajícím pořadí).

I v posledním výroku se vzdělání prezentuje jako významná vysvětlující proměnná. V porovnání s nejvzdělanějšími respondenty, tj. respondenty s ukončeným vzděláním ve věku 21+ let, vykazují nižší šanci jak respondenti s ukončeným vzděláním ve věku do 15 let (1,9krát), tak ve věku 16-20 let (1,4krát). Stejný vztah je charakteristický i pro jednotlivé země kromě Finska, kde mají vyšší šanci pouze respondenti s ukončeným vzděláním do 15 let, a Velké Británie, která jako jediná nevykazuje vliv vzdělání na souhlasné odpovědi respondentů.

Poslední vysvětlující proměnnou, jež hraje roli, je stát. Každá ze sledovaných zemí se odpověďmi svých respondentů, statisticky významně liší od odpovědí švédských respondentů. Respondenti každé z těchto zemí mají vyšší šanci s analyzovaným výrokem souhlasit. Nejvyšší poměr šancí lze pozorovat v jihoevropských státech, v Itálii činí jeho hodnota 13,339 a v Portugalsku 8,772. Přitom zaměstnanost žen s dětmi do 6 let je v Portugalsku třetí nejvyšší ze sledovaných států, důvodem tak pravděpodobně bude nutnost dvou příjmů v rodině. V Německu je šance odpovědět ve formě souhlasu 5,4krát vyšší, v České republice 3,2krát, v Nizozemsku a ve Francii 2,9krát a ve Finsku pouze 1,4krát.

Tab. 13 – Poměr šancí pro výrok „Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná“

Vysvětlující proměnná		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs				
žena	muž	0,592	0,547	0,642	<,0001
Věk	vs				
18-24 let	25-34 let	1,225	1,044	1,438	0,013
35-44 let	25-34 let	0,930	0,815	1,080	0,276
45-54 let	25-34 let	1,021	0,891	1,171	0,761
55-64 let	25-34 let	1,319	1,131	1,537	0,000
65+ let	25-34 let	1,865	1,581	2,200	<,0001
Rodinný stav	vs				
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,868	0,769	0,980	0,022
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,958	0,841	1,093	0,525
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,103	0,936	1,300	0,241
Vzdělání	vs				
do 15 let	21+ let	1,927	1,701	2,183	<,0001
16-20 let	21+ let	1,428	1,296	1,573	<,0001
Děti v domácnosti	vs				
ne	ano	1,005	0,908	1,113	0,917
Stát	vs				
Česká republika	Švédsko	3,180	2,521	4,011	<,0001
Finsko	Švédsko	1,360	1,053	1,757	0,019
Francie	Švédsko	2,866	2,277	3,607	<,0001
Itálie	Švédsko	13,339	10,456	17,018	<,0001
Německo	Švédsko	5,384	4,288	6,759	<,0001
Nizozemsko	Švédsko	2,946	2,344	3,704	<,0001
Portugalsko	Švédsko	8,772	6,918	11,123	<,0001
Velká Británie	Švédsko	2,372	1,889	2,979	<,0001

Poznámky: 12 121 respondentů. Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání.

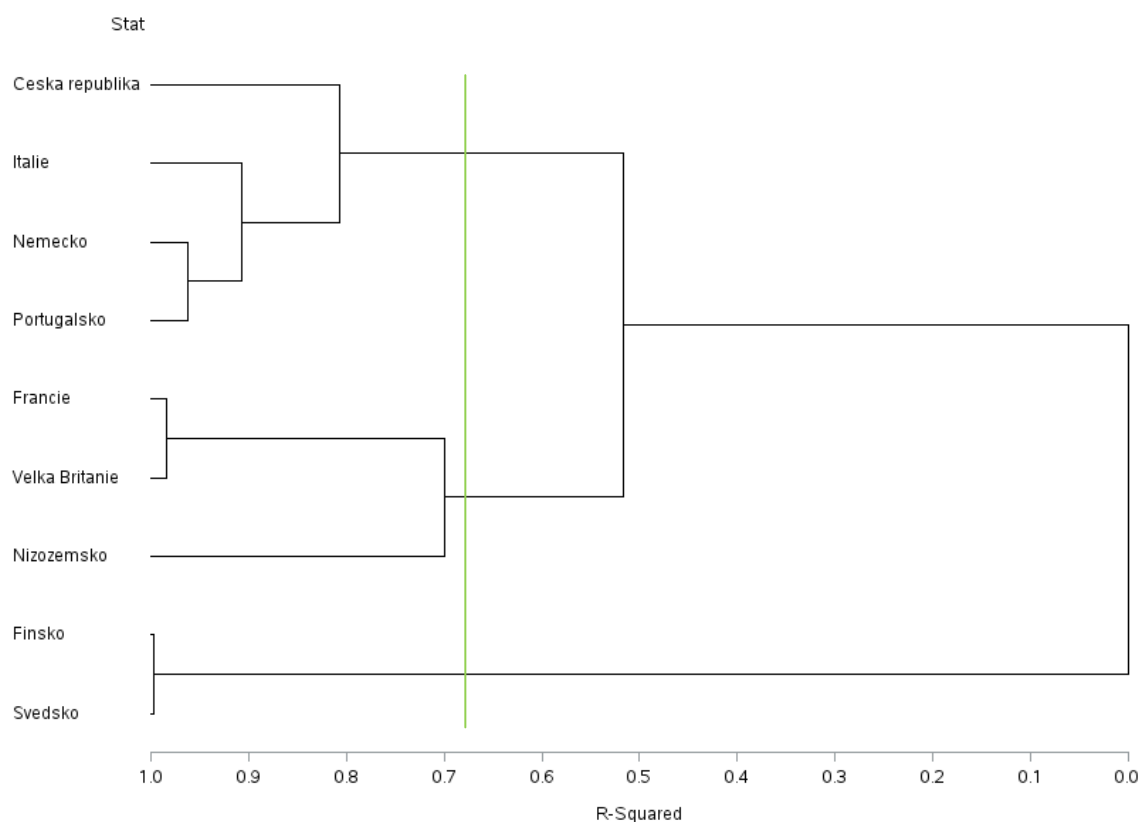
Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Shrneme-li výsledky týkající se všech analyzovaných výroků, jako nejvýznamnější vysvětlující proměnné můžeme označit pohlaví, vzdělání, stát a také věk respondenta. U všech uvedených výroků měli vyšší šance projevit konzervativnější názor muži, naopak ženy vykazovaly vyšší šanci zaujetí pokročilejších názorů týkajících se tradiční dělby rolí a svými postoji tak vyjádřily, že zaměstnání se stalo nedílnou součástí jejich života, jež je pro ně stejně důležité jako pro muže. U vzdělání se ukázalo jako platné pravidlo, že čím vyššího vzdělání respondent dosáhl (čím vyšší byla věková kategorie ukončení vzdělání), tím vyšší byla šance podpory rovnocenného postoje k postavení mužů a žen v rodině a na trhu práce. V rámci věku se projevil především konzervativní postoj starších jedinců, kteří vykazovali vyšší šanci souhlasit s tradiční dělbou rolí mezi muži a ženami. Stejná situace byla často viděna i u nejmladší věkové kategorie. Podle rodinného stavu byly významné rozdíly nejčastěji

shledány u svobodných, kteří projevovali vyšší šanci vyjádřit liberálnější postoj. Přítomnost dětí v domácnosti většinou nehrála roli. Pouze u jednoho výroku byly shledány statisticky významné rozdíly v odpovědích respondentů a v tomto případě se vyšší šance setkání s konzervativnějším postojem ukázala u respondentů s dětmi v domácnosti. Jak již bylo řečeno, významným prediktorem byl také stát. Ve většině případů se jednotlivé státy postojů a názorů svých obyvatel lišily od Švédska. Jak bylo předpokládáno, Švédsko se ukázalo být nejdále v postojích obyvatel k rovnocennému postavení žen a mužů jak v poli rodinném, tak pracovním. V porovnání s ním byla pozorována vyšší šance zaujetí více konzervativního postoje u respondentů ve všech vybraných státech.

Dle postojů respondentů jednotlivých zemí k pěti zkoumaným výrokům můžeme státy rozdělit do tří skupin (obr. 18). První je tvořena státy severní Evropy, Švédskem a Finskem, druhá Francií, Velkou Británií a Nizozemskem a třetí státy jižní Evropy, Českou republikou a Německem. Rozložení států podle postojů obyvatel je tak velmi podobné jejich postavení s ohledem na ekonomickou aktivitu žen a úhrnnou plodnost a opět se ukázalo rozdílné postavení Nizozemska a Německa, ačkoliv v rámci typologie modelů rodinných politik oba spadají do stejného modelu. Zajímavé je také vzájemné blízké postavení Francie a Velké Británie, která je zástupcem neintervenciálního modelu.

V první skupině jsou postoje k dělbě rolí a postavení žen nejliberálnější, druhá skupina tvoří jakýsi přechod a v třetí skupině je konzervativní smýšlení zastoupeno nejvíce a převažuje především v otázkách souvisejících se zaměstnaností žen s malými dětmi (tab. 14). Většina respondentů ve všech skupinách svými odpověďmi dává najevo, že ženy a muži by si měli být rovni jak na pracovním trhu, tak v otázce týkající se odpovědnosti za děti a domácnost a péče o ně. Zároveň si ale především respondenti ze států tvořících třetí skupinu a částečně i skupinu druhou myslí, že ženy s malými dětmi by se měly vzdát své kariéry. Na výrok o přednosti práva mužů na práci v případě nedostatku pracovních příležitostí odpovědělo souhlasně pouze 3,6 % respondentů z první skupiny, 11,8 % z druhé skupiny a 26,1 % z třetí skupiny. Pro stejnou odpovědnost mužů za domácnost a děti se vyjádřilo v odpovídajícím pořadí 96,7 %, 91,6 % a 89,2 %. U výroku, jenž staví v žebříčku hodnot žen domov a děti na první místo (před zaměstnáním), již tak jednoznačné odpovědi nepanovaly (především v případě druhé a třetí skupiny). V severských státech souhlasila s tímto výrokem třetina obyvatel, ve státech západní Evropy (bez Německa) to bylo 46,1 % a ve státech tvořících třetí skupinu již 56,8 %. Nejvíce konzervativní postoje lze pozorovat u výroku týkajícího se kariéry žen s malými dětmi a to, že matka musí dát přednost péči o své malé dítě před kariérou. Zatímco ve Švédsku a Finsku se respondenti v souhlasných a nesouhlasných odpovědích rozdělili téměř přesně na polovinu, v ostatních dvou skupinách převažovaly kladné odpovědi, jejichž podíl přesáhl hranici 70 %. Největší rozdíl mezi státy, respektive skupinami států, najdeme u výroku o strádání předškolních dětí, jež mají zaměstnané matky. V první skupině s tímto souhlasí pouze 20,6 % respondentů, v druhé 37,8 % a v třetí 60,3 %.

Obr. 18 – Dendrogram vycházející ze shlukové analýzy postojů respondentů v jednotlivých státech k vybraným pěti výrokům

Poznámky: Daty vstupujícími do analýzy byly podíly respondentů, kteří souhlasili s daným výrokem.

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Tab. 14 – Průměrný podíl respondentů, kteří souhlasili s uvedeným výrokem, v jednotlivých skupinách

Výrok	Skupina 1 (ŠVE, FIN)	Skupina 2 (FR, VB, NIZ)	Skupina 3 (ČR, NĚM, POR, IT)
"Když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy"	3,6	11,8	26,1
"Muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy"	96,7	91,6	89,2
"Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti"	33,5	46,1	56,8
"Matka musí dát péči o své malé dítě přednost před svou kariérou"	49,5	71,0	73,5
"Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná"	20,6	37,8	60,3

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Kapitola 9

Závěr

Postavení žen ve společnosti se v souvislosti se změnami, jež se odehrály v průběhu 20. století v rámci rodinného chování a pracovního trhu, významně proměnilo. Objevení a rozšíření hormonální antikoncepce a vstup žen na pracovní trh ženám přinesly nezávislost a nové možnosti, jak naplnit život. Úroveň úhrnné plodnosti klesla pod hranici prosté reprodukce a participace žen na pracovním trhu se zvýšila. I přesto ve většině států míra zaměstnanosti žen zatím nedosahuje té mužské, ačkoliv ve státech severní Evropy, jejichž politika je dlouhodobě zacílená na rovnost žen a mužů, je rozdíl velmi malý. Dle respondentů většiny analyzovaných států by v souvislosti se snahou zvýšit počet pracujících žen měla být řešena především otázka zvýšení příjmu žen. Příjmy mužů a žen jsou oblastí, v níž se setkáme s relativně velkou genderovou nerovností ve všech státech. Jedním z důvodů je rodičovství. Hlavní odpovědnost za péči o děti a domácnost mají stále především ženy, což potvrzuje průměrný počet hodin strávených neplacenou prací, jež je ve všech analyzovaných státech pro ženy větší než pro muže. Ony jsou tak zároveň častěji těmi, které podstupují rizika související s přerušáním kariéry nebo snížením úvazku či které čelí tzv. dvojí zátěži.

Na reprodukční chování a participaci žen na trhu práce má vliv mnoho faktorů. Základem jsou jejich preference, které ale mohou být ovlivňovány dalšími faktory. Důležitou roli hrají také náklady na děti a náklady ztracených příležitostí, kulturní prostředí či působení veřejných politik. Rodinná a zaměstnanecká politika by měla utvářet takové prostředí, které rodičům umožní svobodnou volbu životní strategie a které bude ženy s dětmi co nejméně znevýhodňovat na trhu práce oproti těm, co děti nemají, či těm, jež nejsou hlavními pečovateli (většinou muži). Pro dosažení vyšší úrovně úhrnné plodnosti a zároveň také participace žen na pracovním trhu jsou důležité nástroje rodinné politiky, které ženám/rodičům usnadňují kombinaci pracovního a rodinného života a pro něž je charakteristický rovný přístup k mužům a ženám. To potvrzují data za jednotlivé státy, jejichž postavení s ohledem na ekonomickou aktivitu žen a úhrnnou plodnost lze považovat za odpovídající podmínkám pro harmonizaci pracovního a rodinného života. S ohledem na typologii modelů rodinných politik bylo postavení jednotlivých států shledáno jako ne zcela odpovídající a poukazuje na posun a změny v rodinných politikách, jež se (ne)odehrály v jednotlivých zemích v souvislosti s otázkou skloubení pracovního a rodinného života.

Podmínky pro harmonizaci pracovních a rodičovských rolí se ukázaly být nejvíce přátelské ve státech severní Evropy, především ve Švédsku, kde mají ženy možnost využití kvalitních a dobře ohodnocených částečných úvazků, zároveň zde má velký podíl žen možnost úpravy začátku a konce pracovní doby. Snaha o větší zapojení mužů do péče o děti je podpořena otcovskou dovolenou a tzv. otcovskými kvótami v rámci rodičovské dovolené, která je rovnoměrně rozdělena mezi partnery. Systém zařízení péče o děti je štědře dotovaný státem, nabízí kvalitní služby a je brán jako právo každého dítěte na vzdělání. Finsko svými podmínkami mírně zaostává za Švédskem a stejná situace platí i s ohledem na úroveň ekonomické aktivity žen a úhrnné plodnosti. Naopak nejméně přátelské prostředí najdeme především ve státech jižní Evropy, v České republice a také v Německu, kde je pro ženy obtížnější skloubit práci s rodinou, což se odráží v horším postavení států z hlediska vztahu mezi ekonomickou aktivitou žen a úhrnnou plodností. Podmínky na trhu práce v těchto státech nejsou ženám příliš nakloněny a až na Portugalsko je navíc špatná situace týkající se zařízení péče o děti mladší tří let. Zároveň je zde nižší podíl veřejných rodinných výdajů na HDP. Nejčastěji zmiňovaná opatření k usnadnění kombinace práce a rodiny, která by podle respondentů měla být řešena prioritně, byla ve většině států: pružnější pracovní doba a více typů/možností práce, zvýšení dostupnosti zařízení péče o malé děti a závislé osoby a zavedení povinnosti pro společnosti zavádět opatření pomáhající zaměstnancům dosahovat lepší životní rovnováhy mezi prací a rodinou.

Genderová rovnost společně s rovnými příležitostmi žen a mužů jsou základním principem Evropské unie. Prosazování zásady rovnosti žen a mužů ze strany státu v rámci politik a různých opatření má vliv na postavení žen a mužů na trhu práce, ale také v rodině a ve společnosti. Prostředí s podmínkami, jež podporují rovné příležitosti žen a mužů, se projevuje v liberálnějších názorech a postojích obyvatel k postavení žen a mužů v rodině a na trhu práce, k rozdělení rolí a k problematice zaměstnaných matek. Zatímco většina respondentů ve všech analyzovaných zemích vyjádřila souhlas s tím, že ženy a muži by měli mít rovné příležitosti na pracovním trhu a měli by si být rovni i v odpovědnosti za děti a domácnost, u otázek zaměřených na hlavní touhu žen a především na zaměstnanost žen s malými dětmi již byly shledány mnohem více konzervativní názory. Výsledky analýzy potvrdily předpoklad nejvíce rozdílných postojů podle pohlaví, vzdělání, věku a státu. Méně významnými charakteristikami se ukázaly být rodinný stav a přítomnost dětí v rodině. Tak jak bylo očekáváno, vyšší šance konzervativnějších názorů byly shledány u mužů, u vyšších věkových kategorií, u méně vzdělaných a u všech vybraných států (v porovnání se Švédskem). Jsou to tedy především ženy, generace, jichž se tato problematika nejvíce dotýká, a lidé s vyšším vzděláním, kteří vykazují vyšší šanci nesouhlasit s tradičním rozdělením rolí mezi muži a ženami a mít liberálnější postoje. Právě proto, že se jedná o lidi, jichž se daná problematika nejvíce týká, jejich názory a postoje by měly být určující. V rámci jednotlivých států byly nejliberálnější názory vyjadřovány ve Švédsku, nejvíce podobné postoje se ukázaly být ve Finsku, o něco více konzervativní byly postoje v Nizozemsku, Francii a Velké Británii a

největší genderové stereotypy byly nalezeny v postojích respondentů z Itálie, Portugalska, České republiky a také Německa.

Výsledky analýzy potvrdily hypotézu, že ve státech, jejichž politiky jsou založeny na rovnosti pohlaví a rovných příležitostech a jež se snaží vybudovat takové prostředí, které rodičům umožní volbu životní strategie, mají lidé liberálnější názory k postavení žen v rodině a na trhu práce. Data zároveň poukazují na spojitost mezi rovnocenným postavením žen a mužů, mírou zaměstnanosti žen a úrovní plodnosti. Přátelské podmínky pro kombinaci pracovního a rodinného života a liberálnější postoje se společně pozitivně odrážejí v zaměstnanosti a reprodukčním chování žen.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BALUNOVÁ, K. 2010. *Postoje a hodnoty mladých lidí k řešení konfliktu práce versus rodina* [online]. Brno, 2010 [cit. 07-02-2014]. 76 s. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/114180/fss_m/diplomka_5.1..pdf>.
- BECKER, S. G. 1981. *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press, 1981. 441 s. ISBN 978-0-674-02066-5.
- BECKER, S. G. 1997. *Teorie preferencí*. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 1997. 352 s. ISBN 80-7169-463-0.
- BIERZOVÁ, J. 2006. Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi. *Gender, rovné příležitosti, výzkum* [online]. 2006, roč. 7, č. 1, s. 19-26 [cit. 23-04-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.genderonline.cz/uploads/5a27cc06e2f4220bde54b069a0b6a5232f56cfaa_rozdeleni-domacich-praci.pdf>.
- BREWSTER, K. L.; RINDFUSS, R. R. 2000. Fertility and Women's Employment in Industrialized Nations. *Annual Review of Sociology* [online]. 2000, vol. 26, p. 271-296 [cit. 27-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.soc.26.1.271>>.
- ČERMÁK, J. 2003. Postavení ženy ve společnosti se zaměřením na Českou republiku. *E-polis.cz* [online]. 2003 [cit. 08-01-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/33-postaveni-zeny-ve-spolecnosti-se-zamerenim-na-ceskou-republiku.html>>. ISSN 1801-1438.
- DALY, M.; CLAVERO, S. 2002. *Contemporary Family Policy: A Comparative Review of Ireland, France, Germany, Sweden and the UK* [online]. Dublin: Institute of Public Administration, 2002, 203 s. [cit. 02-03-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.welfare.ie/en/downloads/cfpreport.pdf>>. ISBN 1-902448-79-0.
- DEL BOCA, D. 2003. *Why are fertility and participation rates so low in Italy (and Southern Europe)?* [online]. Paper prepared for presentation at the Italian Academy at Columbia University, 2003, 24 s. [cit. 18-04-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.italianacademy.columbia.edu/publications/working_papers/2003_2004/paper_fa03_DelBoca.pdf>.

- DEMETRIADES, S.; MEIXNER, M.; BARRY, A. 2006. *Reconciliation of work and family life and collective bargaining in the European Union: An analysis of EIRO articles* [online]. Eurofound, 2006, 68 s. [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0606.htm>>.
- DORBRITZ, J. 2008. Germany: Family diversity with low actual and desired fertility. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 17, p. 557-598 [cit. 07-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/17/19-17.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- DUDOVÁ, R. 2012. Rodinná politika a formální péče o malé děti - příklad Francie a Nizozemí. In DUDOVÁ, R.; FORMÁNKOVÁ, L.; KACZYNSKÁ, B.; MÄRZOVÁ, H.; PAVLOVSKÁ, V.; VÁLKOVÁ, J. *Rodinná politika II: zaměřeno na kontext změn mateřské a rodičovské dovolené a nedostupnost a legislativní změny v oblasti zařízení péče o předškolní děti* [online]. 2012 [cit. 21-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/f26ec32f53a15794cd9388a660de0a25/rodinna-politika.pdf>.
- ENGELHARDT, H.; KÖGEL, T.; PRSKAWETZ, A. 2004. Fertility and women's employment reconsidered: A macro-level time-series analysis for developed countries, 1960-2000. *Population Studies* [online]. 2004, vol. 58, no. 1, p. 109-120 [cit. 27-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.jstor.org/discover/10.2307/4148251?uid=3737856&uid=2134&uid=2&uid=70&uid=4&sid=21104359934987>>.
- ESPING-ANDERSEN, G. 2009. *The Incomplete Revolution: Adapting to Women's New Roles*. Cambridge: Polity Press, 2009. 200 s. ISBN 978-0-7456-4315-1.
- ESPING-ANDERSEN, G.; DUNCAN, G.; HEMERIJCK, A.; MYLES, J. 2002. *Why we need a new welfare state*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 244 s. ISBN 0-19-925643-8.
- Eurofound. 2011. *European Company Survey 2009. Part-time work in Europe* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2011, 59 s. [cit. 05-05-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1086.htm>>. ISBN 978-92-897-0883-8.
- Eurofound. 2012a. *Third European Quality of Life Survey - Quality of life in Europe: Impacts of the crisis* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. 168 s. [cit. 23-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/64/en/1/EF1264EN.pdf>>. ISBN 978-92-897-1099-2.
- Europa. 2005. *Summaries of EU legislation. Teleworking* [online]. European Union, 2005 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/employment_rights_and_work_organisation/c10131_en.htm>.

- Europa. 2006a. *Summaries of EU legislation. Part-time working* [online]. European Union, 2006 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/employment_rights_and_work_organisation/c10416_en.htm>.
- Europa. 2006b. *Summaries of EU legislation. Fixed-term work* [online]. European Union, 2006 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/employment_rights_and_work_organisation/c10822_en.htm>.
- Europa. 2008. *Summaries of EU legislation. Protection of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding* [online]. European Union, 2008 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/c10914_en.htm>.
- Europa. 2009. *Summaries of EU legislation. Childcare* [online]. European Union, 2009 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/c10916_en.htm>.
- Europa. 2010. *Summaries of EU legislation. Parental leave* [online]. European Union, 2010 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/equality_between_men_and_women/em0031_en.htm>.
- Europa. 2011. *Summaries of EU legislation. Equal treatment of temporary workers* [online]. European Union, 2011 [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/employment_rights_and_work_organisation/c11329_en.htm>.
- Europa. 2014. *Zaměstnanost a sociální věci* [online]. European Union, 2014 [cit. 06-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/pol/socio/index_cs.htm>.
- European Commission. 2014. *Demographic analysis* [online]. European Union, 2014 [cit. 06-03-2014]. Dostupné z WWW: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=502&>>.
- European Platform for Investing in Children. 2014. *Country profiles* [online]. European Union, 2014 [cit. 22-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/epic/countries/index_en.htm>.
- European Values Study. 2014. *About EVS* [online]. 2014 [cit. 19-06-2014] Dostupné z WWW: <http://www.europeanvaluesstudy.eu/firmShowpage?v_page_id=4386315781860116>.
- Eurostat. 2009b. *Reconciliation between work, private and family life in the European Union* [online]. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009, 135 s. [cit. 21-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-908/EN/KS-78-09-908-EN.PDF>. ISBN 978-92-79-12859-2.

- Eurostat. 2014b. *Eurostat's Concepts and Definitions Database* [online]. European Commission, 2014 [cit. 19-06-2014]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_NOM_DTL_GLOSSARY&StrNom=CODED2&StrLanguageCode=EN>.
- Evropská komise. 2010. *Evropa 2020. Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění* [online]. Brusel, 2010, 34 s. [cit. 19-04-2014]. Sdělení Komise. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:CS:PDF>>.
- Evropská komise. 2013. *Barcelonské cíle: Rozvoj zařízení péče o děti předškolního věku v Evropě v zájmu trvalého růstu podporujícího začlenění* [online]. Brusel, 2013, 17 s. [cit. 21-05-2014]. Zpráva Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Dostupné z WWW: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2013:0322:FIN:CS:PDF>>.
- Evropská komise. 2014a. *Jak odstranit platovou nerovnost mezi ženami a muži v Evropské unii* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2014, 24 s. [cit. 22-04-2014]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/gender_pay_gap/140319_gpg_cs.pdf>. ISBN 978-92-79-36088-6.
- Evropská komise. 2014b. *Den rovného odměňování: ženy v Evropě v průměru stále vydělávají o 16,4 % méně než muži* [online]. Brusel, 2014 [cit. 22-04-2014]. Tisková zpráva. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-190_cs.htm>.
- FISCHLOVÁ, D. 2002. *Analýza rozdílů ve výši pracovních příjmů mužů a žen - návržení modelového postupu zjišťování podílu diskriminace* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2002, 78 s. [cit. 18-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/fisch.pdf>>.
- FOKKEMA, T.; DE VALK, H.; DE BEER, J.; VAN DUIN, C. 2008. The Netherlands: Childbearing within the context of a "Poldermodel" society. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 21, p. 743-794 [cit. 05-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/21/19-21.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- FOLDYNOVÁ, M. 2012. *Životní strategie mladých matek v oblasti harmonizace práce a rodiny* [online]. Brno, 2012 [cit. 09-02-2014]. 87 s. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/362897/fss_m/Foldynova-diplomova_prace.pdf>.
- FORMÁNKOVÁ, L. 2010. Ideály péče v kontextu nových sociálních rizik. *Sociální studia* [online]. 2010, roč. 7, č. 2, s. 69-92 [cit. 09-01-2014]. Dostupné z WWW: <<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/101025114511.pdf>>. ISSN 1214-813X.

- FORMÁNKOVÁ, L.; DUDOVÁ, R.; VOHLÍDALOVÁ, M. 2011. *Bariéry a možnosti využití flexibilních forem práce v ČR z komparativní perspektivy* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2011, 171 s. [cit. 05-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13789/flexi_prace.pdf>.
- FORMÁNKOVÁ, L.; KŘÍŽKOVÁ, A. 2009. Flexibilní pracovní režimy jako nástroj kombinace pracovního a rodinného života. *Fórum sociální politiky* [online]. 2009, roč. 3, č. 2, p. 14-19 [cit. 04-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.vupsv.cz/sites/File/forum_socialni_politiky/Casopis_FSP_2_2009.pdf>. ISSN 1803-7488.
- FREJKA, T.; SOBOTKA, T. 2008. Overview Chapter 1: Fertility in Europe: Diverse, delayed and below replacement. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 3, p. 15-46 [cit. 03-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/3/19-3.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. 2008. Summary and general conclusions: Childbearing Trends and Policies in Europe. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 2, p. 5-14 [cit. 09-01-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/2/19-2.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- FRÍZLOVÁ, I. 2014. Zaměstnanost a sociální věci. *Euroskop.cz* [online]. 2014 [cit. 06-03-2014]. Dostupné z WWW: <<https://www.euroskop.cz/688/sekce/zamestnanost-a-socialni-veci/>>.
- GAUTHIER, A. H. 1996. *The State and the Family: A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*. Oxford: Clarendon Press, 1996. 232 s. ISBN 0-19-828804-2.
- GAUTHIER, A. H. 2000. *Public policies affecting fertility and families in Europe: A survey of the 15 member states* [online]. Paper prepared for the European Observatory on Family Matters, Annual Seminar 2000: „Low Fertility, Families and Public Policies“, Sevilla, 2000, 43 s. [cit. 01-02-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.unav.es/icf/main/documentos/Gauthier_Public-policies-fertility.pdf>.
- GAUTHIER, A. H. 2002. Family Policies in Industrialized Countries: Is There Convergence? *Population (English Edition)* [online]. 2002, vol. 57, no. 3, p. 447-474 [cit. 02-02-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.cairn-int.info/article-E_POPU_203_0457--family-policies-in-industrialized-countr.htm#re7no7>.
- Gesis. 2014a. *Eurobarometer Data Service* [online]. 2014 [cit. 19-06-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.gesis.org/en/eurobarometer/overview/>>.

- GONZÁLEZ, M. J. 2006. Balancing Employment and Family Responsibilities in Southern Europe: Trends and Challenges for Social Policy Reform. *Revue française des affaires sociales* [online]. 2006, no. 5, p. 189-214 [cit. 18-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://dcpis.upf.edu/~mjose-gonzalez/PDF/gonzalezrfas12006A.pdf>>. ISSN 0035-2985.
- GROSSEROVÁ, I. 2009. *Možnosti harmonizace práce a rodiny ve vybrané zaměstnavatelské organizaci* [online]. Brno, 2009 [cit. 09-02-2014]. 90 s. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z WWW: <https://is.muni.cz/th/289646/fss_m/Magisterska_prace.pdf?lang=cs>.
- HAKIM, C. 2003. A new approach to explaining fertility patterns: Preference theory. *Population and Development Review* [online]. 2003, vol. 29, no. 3, p. 349-374 [cit. 05-02-2014]. Dostupné z WWW: <<http://psych.cf.ac.uk/esrcfertilitynetwork/pubs/PDR-Hakim.pdf>>.
- HAMPLOVÁ, D. 2003. *Vstup do manželství a nesezdaného soužití v České republice po roce 1989 v souvislosti se vzděláním* [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003, 52 s. Sociologické texty/Sociological Papers, vydání 4 [cit. 09-02-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.soc.cas.cz/publikace/vstup-do-manzelstvi-nesezdaneho-souziti-v-ceske-republice-po-roce-1989-v-souvislosti-se>>. ISBN 80-7330-029-X.
- HEŘMANOVÁ, E. 1991. *Vybrané vícerozměrné statistické metody v geografii*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 133 s. ISBN 80-7066-302-2.
- HOEM, J. M. 2006. Proč má Švédsko tak vysokou plodnost? *Demografie*. 2006, roč. 48, č. 4, s. 241–250. ISSN 0011-8265.
- HRABA, J.; MCCUTCHEON, A. L.; VEČERNÍK, J. 1997. Životní šance mužů a žen v období transformace. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* [online]. 1997, roč. 33, č. 4, s. 405-421 [cit. 09-01-2014]. Dostupné z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/beb81d195c54037bb564347ed600796a94f9227b_249_405HRABA.pdf>. ISSN 2336-128X.
- CHALOUPKOVÁ, J. 2005. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* [online]. 2005, roč. 41, č. 1, s. 57-77 [cit. 23-04-2014]. Dostupné z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/8f650144ca32d413310a694afcd6f715dfddc8f6_540_13c haloupkova18.pdf>. ISSN 2336-128X.
- CHROMKOVÁ MANEA, B. 2011. *Is there a place for preferences? Fertility, family and work-life reconciliation: Post communist developments in the Czech Republic* [online]. Brno, 2011 [cit. 09-02-2014]. 210 s. Disertační práce (PhD). Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/66436/fss_d/Disertacni_prace_Chromkova_Manea.pdf>.

- CHROMKOVÁ MANEA, B.; MRÁZOVÁ, M.; RABUŠIC, L. 2006. Teorie založené na lidských preferencích jako možný příspěvek k vysvětlení současného reprodukčního chování. In SIROVÁTKA, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 2006, s. 55-76. ISBN 80-7326-104-9.
- JACQUOT, S.; LEDOUX, C.; PALIER, B. 2010. *The emergence and changing nature of a polysemic category. European resources in the field of reconciliation between paid work and private life* [online]. Edinburgh: RECOWE Publication, Dissemination and Dialogue Centre, 2014, 29 s. [cit. 06-03-2014]. Working papers on the Reconciliation of Work and Welfare in Europe 11/2010. Dostupné z WWW: <http://www.socialpolicy.ed.ac.uk/__data/assets/pdf_file/0009/52866/REC-WP_1110_Jacquot_Ledoux_Palier.pdf>.
- JASILIONIENE, A.; JDANOV, D. A.; SOBOTKA, T.; ANDREEV, E. M.; ZEMAN, K.; SHKOLNIKOV, V. M. 2012. *Methods Protocol for the Human Fertility Database*. [online]. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research, Vienna: Vienna Institute of Demography, 2012 [cit. 19-06-2014]. Dostupný z WWW: <<http://www.humanfertility.org/Docs/methods.pdf>>.
- KOCOURKOVÁ, J. 2008. Rodinná politika ve státech Evropské unie. In BARTOŇOVÁ, D. et al. *Populační vývoj České republiky 2007*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2008, s. 127–130. ISBN 978–80–86561–46–2.
- KOSCHIN, F. 1998. Druhý demografický přechod. *Demografie*. 1998, roč. 40, č. 4, s. 257–259. ISSN 0011-8265.
- KUCHAŘOVÁ, V.; ETTLEROVÁ, S.; NEŠPOROVÁ, O.; SVOBODOVÁ, K. 2006. *Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů* [online]. Praha: VÚPSV, 2006, 112 s. [cit. 14-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_195.pdf>. ISBN 80-87007-18-2.
- MATĚJKOVÁ, B.; PALONCYOVÁ, J. 2004. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích II* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2004, 79 s. [cit. 09-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_139.pdf>.
- MCRAE, S. 2003. Constraints and choices in mothers' employment careers: a consideration of Hakim's Preference Theory. *The British Journal of Sociology* [online]. 2003, vol. 54, no. 3, p. 317-338 [cit. 07-02-2014]. Dostupné z WWW: <<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-4446.2003.00317.x/pdf>>.
- MELOUN, M.; MILITKÝ, J. 2004. Přednosti analýzy shluků ve vícerozměrné statistické analýze. In *Sborník přednášek z konference Zajištění kvality analytických výsledků* [online]. 2004, s. 29-46 [cit. 23-06-2014]. Dostupné z WWW: <<http://meloun.upce.cz/docs/publication/152.pdf>>. ISBN 80-86380-22-X.

- Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2004. *Národní zpráva o rodině* [online]. 2004, 224 s. [cit. 01-02-2014]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf>.
- MITCHELL, E. 2010. Typologizace sociálního státu v díle G. Esping-Andersena. *SOCIOweb* [online]. 2010, č. 01 [cit. 03-03-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=337&lst=108>>. ISSN 1214-1720.
- MOSS, P. 2013. *International Review of Leave Policies and Research 2013* [online]. London: International Network on Leave Policies and Research, 2013, 300 s. [cit. 16-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2013_complete.6june.pdf>.
- MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
- NEŠPOROVÁ, O. 2005. *Harmonizace rodiny a zaměstnání. Rodiny s otci na rodičovské dovolené* [online]. Praha: VÚPSV, 2005, 86 s. [cit. 14-05-2014]. Část 4. Dostupné z WWW: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_176.pdf>. ISBN 80-239-6824-6.
- OECD. 2011a. *Doing Better for Families* [online]. OECD, 2011 [cit. 05-04-2014]. Country notes: Portugal. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/els/family/47704295.pdf>>.
- OECD. 2011b. *Doing Better for Families* [online]. OECD, 2011 [cit. 07-04-2014]. Country notes: Italy. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/els/family/47701018.pdf>>.
- OECD Family Database. 2014 [online]. OECD, 2014. [cit. 19-06-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/els/soc/oecdfamilydatabase.htm>>.
- OLÁH, L. SZ.; BERNHARDT, E. 2008. Sweden: Combining childbearing and gender equality. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 28, p. 1105-1144 [cit. 06-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/28/19-28.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- PFAU-EFFINGER, B. 1998. Gender cultures and the gender arrangement - a theoretical framework for cross-national gender research. *Innovation: the European Journal of Social Science Research* [online]. 1998, vol. 11, issue 2, p. 147-166 [cit. 26-02-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13511610.1998.9968559#U86OzPI_v-s>.
- PFAU-EFFINGER, B. 2004. *Development of Culture, Welfare States and Women's Employment in Europe*. Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2004. 217 s. ISBN 978-0-7546-1693-1.

- RATHOUSKÁ, K. 2013. *Aktivní otcovství jako součást rodinné politiky států EU* [online]. Praha, 2013 [cit. 01-03-2014]. 192 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Katedra demografie a geodemografie. Dostupné z WWW: <http://is.cuni.cz/webapps/zzp/search/?lang=cs&tab_searchas=basic>.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 1997–1998. Česká republika a druhý demografický přechod? *Geografické rozhledy*. 1997–1998, roč. 7, č. 2, s. 39–42. ISSN 1210-3004.
- RYCHTAŘÍKOVÁ, J. 2007. Porodnost v České republice: dvě rozdílné epochy. *Geografické rozhledy*. 2007, roč. 17, č. 1, s. 2–5. ISSN 1210-3004.
- ŘEHÁKOVÁ, B. 2000. Nebojte se logistické regrese. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* [online]. 2000, roč. 36, č. 4, s. 475–492. [cit. 23-06-2014] Dostupné z WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/5f6961faa17dd98a67cfb71a5205469d297369f5_372_475REHAK.pdf>. ISSN 0038-0288.
- SAS Institute Inc. 2011. Base SAS® 9.3 Procedures Guide: Statistical Procedures [online]. Cary, NC: SAS Institute Inc., 2011, 531 s. [cit. 23-06-2014] Dostupné z WWW: <<http://support.sas.com/documentation/onlinedoc/base/procstat93m1.pdf>>. ISBN 978-1-60764-896-3.
- SIGLE-RUSHTON, W. 2008. England and Wales: Stable fertility and pronounced social status differences. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 15, p. 455–502 [cit. 06-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/15/19-15.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- SIROVÁTKA, T. 2006. Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky. In SIROVÁTKA, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. 2006, s. 77–112. ISBN 80-7326-104-9.
- SOBOTKA, T. 2005. Changes in fertility quantum and tempo in Austria, the Czech Republic and Slovakia. A parity-specific view. In KOSCHIN, F. (ed.) *Fertility and family trends in Austria, the Czech Republic and Slovakia: Towards a convergence?* [online]. 2005, p. 45–71 [cit. 04-04-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.oeaw.ac.at/vid/download/sobotka/Sobotka2005_Fertility%20CZ_AT_SK.pdf>
- SOBOTKA, T.; ŠŤASTNÁ, A.; ZEMAN, K.; HAMPLOVÁ, D.; KANTOROVÁ, D. 2008. Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of state socialism. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 14, p. 403–454 [cit. 22-05-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/14/19-14.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- SUCHOMELOVÁ, M.; FISCHLOVÁ, D. 2006. *Moderní společnost a její proměny: Gender v managementu* [online]. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006, 26 s. [cit. 07-03-2014]. Dostupné z WWW: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/MS-Fi_Su.pdf>. ISBN 80-87007-12-3.

- ŠPIDLA, V. 2008. Zkušenost Evropské unie: rovnost začíná v rodině. In KŘÍŽKOVÁ, A.; DUDOVÁ, R.; HAŠKOVÁ, H.; MAŘÍKOVÁ, H.; UHDE, Z. (eds.) *Práce a péče: proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie* [online]. 2008, s. 11-27 [cit. 09-01-2014]. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/el/1423/jaro2009/SPP139/um/krizkova_sazba_B2.pdf>. ISBN 978-80-86429-94-6.
- ŠPIDLA, V. 2009. Projev Vladimíra Špidly, evropského komisaře pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti. *Demografie* [online]. 2009, roč. 51, č. 4, p. 231-234 [cit. 21-05-2014]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/1000344D48/\\$File/demografie_4_2009.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/1000344D48/$File/demografie_4_2009.pdf)>.
- The Human Fertility Database. 2014 [online]. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research, Vienna: Vienna Institute of Demography, 2014 [cit. 19-06-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.humanfertility.org/cgi-bin/main.php>>.
- THÉVENON, O. 2009. Increased Women's Labour Force Participation in Europe: Progress in the Work-Life Balance or Polarization of Behaviours? *Population (English Edition)* [online]. 2009, vol. 64, no. 2, p. 235-272 [cit. 27-04-2014]. Dostupné z WWW: <http://hal.archives-ouvertes.fr/docs/00/43/91/08/PDF/01_INE_PopE0902_Thevenon.pdf>.
- THÉVENON, O. 2011. Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis. *Population and Development Review* [online]. 2011, vol. 37, no. 1, p. 57-87 [cit. 01-03-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.thefamilywatch.org/doc/doc-0198-es.pdf>>.
- THÉVENON, O. 2013. *Drivers of Female Labour Force Participation in the OECD* [online]. OECD Publishing, 2013, 58 s. [cit. 18-04-2014]. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 145. Dostupné z WWW: <<http://dx.doi.org/10.1787/5k46civrngms6-en>>.
- TOULEMON, L.; PAILHÉ, A.; ROSSIER, C. 2008. France: High and stable fertility. In FREJKA, T.; SOBOTKA, T.; HOEM, J. M.; TOULEMON, L. (eds.) *Special Collection 7: Childbearing trends and policies in Europe. Demographic research* [online]. 2008, vol. 19, article 16, p. 503-556 [cit. 05-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/16/19-16.pdf>>. ISSN 1435-9871.
- URBAN, L. 2003. *Lisabonská strategie, její hlavní směry a nástroje* [online]. Working Paper UK FSV-IES, 2003, 19 s. [cit. 19-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://ies.fsv.cuni.cz/default/file/download/id/681>>.
- VALENTOVÁ, M. 2004. *Rovnováha mezi rodinným životem a pracovní kariérou v kontextu ženské zaměstnanosti* [online]. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2004, 63 s. [cit. 07-02-2014]. Dostupné z WWW: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_152.pdf>.

- VIKAT, A. 2004. Women's Labor Force Attachment and Childbearing in Finland. In NEYER, G.; ANDERSSON, G. *Special Collection 3: Contemporary Research on European Fertility: Perspectives and Developments. Demographic research* [online]. 2004, article 8, p. 177-212 [cit. 03-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.demographic-research.org/special/3/8/s3-8.pdf>>.
- VOHLÍDALOVÁ, M.; FORMÁNKOVÁ, L. 2012. Částečné úvazky v České republice: šance nebo riziko? *Fórum sociální politiky* [online]. 2012, roč. 6, č. 5, p. 17-21 [cit. 04-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/FSP_2012-05.pdf>. ISSN 1803-7488.
- VOJÁČEK, O. 2011. K pojetí preferencí v ekonomickém myšlení. *Politická ekonomie* [online]. 2011, roč. 59, č. 3, s. 345-358 [cit. 09-02-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.vse.cz/polek/795>>.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ DAT

- BREWSTER, K. L.; RINDFUSS, R. R. 2000. Fertility and Women's Employment in Industrialized Nations. *Annual Review of Sociology* [online]. 2000, vol. 26, p. 271-296 [cit. 26-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.soc.26.1.271>>.
- Český statistický úřad. 2005. *Ekonomická aktivita obyvatelstva* [online]. 2005. [cit. 26-04-2014]. Dostupné z WWW: <[http://notes3.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/D600325B39/\\$File/kap_I_08.pdf](http://notes3.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/t/D600325B39/$File/kap_I_08.pdf)>.
- Eurofound. 2012a. *Third European Quality of Life Survey - Quality of life in Europe: Impacts of the crisis* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. 168 s. [cit. 21-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2012/64/en/1/EF1264EN.pdf>>. ISBN 978-92-897-1099-2.
- Eurofound. 2012b. *European Quality of Life Survey 2012 - Employment and work-life balance* [online]. 2012 [cit. 03-05-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.eurofound.europa.eu/surveys/smt/3eqsls/index.EF.php?locale=EN>>.
- Eurostat. 2009a. *Obecná databáze Eurostatu (česká verze)* [online]. 2009. [cit. 22-03-2014]. Dostupné z WWW: <<http://apl.czso.cz/ode/tab/tps00016.htm>>.
- Eurostat. 2014a. *Database – Population and social conditions* [online]. European Commission, 2014. [cit. 03-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.
- Gesis. 2014b. *Eurobarometer 72.2* [online]. TNS OPINION & SOCIAL, Brussels. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4976 Data file Version 3.0.0 [cit. 03-06-2014]. Dostupné z WWW: <<https://dbk.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=4976>>.
- Gesis. 2014c. *European Values Study Longitudinal Data File 1981-2008 (EVS 1981-2008)* [online]. GESIS Data Archive, Cologne. ZA4804 Data file Version 2.0.0 [cit. 03-06-2014]. Dostupné z WWW: <<https://dbk.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=4804>>.

- MOSS, P. 2013. *International Review of Leave Policies and Research 2013* [online]. London: International Network on Leave Policies and Research, 2013, 300 s. [cit. 03-05-2014]. Dostupné z WWW: <http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2013_complete.6june.pdf>.
- OECD Family Database. 2014 [online]. OECD, 2014. [cit. 03-05-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.oecd.org/els/soc/oecdfamilydatabase.htm>>.
- OECD.StatExtracts. 2014. *Labour* [online]. OECD, 2014. [cit. 26-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://stats.oecd.org/index.aspx?r=639523>>.
- The Human Fertility Database. 2014 [online]. Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research, Vienna: Vienna Institute of Demography, 2014 [cit. 26-04-2014]. Dostupné z WWW: <<http://www.humanfertility.org/cgi-bin/main.php>>.

PŘÍLOHY

- Příloha 1 Poměr šancí pro výrok „Když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy“ za jednotlivé země
- Příloha 2 Poměr šancí pro výrok „Muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy“ za jednotlivé země
- Příloha 3 Poměr šancí pro výrok „Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti“ za jednotlivé země
- Příloha 4 Poměr šancí pro výrok „Matka musí dát péči o své malé dítě přednost před svou kariérou“ za jednotlivé země
- Příloha 5 Poměr šancí pro výrok „Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná“ za jednotlivé země

Příloha 1 – Poměr šancí pro výrok „Když je nedostatek pracovních příležitostí, muži mají na práci větší právo než ženy“ za jednotlivé země

Vysvětlující proměnná		Česká republika				Finsko				Francie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti	Statistická významnost		Exp (B)	95% interval spolehlivosti	Statistická významnost		Exp (B)	95% interval spolehlivosti	Statistická významnost	
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,421	0,322	0,551	<,0001	0,493	0,244	0,995	0,049	1,202	0,849	1,700	0,299
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,552	0,316	0,964	0,037	0,279	0,077	1,007	0,051
35-44 let	25-34 let	1,027	0,688	1,535	0,896	0,782	0,386	1,586	0,496
45-54 let	25-34 let	0,927	0,592	1,450	0,734	1,172	0,607	2,262	0,636
55-64 let	25-34 let	0,601	0,362	0,998	0,049	1,422	0,691	2,929	0,339
65+ let	25-34 let	1,015	0,595	1,733	0,956	1,754	0,849	3,623	0,129
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,222	0,789	1,893	0,370	0,745	0,216	2,570	0,641	0,752	0,439	1,286	0,298
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,087	0,737	1,604	0,674	1,166	0,462	2,943	0,745	0,494	0,277	0,883	0,017
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,590	0,957	2,642	0,074	1,459	0,511	4,169	0,481	1,236	0,751	2,035	0,404
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	2,674	1,591	4,494	0,000	0,905	0,314	2,602	0,852	5,169	3,011	8,874	<,0001
16-20 let	21+ let	2,137	1,512	3,020	<,0001	1,237	0,604	2,532	0,561	2,012	1,245	3,251	0,004
Děti	vs												
ne	ano	0,858	0,607	1,212	0,385	2,236	0,696	7,182	0,176	0,927	0,580	1,482	0,752

Vysvětlující proměnná		Itálie				Německo				Nizozemsko			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,766	0,567	1,037	0,084	0,360	0,272	0,476	<,0001	1,007	0,692	1,465	0,971
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,643	0,277	1,494	0,305	0,678	0,357	1,288	0,236	2,607	0,883	7,697	0,083
35-44 let	25-34 let	0,706	0,387	1,288	0,256	0,992	0,582	1,690	0,977	1,230	0,471	3,210	0,672
45-54 let	25-34 let	0,916	0,503	1,665	0,773	1,386	0,819	2,348	0,224	2,211	0,901	5,424	0,083
55-64 let	25-34 let	1,573	0,862	2,871	0,140	1,333	0,759	2,341	0,318	3,373	1,330	8,557	0,011
65+ let	25-34 let	1,599	0,875	2,924	0,127	1,449	0,817	2,569	0,205	3,995	1,520	10,502	0,005
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,807	0,471	1,381	0,434	0,819	0,534	1,256	0,361	1,017	0,521	1,986	0,961
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,734	0,348	1,548	0,416	0,780	0,508	1,197	0,256	0,904	0,448	1,825	0,778
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,319	0,787	2,210	0,293	1,204	1,204	0,762	0,427	1,938	1,126	3,336	0,017
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	3,953	2,472	6,322	<,0001	8,680	4,362	17,272	<,0001	7,182	3,908	13,199	<,0001
16-20 let	21+ let	1,921	1,218	3,030	0,005	4,116	2,076	8,159	<,0001	2,594	1,524	4,415	0,000
Děti	vs												
ne	ano	0,997	0,696	1,430	0,989	1,421	0,976	2,069	0,067	0,639	0,372	1,099	0,106

Vysvětlující proměnná		Portugalsko				Švédsko				Velká Británie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,670	0,503	0,892	0,006	1,263	0,372	4,285	0,708	1,107	0,815	1,503	0,516
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	1,616	0,927	2,817	0,091	1,642	0,247	10,937	0,608	0,543	0,277	1,066	0,076
35-44 let	25-34 let	1,839	1,223	2,766	0,003	0,185	0,014	2,458	0,201	0,705	0,411	1,208	0,203
45-54 let	25-34 let	1,468	0,937	2,300	0,094	0,434	0,059	3,195	0,413	0,489	0,257	0,929	0,029
55-64 let	25-34 let	1,420	0,807	2,501	0,224	0,204	0,019	2,146	0,186	1,261	0,695	2,287	0,446
65+ let	25-34 let	1,010	0,303	3,372	0,987	0,067	0,002	1,945	0,116	2,512	1,380	4,571	0,003
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,084	0,708	1,659	0,710	1,017	0,154	6,725	0,986	1,538	1,004	2,357	0,048
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,780	0,440	1,381	0,393	5,942	1,117	31,612	0,037	0,930	0,561	1,539	0,777
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,085	0,408	2,884	0,870	1,466	0,924	2,328	0,105
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	6,235	3,573	10,879	<,0001	7,864	0,939	65,878	0,057	1,881	1,148	3,084	0,012
16-20 let	21+ let	3,905	2,266	6,730	<,0001	1,282	0,343	4,786	0,712	1,139	0,731	1,773	0,565
Děti	vs												
ne	ano	1,137	0,790	1,636	0,491	1,543	0,331	7,196	0,581	0,828	0,561	1,221	0,340

Poznámky: Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. Počet respondentů: Česká republika – 1216, Finsko – 899, Francie – 1443, Itálie – 1121, Německo – 1506, Nizozemsko – 1491, Portugalsko – 1105, Švédsko – 771, Velká Británie – 1740.

. - nedostatečný počet pozorování

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Příloha 2 – Poměr šancí pro výrok „Muži by měli mít stejně velkou odpovědnost za domácnost a děti jako ženy“ za jednotlivé země

Vysvětlující proměnná		Česká republika				Finsko				Francie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	1,711	1,228	2,384	0,002	2,807	1,294	6,089	0,009	1,293	0,769	2,172	0,332
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	2,040	1,016	4,096	0,045	0,612	0,143	2,624	0,508	0,462	0,115	1,862	0,277
35-44 let	25-34 let	1,054	0,632	1,755	0,841	0,502	0,157	1,607	0,245	1,000	0,382	2,620	0,9996
45-54 let	25-34 let	1,110	0,630	1,958	0,718	1,753	1,753	0,405	0,452	0,738	0,284	1,920	0,534
55-64 let	25-34 let	1,420	0,767	2,628	0,264	1,607	0,330	7,834	0,557	0,849	0,270	2,673	0,780
65+ let	25-34 let	1,405	0,717	2,753	0,322	0,518	0,129	2,084	0,354	0,516	0,168	1,581	0,247
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,029	0,600	1,766	0,917	0,944	0,343	2,597	0,912	2,638	0,981	7,093	0,055
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,457	0,862	2,465	0,160	1,393	0,400	4,843	0,603	1,181	0,544	2,565	0,675
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,009	0,534	1,909	0,977	1,468	0,575	3,747	0,422
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	0,594	0,303	1,163	0,128	0,524	0,145	1,898	0,325	0,532	0,246	1,152	0,109
16-20 let	21+ let	0,610	0,395	0,941	0,026	0,812	0,376	1,757	0,598	1,062	0,570	1,978	0,850
Děti	vs												
ne	ano	0,582	0,373	0,908	0,017	1,360	0,520	3,560	0,531	2,267	1,148	4,477	0,018

Vysvětlující proměnná		Itálie				Německo				Nizozemsko			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	1,424	0,922	2,200	0,111	1,258	0,914	1,733	0,160	0,920	0,686	1,233	0,576
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,786	0,332	1,857	0,582	2,088	1,003	4,347	0,049	0,495	0,264	0,929	0,029
35-44 let	25-34 let	1,999	0,890	4,491	0,094	1,968	1,101	3,521	0,022	0,726	0,444	1,188	0,202
45-54 let	25-34 let	1,431	0,645	3,176	0,378	1,733	0,986	3,043	0,056	1,180	0,689	2,023	0,546
55-64 let	25-34 let	2,154	0,883	5,256	0,092	3,130	1,626	6,026	0,001	0,711	0,392	1,287	0,259
65+ let	25-34 let	1,696	0,731	3,932	0,218	1,845	1,010	3,372	0,046	0,549	0,291	1,037	0,065
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,322	0,625	2,794	0,465	1,806	1,067	3,056	0,028	1,239	0,770	1,993	0,377
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	4,595	0,611	34,554	0,139	0,731	0,467	1,145	0,171	2,054	0,998	4,227	0,051
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	0,364	0,183	0,723	0,004	1,132	0,653	1,962	0,660	1,095	0,611	1,962	0,761
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	0,433	0,220	0,850	0,015	0,598	0,349	1,025	0,061	0,987	0,598	1,627	0,958
16-20 let	21+ let	0,556	0,299	1,033	0,064	1,150	0,673	1,965	0,609	1,051	0,761	1,450	0,763
Děti	vs												
ne	ano	0,799	0,472	1,351	0,402	0,458	0,288	0,729	0,001	1,701	1,129	2,563	0,011

Vysvětlující proměnná		Portugalsko				Švédsko				Velká Británie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	1,989	1,358	2,913	0,000	2,799	0,998	7,851	0,051	1,004	0,667	1,514	0,983
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,584	0,284	1,198	0,142	0,198	0,026	1,495	0,116	1,767	0,672	4,651	0,249
35-44 let	25-34 let	0,544	0,322	0,917	0,022	0,555	0,087	3,532	0,533	1,404	0,650	3,034	0,388
45-54 let	25-34 let	0,550	0,315	0,962	0,036	0,436	0,067	2,822	0,384	0,890	0,426	1,860	0,757
55-64 let	25-34 let	0,550	0,271	1,117	0,098	0,301	0,040	2,242	0,241	0,830	0,372	1,852	0,648
65+ let	25-34 let	0,644	0,152	2,728	0,550	0,120	0,015	0,954	0,045	0,664	0,289	1,528	0,336
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,290	0,740	2,248	0,369	0,865	0,234	3,194	0,828	0,835	0,458	1,520	0,555
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,449	0,684	3,067	0,333	1,052	0,240	4,599	0,947	0,851	0,459	1,577	0,608
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	2,113	0,355	12,564	0,411	0,571	0,303	1,077	0,083
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	0,425	0,220	0,821	0,011	0,955	0,512	1,781	0,885
16-20 let	21+ let	0,360	0,190	0,681	0,002	0,506	0,205	1,247	0,139	1,350	0,792	2,302	0,270
Děti	vs												
ne	ano	0,913	0,576	1,445	0,697	2,317	0,711	7,547	0,163	1,097	0,661	1,819	0,721

Poznámky: Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. Počet respondentů: Česká republika – 1390, Finsko – 988, Francie – 1472, Itálie – 1253, Německo – 1895, Nizozemsko – 1513, Portugalsko – 1275, Švédsko – 789, Velká Británie – 1889.

. - nedostatečný počet pozorování

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Příloha 3 – Poměr šancí pro výrok „Zaměstnání je dobrá věc, po čem však většina žen opravdu touží, je domov a děti“ za jednotlivé země

Vysvětlující proměnná		Česká republika				Finsko				Francie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,708	0,550	0,912	0,008	0,349	0,255	0,477	<,0001	0,850	0,683	1,059	0,147
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	1,135	0,700	1,839	0,608	3,409	1,713	6,786	0,001	2,023	1,324	3,092	0,001
35-44 let	25-34 let	0,871	0,591	1,286	0,488	1,007	0,552	1,836	0,982	1,006	0,694	1,459	0,973
45-54 let	25-34 let	0,843	0,549	1,293	0,434	0,929	0,511	1,688	0,809	1,181	0,811	1,719	0,386
55-64 let	25-34 let	1,558	0,956	2,539	0,075	1,384	0,740	2,587	0,309	1,324	0,857	2,047	0,206
65+ let	25-34 let	1,445	0,841	2,483	0,182	2,933	1,544	5,571	0,001	2,012	1,27	3,187	0,003
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,800	0,526	1,216	0,296	0,582	0,358	0,946	0,029	0,771	0,559	1,062	0,111
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,910	0,623	1,329	0,626	0,755	0,466	1,221	0,251	0,959	0,684	1,345	0,809
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,169	0,688	1,986	0,563	0,564	0,285	1,117	0,101	1,117	0,717	1,742	0,624
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	2,059	1,210	3,502	0,008	3,230	1,838	5,674	<,0001	2,195	1,521	3,168	<,0001
16-20 let	21+ let	1,572	1,171	2,109	0,003	1,410	1,003	1,981	0,048	1,475	1,155	1,884	0,002
Děti	vs												
ne	ano	0,892	0,640	1,245	0,503	0,643	0,423	0,977	0,038	0,899	0,675	1,198	0,468

Vysvětlující proměnná		Itálie				Německo				Nizozemsko			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,614	0,470	0,801	0,000	0,711	0,579	0,871	0,001	0,698	0,552	0,883	0,003
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	1,090	0,628	1,890	0,760	0,893	0,584	1,365	0,600	1,921	1,181	3,126	0,009
35-44 let	25-34 let	0,762	0,482	1,207	0,247	0,680	0,472	0,979	0,038	0,742	0,495	1,112	0,148
45-54 let	25-34 let	0,781	0,479	1,273	0,321	0,754	0,519	1,095	0,138	0,804	0,533	1,213	0,298
55-64 let	25-34 let	0,975	0,581	1,636	0,924	0,762	0,503	1,153	0,198	1,561	0,997	2,446	0,052
65+ let	25-34 let	1,316	0,774	2,239	0,311	1,214	0,801	1,842	0,361	1,821	1,119	2,962	0,016
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,901	0,583	1,393	0,639	0,626	0,451	0,868	0,005	1,032	0,713	1,492	0,868
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,487	0,271	0,877	0,017	0,900	0,656	1,235	0,515	0,747	0,467	1,196	0,225
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,008	0,560	1,812	0,980	1,122	0,774	1,628	0,544	1,492	0,936	2,377	0,093
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	4,570	3,096	6,744	<,0001	2,331	1,605	3,386	<,0001	4,339	2,930	6,425	<,0001
16-20 let	21+ let	1,955	1,429	2,674	<,0001	1,699	1,188	2,430	0,004	2,086	1,607	2,709	<,0001
Děti	vs												
ne	ano	0,856	0,606	1,208	0,376	1,159	0,880	1,527	0,293	0,820	0,596	1,128	0,223

Vysvětlující proměnná		Portugalsko				Švédsko				Velká Británie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,656	0,522	0,824	0,000	0,601	0,416	0,868	0,007	0,717	0,584	0,881	0,002
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	2,625	1,730	3,982	<,0001	0,805	0,383	1,693	0,568	1,553	1,042	2,315	0,031
35-44 let	25-34 let	0,841	0,614	1,151	0,279	0,369	0,199	0,682	0,002	0,704	0,503	0,986	0,041
45-54 let	25-34 let	1,261	0,901	1,764	0,176	0,555	0,306	1,009	0,054	0,781	0,548	1,112	0,170
55-64 let	25-34 let	1,280	0,808	2,027	0,293	1,079	0,580	2,007	0,810	1,133	0,762	1,684	0,537
65+ let	25-34 let	1,440	0,549	3,781	0,459	1,110	0,518	2,377	0,788	2,078	1,359	3,179	0,001
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,918	0,651	1,294	0,624	0,998	0,590	1,687	0,993	1,192	0,893	1,592	0,234
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,684	1,091	2,599	0,019	1,126	0,645	1,965	0,677	1,051	0,773	1,428	0,753
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	0,891	0,381	2,083	0,791	0,560	0,090	3,469	0,533	1,333	0,892	1,992	0,161
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	2,970	2,104	4,192	<,0001	5,771	2,442	13,640	<,0001	2,218	1,580	3,114	<,0001
16-20 let	21+ let	1,482	1,068	2,056	0,019	1,647	1,130	2,403	0,010	1,586	1,212	2,075	0,001
Děti	vs												
ne	ano	1,095	0,814	1,473	0,547	0,613	0,386	0,975	0,039	0,864	0,677	1,103	0,241

Poznámky: Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. Počet respondentů: Česká republika – 1313, Finsko – 846, Francie – 1445, Itálie – 1160, Německo – 1797, Nizozemsko – 1436, Portugalsko – 1215, Švédsko – 662, Velká Británie – 1719.

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty

Příloha 4 – Poměr šancí pro výrok „Matka musí dát péči o své malé dítě přednost před svou kariérou“ za jednotlivé země

Vysvětlující proměnná		Česká republika				Finsko				Francie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,887	0,666	1,182	0,413	0,824	0,616	1,103	0,193	0,657	0,48	0,898	0,009
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,706	0,371	1,345	0,290	2,767	0,920	8,325	0,070	1,658	0,796	3,452	0,177
35-44 let	25-34 let	1,541	0,958	2,479	0,075	0,665	0,409	1,082	0,100	0,655	0,398	1,079	0,097
45-54 let	25-34 let	1,311	0,794	2,167	0,290	0,914	0,532	1,569	0,744	1,051	0,606	1,824	0,859
55-64 let	25-34 let	1,280	0,758	2,160	0,356	1,181	0,665	2,099	0,571	1,630	0,885	3,002	0,117
65+ let	25-34 let	1,631	0,905	2,939	0,103	1,707	0,936	3,114	0,081	2,156	1,129	4,117	0,020
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,865	1,038	3,350	0,037	1,123	0,681	1,852	0,649	1,474	0,927	2,344	0,101
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,927	0,570	1,507	0,760	0,980	0,599	1,606	0,938	1,151	0,681	1,945	0,599
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	0,871	0,505	1,501	0,618	1,148	0,627	2,105	0,655	0,616	0,348	1,091	0,097
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	1,837	0,802	4,208	0,151	1,486	0,907	2,434	0,116	2,808	1,641	4,805	0,000
16-20 let	21+ let	1,417	0,916	2,192	0,117	1,521	1,109	2,085	0,009	1,350	0,956	1,905	0,088
Děti	vs												
ne	ano	0,761	0,496	1,168	0,212	0,881	0,569	1,363	0,569	0,560	0,357	0,879	0,012

Vysvětlující proměnná		Itálie				Německo				Nizozemsko			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,735	0,534	1,011	0,059	0,664	0,515	0,856	0,002	0,966	0,717	1,301	0,819
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,648	0,296	1,418	0,277	1,341	0,727	2,471	0,347	0,968	0,414	2,267	0,941
35-44 let	25-34 let	0,751	0,434	1,301	0,307	1,103	0,721	1,687	0,651	0,832	0,520	1,332	0,444
45-54 let	25-34 let	1,025	0,559	1,879	0,937	1,090	0,696	1,708	0,706	0,734	0,439	1,227	0,238
55-64 let	25-34 let	0,950	0,502	1,798	0,875	1,391	0,837	2,310	0,203	0,735	0,421	1,284	0,280
65+ let	25-34 let	0,825	0,455	1,497	0,527	1,850	1,131	3,026	0,014	1,357	0,747	2,465	0,316
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,756	0,465	1,227	0,258	0,626	0,408	0,961	0,032	1,212	0,826	1,777	0,325
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,839	0,452	1,556	0,577	0,695	0,418	1,158	0,163	2,181	0,853	5,579	0,104
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	2,086	1,056	4,122	0,034	1,544	0,873	2,728	0,135	0,220	0,048	1,005	0,051
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	0,808	0,494	1,321	0,395	2,905	1,991	4,239	<,0001	6,507	2,882	14,690	<,0001
16-20 let	21+ let	1,087	0,688	1,718	0,721	2,363	1,746	3,197	<,0001	1,888	1,385	2,574	<,0001
Děti	vs												
ne	ano	0,604	0,372	0,978	0,041	1,061	0,731	1,539	0,756	1,004	0,644	1,565	0,986

Vysvětlující proměnná		Portugalsko				Švédsko				Velká Británie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	1,335	0,910	1,958	0,139	1,048	0,786	1,398	0,749	0,837	0,624	1,122	0,235
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	1,435	0,633	3,251	0,387	0,823	0,348	1,948	0,658	1,750	0,981	3,123	0,058
35-44 let	25-34 let	0,688	0,367	1,290	0,244	1,421	0,853	2,368	0,178	0,790	0,513	1,217	0,284
45-54 let	25-34 let	0,501	0,256	0,978	0,043	1,334	0,769	2,313	0,305	1,233	0,761	2,000	0,395
55-64 let	25-34 let	0,598	0,280	1,280	0,185	1,739	0,980	3,086	0,059	1,554	0,889	2,716	0,122
65+ let	25-34 let	0,785	0,354	1,738	0,550	2,645	1,473	4,750	0,001	2,864	1,538	5,335	0,001
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,803	0,440	1,465	0,475	0,982	0,651	1,481	0,932	0,948	0,659	1,364	0,775
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,369	0,653	2,871	0,405	0,778	0,491	1,235	0,288	1,168	0,693	1,967	0,560
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	0,888	0,440	1,789	0,739	1,327	0,690	2,552	0,396	1,198	0,568	2,527	0,635
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	2,726	1,451	5,121	0,002	2,478	1,386	4,430	0,002	2,137	1,237	3,693	0,007
16-20 let	21+ let	1,621	0,841	3,126	0,149	1,333	0,977	1,819	0,070	1,028	0,726	1,454	0,878
Děti	vs												
ne	ano	1,116	0,635	1,962	0,703	0,959	0,626	1,470	0,847	0,755	0,516	1,103	0,146

Poznámky: Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. Jedná se o děti v domácnosti mladší 10 let. Počet respondentů: Česká republika – 975, Finsko – 871, Francie – 878, Itálie – 869, Německo – 1403, Nizozemsko – 861, Portugalsko – 761, Švédsko – 901, Velká Británie – 1192.

Zdroj: Gesis, 2014b (Eurobarometer); vlastní výpočty

Příloha 5 – Poměr šancí pro výrok „Předškolní děti asi trpí, jestliže je jejich matka zaměstnaná“ za jednotlivé země

Vysvětlující proměnná		Česká republika				Finsko				Francie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,789	0,629	0,990	0,041	0,447	0,318	0,630	<,0001	0,478	0,379	0,603	<,0001
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,910	0,575	1,438	0,685	2,395	1,040	5,515	0,040	1,203	0,768	1,884	0,421
35-44 let	25-34 let	0,661	0,460	0,950	0,025	1,728	0,806	3,703	0,160	0,912	0,61	1,364	0,655
45-54 let	25-34 let	0,641	0,431	0,953	0,028	2,562	1,251	5,249	0,010	0,931	0,618	1,403	0,734
55-64 let	25-34 let	0,918	0,603	1,398	0,690	2,783	1,320	5,868	0,007	1,223	0,771	1,940	0,393
65+ let	25-34 let	0,937	0,586	1,497	0,785	4,944	2,326	10,510	<,0001	2,777	1,726	4,467	<,0001
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	1,042	0,709	1,532	0,833	0,783	0,463	1,324	0,361	1,118	0,793	1,577	0,524
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	1,255	0,894	1,761	0,189	0,682	0,397	1,170	0,164	1,277	0,896	1,82	0,175
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	1,106	0,715	1,710	0,651	0,501	0,238	1,056	0,069	1,331	0,862	2,053	0,197
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	1,674	1,073	2,611	0,023	3,084	1,743	5,455	0,000	2,229	1,543	3,220	<,0001
16-20 let	21+ let	1,663	1,251	2,210	0,001	1,357	0,942	1,955	0,101	1,299	0,999	1,689	0,051
Děti	vs												
ne	ano	0,870	0,647	1,170	0,358	1,196	0,735	1,944	0,471	1,066	0,786	1,445	0,682

Vysvětlující proměnná		Itálie				Německo				Nizozemsko			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,770	0,588	1,010	0,059	0,532	0,435	0,650	<,0001	0,447	0,356	0,561	<,0001
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	0,887	0,508	1,548	0,673	1,054	0,705	1,576	0,797	2,478	1,539	3,989	0,000
35-44 let	25-34 let	0,743	0,456	1,186	0,213	1,006	0,712	1,423	0,971	0,985	0,663	1,463	0,939
45-54 let	25-34 let	0,569	0,346	0,933	0,026	1,249	0,869	1,796	0,230	1,163	0,783	1,728	0,453
55-64 let	25-34 let	0,795	0,470	1,345	0,393	1,112	0,744	1,662	0,603	1,688	1,095	2,602	0,018
65+ let	25-34 let	1,440	0,814	2,548	0,210	1,934	1,274	2,936	0,002	1,669	1,044	2,668	0,032
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,901	0,573	1,417	0,653	0,739	0,541	1,009	0,057	0,888	0,625	1,260	0,506
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,709	0,394	1,275	0,251	0,745	0,547	1,015	0,062	1,536	1,000	2,359	0,050
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	2,164	0,999	4,686	0,050	1,058	0,718	1,559	0,775	1,359	0,873	2,115	0,175
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	2,185	1,470	3,248	0,000	2,580	1,809	3,679	<,0001	2,199	1,512	3,199	<,0001
16-20 let	21+ let	1,399	1,012	1,933	0,042	1,829	1,314	2,547	0,000	1,502	1,171	1,926	0,001
Děti	vs												
ne	ano	0,788	0,547	1,135	0,201	1,093	0,837	1,426	0,514	1,136	0,838	1,540	0,412

Vysvětlující proměnná		Portugalsko				Švédsko				Velká Británie			
		Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost	Exp (B)	95% interval spolehlivosti		Statistická významnost
Pohlaví	vs												
žena	muž	0,821	0,653	1,032	0,091	0,553	0,361	0,846	0,006	0,545	0,443	0,669	<,0001
Věk	vs												
15-24 let	25-34 let	1,169	0,780	1,753	0,450	2,025	0,795	5,158	0,139	1,036	0,677	1,585	0,870
35-44 let	25-34 let	1,183	0,868	1,614	0,288	1,350	0,614	2,969	0,456	0,871	0,617	1,231	0,435
45-54 let	25-34 let	1,185	0,842	1,668	0,329	1,587	0,724	3,476	0,248	1,146	0,801	1,641	0,456
55-64 let	25-34 let	1,974	1,188	3,279	0,009	2,498	1,115	5,595	0,026	1,427	0,959	2,122	0,080
65+ let	25-34 let	1,215	0,450	3,278	0,700	2,294	0,908	5,797	0,079	1,970	1,283	3,023	0,002
Rodinný stav	vs												
Svobodný/á	ženatý/vdaná	0,961	0,679	1,358	0,820	0,978	0,517	1,850	0,944	0,728	0,541	0,980	0,036
Rozvedený/á	ženatý/vdaná	0,786	0,513	1,203	0,267	1,202	0,653	2,209	0,555	0,832	0,611	1,135	0,246
Ovdovělý/á	ženatý/vdaná	0,883	0,353	2,208	0,790	1,372	0,339	5,550	0,657	1,298	0,882	1,911	0,186
Vzdělání	vs												
do 15 let	21+ let	1,951	1,406	2,707	<,0001	3,569	1,557	8,179	0,003	0,850	0,606	1,192	0,346
16-20 let	21+ let	1,668	1,225	2,270	0,001	1,554	1,008	2,396	0,046	0,923	0,710	1,200	0,548
Děti	vs												
ne	ano	0,990	0,731	1,341	0,950	1,128	0,660	1,929	0,659	0,879	0,684	1,128	0,311

Poznámky: Struktura dle vzdělání je určena věkem ukončení vzdělání. Počet respondentů: Česká republika – 1365, Finsko – 951, Francie – 1468, Itálie – 1226, Německo – 1831, Nizozemsko – 1499, Portugalsko – 1264, Švédsko – 720, Velká Británie – 1797.

Zdroj: Gesis, 2014c (European Values Study); vlastní výpočty